

**KÜRESELLEŞMENİN YEREL GIDA SİSTEMİ VE KÖYLÜLÜK
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE YAPILAN NİTELİKSEL
BİR ARAŞTIRMA**

Nazan Didem SAMURKAŞ
161154202

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün OKTİK

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2023

**KÜRESELLEŞMENİN YEREL GIDA SİSTEMİ VE KÖYLÜLÜK
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE YAPILAN NİTELİKSEL
BİR ARAŞTIRMA**

Nazan Didem SAMURKAŞ
161154202
ORCID: 0000-0002-4060-3020

DOKTORA TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün OKTİK

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Antalya bölgesinde yetiştirilmeye başlanan Avokado diye bir ürün hayatımıza neden girmiştir sorusunun cevabını bulma amaçlı çıktığım bu yolculukta küreselleşmeyle birlikte değişen yeme alışkanlıklarından çiftçinin nasıl etkilendiğini, göçlerin çiftçinin üzerindeki etkilerini ve son olarak Covid-19 pandemisiyle birlikte yüzleştiğimiz İklim ve gıda krizi, gıda güvencesi gibi hepimizin hayatını etkileyen ve değiştiren sonuçlar buldum. Tez konusu olarak daha evvel kendi yaptığı araştırmayla bu yolu bana açan Değerli Hocam Prof. Dr. Bahattin AKŞİT'E, danışmanım Prof. Dr. Nurgün OKTİK'E, tez izleme komite üyeleri Prof. Dr. Özgür SARI ve Doç. Dr. Mehmet BOZOK, Doç. Dr. Gökçesu AKŞİT hocalarıma çok teşekkür ederim.

Nazan Didem SAMURKAŞ

Ocak, 2023

ÖZET

KÜRESELLEŞMENİN YEREL GIDA SİSTEMİ VE KÖYLÜLÜK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE YAPILAN NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Nazan Didem Samurkaş
Doktora Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023

Bu tezin amacı, Antalya bölgesi bazında küreselleşmenin yerel gıda sistemi üzerindeki etkilerine bakarken Küçük Meta Üretiminin rolünü anlamaya çalışmak olacaktır. Öncelikle mekân kavramı incelenecek ve bu bağlamda Türkiye'de tarımda mekânın gelişimini şekillendiren süreçlerin neler olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır. Tarımsal süreçler, yeni insan göç hareketleri, yeni kentsel-kırsal ilişkisinde çiftçilerin küreselleşme koşullarından etkilendikleri üretim durumlarına bakılarak, son olarak Covid-19 pandemisinin tüm bu süreçler üzerindeki etkisi araştırılacak ve analiz edilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın sorunu/sorunsalı belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan literatür taramasıyla kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın amacı ve önemi bu bölümde ortaya koyulmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde katılımcılar hakkında temel bilgiler verilmiştir. Araştırmanın yönteminin belirlenmesi, verilerin toplanması ve analizi, uygulanan derinlemesine görüşme yöntemi detaylı olarak bu bölümde anlatılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde bulgular sunulmaktadır. Bulguların ham kaynağı olan önemli katılımcı ifadeleri ise orijinal cümlelerle sunulmuştur. Araştırmanın dördüncü bölümünde çiftçinin küçük meta üretimini etkileyen küreselleşme, iklim, göçler, teknik kullanım hakkındaki bulgular eşliğinde sonuçlara ulaşılmış, sonuçları burada literatürle tartışılarak anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yerel gıda üretimi, Küreselleşme, İklim Değişikliği, Sürdürülebilirlik, Küçük Meta Üretimi, Gıda güvencesi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.

ABSTRACT

A QUALITATIVE RESEARCH ON THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON THE LOCAL FOOD SYSTEM AND RURALITY

Nazan Didem Samurkaş
PhD Thesis
Department of Sociology
Sociology Programme
Thesis Advisor: Prof. Dr. Nurgün Oktik
Maltepe University Graduate School, 2023

The aim of this thesis will be to try to understand the role of Small Commodity Production while looking at the effects of globalization on the local food system based on Antalya region. First of all, the concept of space will be examined, and in this context, it will be tried to understand what are the processes that shape the development of space in agriculture in Turkey. Agricultural processes, new human migration movements, new urban-rural relations, farmers are affected by the conditions of globalization by looking at the production situations, finally, the impact of the COVID pandemic on all these processes will be investigated and analyzed.

In the first part of the study, the problem / problematic of the research was determined. In this context, a conceptual framework was created by literature review. The purpose of the research and the purpose and the importance of the study were also put forth in this chapter. In the second part of the study, basic information about participants was given. The methodology of the research, the collection and analysis of the data, the methodology applied are explained in detail in this section. The problems encountered during the research are mentioned here. Findings are presented in the third part of the study. Significant participant expressions, which are the raw source of the findings, are presented as original sentences. In the fourth part of the research, conclusions were reached accompanied by findings about globalization, climate, migrations, technical use affecting the farmer's small commodity production, and the results were discussed and described here with the literature.

Keywords: Local food production, Globalization, Climate Change, Sustainability, Small Commodity Production, Food Security, Sustainable Development Goals.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Literatür Taraması.....	5
1.1.1 Tarım nedir?.....	9
1.1.2 Gıda güvencesi nedir?.....	12
1.1.3 Göç ve pazar ekonomisinin gıda üretimi üzerine etkileri	18
1.1.4 Noeliberal politikaların gıda güvencesine ve tarım üzerine etkisi.....	20
1.1.5 Küresel pazarlama ilişkilerinin gıda tüketimindeki etkileri.....	27
1.1.6 Kırsal yapı ve kırsal yapı değişimleri	30
1.1.7 Küreselleşme etkisiyle kır-kent ilişkilerine bakış	39
1.1.8 Yeni göç hareketleri nelerdir?.....	44
1.1.9 Küresel gıda güvenliğinin sağlık üzerine yansımaları	49
1.1.10 COVID-19 sürecinin köylülüğe etkisi	53
1.1.11 İklim krizi ve sürdürülebilirlik.....	55
1.1.12 İklim krizi ve avokado	59
1.2 Araştırmanın Amacı	64
1.3 Araştırmanın Önemi.....	66
2. METODOLOJİ	69
2.1 Araştırma Modeli	69
2.2 Araştırma Alanı	69
2.3 Verilerin Toplanması	70

2.4	Veri Analizi.....	71
3.	BULGULAR.....	72
3.1	Tanımlayıcı Bulgular	72
3.2	Araştırma Bulguları.....	72
3.2.1	Yapılan tarımsal faaliyetle ilgili olarak ekim yapılan alanların büyüklüğü, ne ekildiğiyle ilgili bulgular.....	73
3.2.2	Ürün satışının kime yapıldığıyla ilgili bulgular	77
3.2.3	Teknik kullanımıyla ilgili bulgular	81
3.2.4	ÇKS'den veya danışmanlık olarak alınan hizmet ve desteklerle ilgili bulgular	84
3.2.5	Tarımsal sulama ve iklim değişiklikleriyle ilgili bulgular	87
3.2.6	Ürüne destek amaçlı kullanılan kimyasallarla ilgili bulgular	91
3.2.7	Tarımsal işçi bulmada yaşananlarla ilgili bulgular	93
3.2.8	Pandemi sonrası yapılan tarımsal arazi satışları hakkında bulgular	97
3.2.9	Ailelerde gençlerin çiftçilik mesleği dönmesi hakkında bulgular	100
3.2.10	Ekonomik durum ve kazançla ilgili bulgular.....	103
4.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
	KAYNAKLAR	121
	EKLER.....	127
	Ek 1. Görüşmeci Listesi.....	127
	Ek 2. Etik Kurul Kararı.....	128
	ÖZGEÇMİŞ	129

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Dünya nüfusu artış grafiği	15
Tablo 2. 2050 yılına kadar sürdürülebilir gıda yaratabilmek için çözülmesi gereken sorunlar.	16
Tablo 3. Tarımda kullanılan alet sayısı	22
Tablo 4. 2001-2018 yılları arasında Türkiye'de ekilen alanlar	23
Tablo 5. 2007-2018 Türkiye nüfusu ve köyde yaşayan nüfus	37
Tablo 6. COVID-19 İle Birlikte Sayfiye Alanlarına ve İkinci Konutlara Yönelik Talepler İle İlgili Basında Çıkan Haberler	54
Tablo 7. 1880-2021 arasındaki 20. yüzyıl ortalamasına kıyasla yıllık yüzey sıcaklığı.	57
Tablo 8. Dünya Avokado tahmini üretim	61
Tablo 9. Başlıca avokado üretici ülkelerin yıllık tahmini üretimleri (Meksika dışında).	61
Tablo 10. Türkiye 2019 Aralık ayı yağış ve sıcaklık değerleri.....	63
Tablo 11. Antalya ili yıllara göre baraj doluluk oranları	64
Tablo 12. Türkiye Üretim Değeri.....	64
Tablo 13. Türkiye’de yıllara göre meyve veren avokado ağaç sayısı.....	66
Tablo 14. Türkiye’de yıllara göre meyve veren portakal ağacı sayısı	67
Tablo 15. Türkiye’de yıllara göre meyve veren limon ağacı sayısı	67
Tablo 16. Türkiye’de yıllara göre meyve veren greyfurt ağacı sayısı	67
Tablo 17. Türkiye’de yıllara göre meyve veren turunç ağacı sayısı	68
Tablo 18. Türkiye’de yıllara göre meyve veren mandalina ağacı sayısı.....	68
Tablo 19. Yapılan ekim alanı ve ürünlerle ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular	73
Tablo 20. Ürün satışının kime yapıldığıyla ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular	78
Tablo 21. Teknik kullanımla ilgili Temaya ilişkin Sorular, Kategori ve Bulgular	82
Tablo 22. ÇKS’den veya danışmanlık olarak alınan hizmet ve desteklerle ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular	84

Tablo 23. Tarımsal sulama ve iklim değişikliğiyle ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular	88
Tablo 24. Ürüne destek amaçlı kullanılan kimyasallarla ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular.....	91
Tablo 25. Tarımsal işçi bulmada yaşananlar Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular	93
Tablo 26. Pandemi sonrası yapılan tarımsal arazi satışı Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular.....	97
Tablo 27. Ailelerde gençlerin çiftçilik mesleğine dönme Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular.....	101
Tablo 28. Ekonomik durum ve kazanç Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular.	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Maslow ihtiyaç piramit.....	1
Şekil 2. Kırsal alan modelleme.....	30
Şekil 3. 2005 yılı itibarıyla Dünyada Avokado Üretim yerleri	60
Şekil 4. Türkiye 1970-2019 yaz mevsimi yıllık yağış dağılımı	63

KISALTMALAR

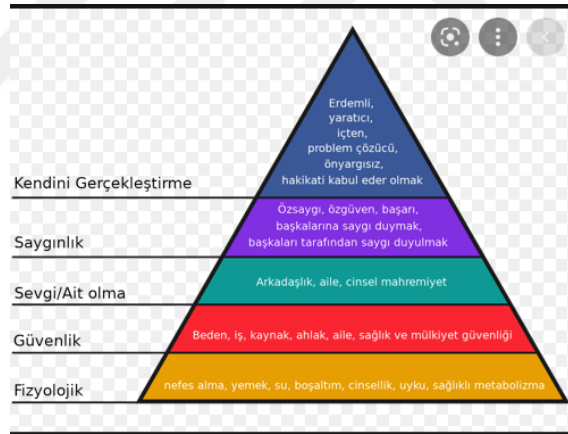
AGÜ	: Az Gelişmiş Ülke
CAP	: Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası
CGIAR	: Consultative Group on International Agriculture Research
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTO	: Dünya Ticaret Örgütü
FAO	: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
GGDÖ	: Gıda Güvensizliği Deneyimi Ölçeği
GHG	: Greenhouse Gas Protocol (Sera Gazı)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüs
KMÜ	: Küçük Meta Üretimi
USAID	: United State Agency for International Development (Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Kalkınma Ajansı)
YBY	: Yetersiz Beslenme Yaygınlığı
WRI	: World Resource Institute (Dünya Kaynakları Enstitüsü)

1. GİRİŞ

Gıda kavramı, insanın beslenme ihtiyacını karşılamak için doğa ile ve diğer insanlarla kurduğu ilişkilerin sonucunda ortaya çıkan tüm besin maddelerini içerir; besin maddelerinin türü, neyin, ne zaman ve nasıl yenebileceği, iklim ve coğrafyanın olduğu kadar, tarihsel, sosyal ve kültürel faktörlerin de etkisinde bulunmaktadır (Koç,2013:260)

Yemek nedir? Fiziksel yaşantımıza devam ettirebilmek için yeme pratiğiyle tükettiğimiz gıdalardır. Yemek yaşamsal döngümüzün devamındaki ilk olgudur

Maslow'un piramidine göre ihtiyaç piramidinin altında biyolojik güdüler yer alır. Üst katında ise psikolojik güdüler yer almaktadır. Alt düzeydeki güdüler doyuma ulaştınca birey üst düzeydeki güdülere hazır hale gelmektedir. Fizyolojik ihtiyaçlarımızı karşılamadan toplumsal hayatı oluşturamayız (Şekil 1)

Şekil 1. Maslow ihtiyaç piramit (Maslow,2022)

Yemeğin çoğunu tarımsal ürünlerden sağlarız. Tarım günümüze kadar birçok aşamalardan geçmiştir. Bu dönemler, toplayıcılık, av ve balıkçılık, ilkel ziraat, geçimlik tarım, uzmanlaşmış tarım olacak şekilde adlandırılabilir (Direk, 2012:35-36).

Dünya nüfusunun doğrusal bir şekilde hızla artması, beslenmenin nasıl olacağı, bu insanların hangi gıda sistemi ile nasıl besleneceği, gıda üretiminin sürdürülebilir olarak nasıl sağlanacağı sorusunu oluşturmuştur.

WRI raporlarına göre bugün üretilen gıda miktarı ile 2050'de herkesi beslemek için gereken miktar arasında büyük bir eksiklik bulunduğu anlaşılmaktadır. Dünyada 2050 yılına kadar yaklaşık 10 milyar insan olacağı tahmin edilmekte yani 2010'da olduğundan 3 milyon daha fazla insanın beslenmesi gerekmektedir. 2010 yılında yapılan üretim ile 2050 yılında ihtiyaç duydukları arasında yüzde 56 fark bulunmaktadır. Gelirleri artan insanların giderek daha fazla kaynak tüketerek, hayvansal gıdaları tüketecekleri düşünülmektedir. Aynı zamanda, GHG emisyonlarının tarımsal üretimden kesilmesi gerekmektedir. 11 gigaton sera gazı farkının 2050'de beklenen tarımsal emisyonlar ile küresel ısınmanın kötü iklim etkilerini önlemek için hedef seviye olan 2 C'nin (3,6 ° F) altında olması ve kalan ormanların tarım alanlarına dönüştürülmesinin durdurulması gerekmektedir. 2010 yılında küresel tarımsal arazi alanı ile 2050 yılına kadar beklenen tarımsal genişleme arasında 593 milyon hektarlık bir arazi boşluğu (Hindistan'ın neredeyse iki katı bir alan) olacağı düşünülmektedir (Ranganathan, Waite, Searchinger, ve Hanson, 2018).

İnsanların beslenme hakkı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (1948) 25. maddesinde belirtildiği şekilde doğal hakkı olarak tanımlanmıştır:

Her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır (Wikikaynak, 2019)

Dünya'da çatışmaların sayısı da artmaktadır. İklim ile ilişkili şoklardan dolayı artan çatışmalar, gıda güvenliğini ciddi şekilde etkilemekte ve gıda güvensizliğinde son zamanlarda meydana gelen artışın bir nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Gıda güvensizliği ve kötü beslenme problemleri, kuraklık, sel gibi doğal tehlikeler ve savaşlar, dünya gıda durumu ve beslenmeyi etkilemektedir.

Uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri insanların ve Dünya'nın refahı için bir eylem planıdır. İnsan ırkını ve Dünyayı sürdürülebilir bir yola sokmak için acilen ihtiyaç duyulan cesur ve dönüştürücü adımlar

olarak tanımlanmıştır. Bu yolculuk hep birlikte ve sağduyuyla yapılması gereken bir zorunluluktur. (SDG, 2022)

Açlık, kötü beslenme ve yoksulluğun olmadığı bir Dünya’da yaşamak 2050 yılına kadar 17 amaçtan en az 12 tanesi beslenme ile ilintilidir ve sürdürülebilir kalkınmada gıdanın rolünü tam orta noktaya yerleştirmiştir. Gıda sistemlerinin geliştirilmesinin sağlık, eğitim, istihdam, kadının güçlendirilmesi, yoksulluk ve eşitsizlikte ilerleme için temel olduğu belirtilmektedir (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2017, s. 6)

HEDEF 1: Tüm biçimlerde yoksulluğun olmaması

HEDEF 2: Sıfır Açlık

HEDEF 3: Sağlıklı Yaşam

HEDEF 4: Kaliteli Eğitim

HEDEF 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

HEDEF 6: Temiz Su ve Sanitasyon

HEDEF 7: Temiz Enerji

HEDEF 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

HEDEF 9: Sanayi, İnovasyon ve Altyapı

HEDEF 10: Eşitsizliğin Azaltılması

HEDEF 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

HEDEF 12: Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim

HEDEF 13: İklim Eylemi

HEDEF 14: Okyanuslar

HEDEF 15: Biyolojik çeşitlilik, ormanlar, oluşan çölleşme

HEDEF 16: Barış ve Adalet ve sağlayıcı güçlü kurumlar

HEDEF 17: Tüm hedefler için birliktelik

Bulunulan durumda, üretkenlik ve karlılık kıstas alınır, daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında modern gıda sistemlerinin insanlık tarihinde önemli noktalara ulaştığı söylenebilir ancak küresel düzeyde açlıkla mücadelede yetersiz kalışı, endüstriyel üretim sistemlerinin neden olduğu doğal tahribat ve çevre kirliliği, küresel iklim değişikliği kaygıları, modern gıda ve beslenme tarzlarının neden olduğu sağlık sorunları eleştirel yaklaşımlara neden olmuştur. (Koç, 2013, s. 261)

Üretim araçlarının kontrolünün şirketlerin mi, kitlelerin mi yararına olacağı belli değildir. Gıda güvenliği ve gıda güvencesi önemli kavramlar haline gelmiştir artık sadece uluslararası bir insani öncelik değildir, aynı zamanda küresel kapitalist ekonomide gıdaya erişim koşullarını tanımlayan bir söylem (discourse) haline de gelmiştir (Koç, 2013, s. 15).

Tomlinson (2013)'un aktardığı gibi:

Hiçbir yemek özünde ulusal değildir; bir yöreye ait olduğunu düşündüğümüz her yemek hareket ve birbirine karışma hikayelerini anlatır...var olan sadece doğallaştırılmış yemeklerden oluşmuş bir mönüdür...zaman içinde değiştirilmiş, uyarlanmış ve melezleşmiş yemeklerden. Ayrıca tanım gereği bir ulusun kimliğinin bir parçası olarak aldığımız gıda maddeleri, ticaret bağlantılarının, kültürel alışverişin ve özellikle sömürgeciliğin karmaşık hikayelerini gizlemektedir (Bell ve Valentine:1997:169'dan aktaran Tomlinson 2013, s. 181).

Tarımın sanayileşmesi, artan insan nüfusuyla birlikte beslenme şeklinin değişmesi, küreselleşme buna bağlı olarak gıdanın mekânsız ve zamansız hale gelmesi bizim beslenme hayatımıza da farklı ürünlerin gelmesine neden olmuştur. Süper market raflarında gördüğümüz ejder meyvesi, avokado, kivi gibi ürünlerin nasıl ve ne şekilde hayatımıza katıldıkları zihinlerimizde net değildir. Bu çalışmada Antalya yöresinde yeni üretilmeye başlanan ürünler ve azalmaya başlayan narenciye ağaçlarıyla ile arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Küreselleşmenin güncel olarak yerel gıda sistemine olan

etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Öncelikle mekân kavramı incelenerek bu bağlamda Türkiye de mekânın gelişiminin tarımı şekillendiren süreçlerinin neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Tarımsal süreçlerin, yeni insan göç hareketleriyle, yeni kent-kır ilişkileri ilişkili olup olmadığına bakılarak kırsal üreticinin içinde bulunduğu üretim, tüketim, pazarlama durumlarının küreselleşmeden nasıl etkilendiği Antalya bölgesi bazında araştırılıp analiz edilmiştir.

1.1 Literatür Taraması

Lefebvre 'nin mekân ve mekânın üretimi kuramının ortaya çıkan kent, kentsel mekân ve genel olarak mekân ile ilgili tartışma ve çalışmalar için önemli bir zemin oluşturduğu görülmektedir. Kent ile mekân sorunsalı açısından bakıldığında Lefebvre 'nin etkisi çok büyüktür. Onun “Kentsel Devrim” çalışması özellikle bu dönemde dünya çapında meydana gelen değişiklikler bağlamında önem taşımıştır. Lefebvre'ye göre “*Toplum bir bütün halinde kentleşmiştir*” ve bunu kent toplumu olarak adlandırmıştır. (Lefebvre, 2019:7) Kent toplumu sanayileşmeden doğan toplum olarak kullanılmıştır. Bu sebeple bu kelimeler tarımsal üretimi bizzat emen veya onun üzerinde hakimiyet kuran bu süreç sonucunda inşa edilen toplum anlamına gelmektedir. (Lefebvre, 2019, s. 8)

Tarım ana sektör olmadığı gibi artık ayırt edici özelliklere sahip de değildir. Köylü yaşamına ait geleneksel topluluk yani köy değişime uğramıştır, köy sanayiye ve sanayi ürünlerinin tüketimine entegre olmuştur. Tarımın hâkim olduğu dönemden gelen yerel ve bölgesel özgünlükler ortadan kalkmamış, hatta buradan gelen farklılıklar halen devam etmiş ancak tarımsal üretimin sanayi üretiminin bir parçası olacak şekilde değişime uğramıştır. Ekonomik büyüme ve sanayileşme bunun nedeni ve sonucu olmuştur. Bunun etkileri tüm alanlarda, bölgelerde, ülkelerde ve kıtalarda görülmektedir. Sonuç olarak köylü yaşamına ait geleneksel topluluk değişime uğramış, büyük etkiler altında kalmıştır. Köy, sanayiye ve sanayi ürünlerinin tüketimine entegre olmak zorunda kalmıştır. Nüfusun yoğunlaşması, üretim araçlarının yoğunlaşmasıyla paralel ilerlemekte, Kent dokusu tarımsal yaşantının artıklarını dağıtmakta, yaymakta ve aşındırmaktadır. Lefebvre Kent dokusu tabirinde dar anlamda şehirlerde oluşturulan alanı değil, şehrin kır üzerindeki hakimiyet göstergelerinin bütünü ifade etmektedir. Bu kabul edildiği zaman

kırın orta yerindeki bir yazlık ev, bir otoyol ya da bir süpermarket kent dokusunun parçası haline gelmektedir (Lefebvre, 2019, s. 9).

Lefebvre'ye göre günümüz Fransa'sında aşırı-gelişmiş, aşırı-sanayileşmiş, aşırı-şehirleşmiş bölgelerin yanında az gelişmişliğin şiddetlendiği çok sayıda bölge de vardır. Egemen sınıflar günümüzde mekânı çok amaçlı bir enstrüman gibi kullanarak: İşçi sınıfını dağıtmak, belirli yerlere bölüştürmek, kurumsal kurallara tabi kılarak çeşitli akışlar düzenlemek, dolayısıyla mekânı iktidara tabi kılmak, mekânı kontrol ederek ve kapitalist üretim ilişkilerini koruyarak bütün toplumu teknokratik bir şekilde yönetmektedirler. (Lefebvre, 2019, s. 17)

Lefebvre art zamanlı olarak mekânsal-zamansal eksen üzerinde iktisadi ve toplumsal şekillenmenin yani toplumun eriştiği düzeyleri kırsal, endüstriyel ve kentsel olarak kısaca gösterir. Güncel olan G harfiyle gösterilen bir genel düzey, K harfi ile gösterilen bir karma düzey ve Ö harfiyle gösterilen özel düzeyle kentte yaşam düzeylerini birbirinden ayırmıştır (Lefebvre, 2019, s. 75).

Lefebvre göre, özel (Ö) düzey olarak, tek inşa edilmiş olan gayrimenkuller (meskenler: büyük gayrimenkuller, kulübeler ve villalar, barakalar, gecekondular) dikkate alınmalıdır. Lefebvre, (Ö) özel düzeyde tartışma olarak mesken (habiter) ve yaşam alanı (habitat) terimlerini karşı karşıya koyar; Lefebvre'ye göre 19. yüzyılın sonlarına doğru indirgemeci bir şekilde yapılarak kent düşüncesinde mesken kelimesinin bir tarafa bırakılmış, bunun yerine insanoğlunun yeme, uyuma, üreme gibi birkaç temel eylemlerini sınırlandıran basitleştirilmiş bir işlev olarak yaşam alanı terimi tasarlanmıştır. Bu temel işlevsel eylemlerin hayvani olduğundan bile bahsedilemez; Lefebvre göre hayvanlık daha karmaşık bir yapıya sahip bulunur. (Ö) özel düzey ana hatlarıyla mikro sosyal ya da moleküler olanla makro sosyali karşı karşıya koymamaktadır. Burası sadece aile, komşular ve birincil ilişkiler grubu gibi küçük ekonomik ve sosyolojik etkenlerin alanı değildir. Yaşam alanı, ideolojik ve pratik boyutlarıyla meskeni reddetmektedir. Yaşam alanından önce mesken, kötü ifade edilen, biraz canlı birazda bozulmuş halde olan fakat somut aynı anda işlevli, çok-işlevli ve aşkın-işlevli bin yıllık bir pratik olarak bulunmuştur. Yaşam alanının başlamasıyla ikamet düşünce de kaybolur, yaşam alanı ideolojik ve pratik boyutlarıyla; artık kent yaşamının ekoloji tarafından ortaya konan

temel özellikli yaşam biçimlerinin, kent tiplerinin, günlük yaşamın biçimlerinin bunlara bağlı kültürel modellerin ve değerlerin önüne geçecek noktaya kadar gelmiş bulunmaktadır. (Lefebvre, 2019, s. 79).

Yaşam alanı üretiminin nasıl olduğunu incelemeyden önce mekânın üretimi bakmak gereklidir. Lefebvre'ye göre mekân stratejiktir, bu mekânı oluşturmuş olan eski stratejilerin izlerini bulmak gerekir. Mekân görüldüğünün tersine homojen değildir. Mekânın üretimi herhangi bir metanın üretimiyle karşılaştırılabilir. Ancak metanın üretimiyle mekânın üretimi arasında bir diyalektik vardır. Tarihin ürünü olan mekân, maddi planlamanın, mali planlamanın ve mekân-zaman planlamasının bulunduğu yer olarak görülür (Lefebvre, 2014, s. 15).

Lefebvre, mekân ve doğada toplumsal çelişkileri analiz ederken “*Mekân gibi doğa da artık siyasallaşmıştır, çünkü bilinçli ve bilinçsiz stratejilerin parçası haline gelmiştir. Milli parkların düzenlenmesi gibi şeyler stratejidir. Küçük bir strateji olarak görülebilir daha çok bir taktirdir. Bu durumda çok daha uzağı görmek gerekir*” demektedir (Lefebvre, 2014:15). Bu cümlelerin otuz yıllık olduğu düşünülürse ürkütücüdür. Toplumun mekân sorununu tüm siyasal kapsamı içinde üstlenmiştir bu bağlamda Lefebvre henüz başlangıç aşamasında olan siyasal ekolojinin de öncülerinden olmuştur. Lefebvre'ye göre mekân siyasaldır, ademi merkezîyetçiliğin devletin merkezîyetçiliğine karşı çıkarılması gereken bir koz olarak görülmelidir. Kent politik bir kozdur. Lefebvre yabancılaşma ve gündelik hayatın eleştirisi kavramlarını yeniden ortaya koyar (Lefebvre, 2014, s. 15).

Lefebvre'ye göre sitenin, şehrin, düşüncenin, yaratıcılığın merkezi, ayrıcalıklı yeri tezi nasıl savunulmalıdır? “Şehir-köy” ilişkisi dünya çapında dönüşmüştür; Şehrin işgal edip, sahip çıktığı mekân açık seçik tahayyül edilmeden şehir (genelleşmiş dış ve iç patlamasını, modern Kenti) nasıl düşünülebilir? Modern kent ve şehir öncelikle ürün olarak düşünülmeden önce kendi malzemelerini dönüştüren sanat yapıtının geniş ve güçlü anlamında, bir yapıt olarak düşünülemez. Bu üretim tarzı güçten düşerken kimi zaman sonuçlar ortaya çıkar ve başka bir şeyi algılamayı sağlar. Ekolojistler bu duruma dikkat çekerek kamuoyunu harekete geçirmişlerdir. Kirlenmiş toprak, hava ve su; şehrin malzemesi, ham maddesi olan ve hayasızca talan edilen doğa. Bu ekolojik eğilimde,

mekân ile toplum arasındaki, teritoryal, kentsel, mimari olanla, arasındaki ilişkinin genel bir teorisi eksik kalmıştır (Lefebvre, 2014, s. 23).

Mekân toplumsal ürün olarak düşünülmelidir artık; herhangi bir “ürünü”, şeyi ya da nesneyi değil, bir ilişkiler bütünü beliren bu kavram, üretim, ürün ve bunların ilişkileri derinleşmeyi gerektirmiştir. Hegel’in dediği gibi bir kavram ancak belirttiği şey tehdit altında iken sonuna yaklaştığında ortaya çıkar. Mekân pasif ve boş bir şey ya da bir ürün gibi, karşılıklı mübadelede bulunmaktan, tükenmekten ve yok olmaktan başka anlamı olmayan bir şey olarak düşünülmez. Bir ürün olarak mekân, etki ya da tepki yoluyla bizzat üretime müdahale eder; üretken emeğin örgütlenmesi, ulaşım, hammadde ve enerji akışı, ürün paylaşım ağları. Kendince üretken ve üretici olan mekân, üretim ilişkilerine ve üretici güçlere sahiptir. Ürün ve üretici olan mekân, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin dayanağıdır. (Lefebvre, 2014, s. 24)

Lefebvre’ye göre mekân emekte, tahakküm ilişkilerinde, üst yapıların kurumların işleyişlerinde dolayısıyla eşitsiz bir şekilde her yerde görülür. Mekânın üretimi üretim tarzında hâkim olamaz ancak üretim tarzına hem sonuç hem de neden ve gerekçe olarak müdahale edebilir ancak bu durum üretim tarzına bağlıdır, üretim tarzı değişince değişir, toplum değişince değişir (Lefebvre, 2014, s. 25).

Bir üretim tarzından diğerine geçiş büyük önem taşımaktadır; çünkü bu, mekânı alt üst ederek mekâna dahil olabilen toplumsal üretim ilişkileri içindeki çelişkilerin etkisi bulunmaktadır. Her üretim tarzı hipotez gereği kendine özgü üretim tarzına sahip olduğundan, geçiş sırasında yeni bir mekân üretmektedir. Yeni bir mekân üretiminin ardından bu mekânın düzenlenişi ortaya çıkmaktadır. (Lefebvre, 2014:75)

Mekân ve Gıda sistemlerinin birbirinden ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Mekan’da oluşan tarımın 10-15 bin yıllık tarihi insanların başta gıda olmak üzere, günlük temel gereksinimlerini karşılamak için bitki ve hayvanları evcilleştirmesiyle başlamıştır. İnsanlık tarihinin en önemli keşiflerinden olan tarım son iki yüzyıla gelene kadar fazla değişmeden kalarak ihtiyaçlara cevap verebilmiştir. Sanayi devrimi ile başlayan hızlı dönüşüm ikinci dünya sonrasında yeşil devrimle üretim kapasitesinde büyük gelişmeler oluşturulmuştur. Bu değişimlere rağmen tarımsal faaliyetler halen 15 bin yıl öncesi gibi, mekâna iklime, toprak, su ve tohum kalitesi gibi doğal faktörlerin etkisine bağlı

bulunmaktadır. Son yıllarda genetik devrim, endüstriyel tarım ve hayvancılık, gıda ve tarım sektörünün küreselleşmesi bu koşulları zorlamakla birlikte uygun iklim, bol su ve toprak hala tarımın olmazsa olmazı şeklindedir (Koç, 2013, s. 84).

1960 ve 70'li yıllarda tarımsal modernleşme eğilimlerinin yarattığı topraksızlık ve kırsal istihdam sorunları, hızla kentleşmeye ve buna bağlı birçok kentsel sorunlara neden olmuştur. Tarımsal modernleşme hızla artan dünya nüfusunu ve özellikle kentsel enformel sektörü beslemek için bir gerekçe olarak ortaya çıkmıştır. USAID direktörü William Gaud'un isim babalığını yaptığı yeşil devrimin amacı melez tohumları, modern girdileri kullanan uzmanlaşmış tarım ve verimliliği arttırmak olmuştur (Koç, 2013, s. 24). USAID, dünyanın önde gelen uluslararası kalkınma ajansı ve gelişim sonuçlarını yönlendiren katalitik bir aktördür. (USAID, 2019).

1.1.1 Tarım nedir?

İnsanların temel fizyolojik ihtiyaçlarına bakıldığında zaman nefes almak, su içmek, beslenmek ve uyumak gibi ihtiyaçlar yer alır. Besin maddeleri dediğimiz yiyecek ve içeceklerin önemli bir kısmı tarımsal faaliyetler sonucunda elde edilmektedir. Tarım insanlığın var olduğu sürece var olan mutlak gerekli malları üreten bir pratik olarak yer almaktadır (Direk, 2012, s. 13). Tarım; insan besini olabilecek ve ekonomik değeri olan her türlü tarımsal-hayvansal ürünün bakım, besleme, yetiştirme, koruma ve pazarlama faaliyetlerini kapsamaktadır. Tarımsal faaliyetler geçimlik tarım devrini kapatarak endüstrileşme süreci içerisine girmiş ve o ürünün en son üreticiye kadar ulaştırılması aşamalarını kapsar duruma gelmiştir (Direk, 2012, s. 16-17).

Beslenmenin temel amacı günlük gıda gereksinimini temin ederek sağlıklı bir yaşam sürdürebilmektir. Nelerin sağlıklı nelerin zararlı olduğu deneme yanılma ile öğrenilerek her toplum kültürünün bir parçası olmuştur. Modern toplumlarda kentleşme ve sanayileşme insanı doğadan uzaklaştırarak, yabancılaşmasına bitkisel ve hayvani gıda bilgisinin yetersiz kalmasına neden olmuştur (Koç, 2013, s. 62).

İlkel toplumlarda egemen olan avcı-toplayıcı ilişkileri topluluğun işleyişini basit düzenler üzerinden okumamızı sağlamıştır. Ancak tarım devriminden sonra ticaretin topluluklar arası iletişimi de arttırması karmaşık yapıların ortaya çıkışına neden olmuştur. Asıl büyük

değişim Sanayi devrimi sonrası olmuş üretim, dağıtım ve tüketim gıda sektörü dışında kalan (ticaret, ulaşım, enerji, finans gibi) sektörlerinde dahil olduğu kompleks bir sisteme dönüşmüştür (Koç, 2013, s. 260).

Tarım, sanayi devrimine kadar insanlığın büyük çoğunluğunun temel geçim kaynağı olmuştur. Ancak teknik yenilikler tarım sektöründe çalışan ya da kırsal alanda yaşamlarını sürdüren halkın sosyal yapısını değiştirerek, geleneksel araç ve yöntemlerin yerine makine gücüne dayalı yeni tarım sistemlerini ortaya çıkarmış bulunmaktadır.

Direk (2012)'ye göre sanayi devrimiyle başlayan modernleşmenin tarımı üzerindeki etkisi 4 adımda incelenebilir;

- Makineleşme etkisi; makineleşme ile tarım sektörü sanayi sektörü tarafından etkilenmiş, birçok tarımsal ürün makine ile kolayca üretilir duruma gelmiştir, fakat makineleşme kırsalda nüfus fazlalığına sebep olmuş, atıl nüfus kentlere göçmeye başlamıştır. Sonuç olarak tarımsal üretim daha kolay ve hızlı biçimde üretilirken, üretimde artık çalışamayan nüfusta kente göçmüş. Kentler tüketim merkezi haline gelirken bu durum şehir/kırsal ayrımının gelişmesine ve aynı zamanda tarım dışı sektörlerin gelişimine neden olmuştur.

- Kimyasal kökenli madde kullanımı etkisi; sanayide üretimi yapılan kimyasal kökenli anorganik maddeler ile tarım sektörü etkilenmiştir. Gerek kimyasal gübreler gerekse tarım ilaçları, hormon ve bitki gelişim düzenleyici maddeler tarımsal üretimi artarken, çevreyi ve insan organizmasını etkiler hale gelmiştir

- Ulaşımın artma etkisi; Ulaşımın gelişmesi ile tarım ürünlerinin uzak mesafelerden getirilip yaygın şekilde tüketime sunulması mümkün olmuştur. Böylece sanayi sektörünün tarıma önemli bir katkısı olmuştur, diğer sektörlerde olduğu gibi tarım üzerinde de küreselleşme olgusu ulaşım sektörünün gelişmesinin bir sonucu olmuştur böylece dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen kuraklık diğer bölgelerden kolaylıkla karşılanabilir olmuştur.

- Gıda sanayi etkisi; İşletme teknolojilerindeki gelişmeler tarımsal ürünlerin sadece yılın belirli zamanlarında değil her vakit tüketilmesine imkân sağlamıştır. Ayrıca hasat dönemlerinde meydana gelen yığın üretimin, uygun koşullarda

saklanarak yılın her döneminde tüketilebilmesi mümkün olmuştur. Bu durum tarımsal üretim fazlalarının sorun olmaktan çıkarp, tüm yıl boyunca tüketilebilen bir mal şekline dönmesine imkân sağlamıştır (Direk, 2012, s. 24).

Yeşil Devrim 1940'lar ile 70'ler arasında dünya genelinde gözlenen tarımsal üretim artışını ifade eden bir terimdir. Gelişmekte olan ülkelerde daha yoğun biçimde gözlenen bu değişim 1960'ların sonlarında hızlanmıştır. "Yeşil Devrim'in Babası" olarak anılan Norman Borlaug'ın öncülük ettiği hareket bir milyonun üzerinde insanı açlıktan kurtarmış, verimli tahıl türlerinin geliştirilmesine yardımcı olmuş, sulama olanaklarının iyileştirilmesini sağlamış, koruma tekniklerini çağdaştırmış, çiftçilere melez tohum, yapay gübre ve pestisit gibi girdilerin sağlanmasını kolaylaştırmıştır (Wikipedia, 2022).

Yeşil devrimin başarısında melez tohumlar kadar, kaliteli toprak sulama, suni gübre, tarım ilaçları ve mekanizasyon bulunmaktaydı. Bunlara kırsal kesimde sadece büyük üreticiler ulaşabilmekteydi. Tarımda modernizasyon, toprak toplulaşmalarına yol açmış az gelirli ve topraksız köylü ailelerin kırdan kente göçüne neden olmuştur (Koç, 2013:48).

Tarım sistemleri tarımsal işletme, köylü aile çiftçiliği, neo-kırsal tarım ve yerli tarım olarak sınıflandırılabilir. Çeşitli tarımsal sistem türlerinin açık bir sınıflandırmasını sağlanmasa da yerli tarım genellikle köylü aile çiftçiliği ile ilgili kamu yasalarına ve politikalarına dahil edilmektedir. Büyük ve profesyonel çiftlikler tarafından yönetilen tarım arazisi, “*tarım işletmeciliği*” olarak adlandırılır, esas olarak ihracat için mal elde etmek için yetiştirilirken, köylü ve yerli topluluklar, aile veya toplum gıda tedarikini sağlamak için araziden yararlanmaktadırlar (Soldi, Aparicio, Guareschi, Donati ve Ortiz, 2019, s. 1).

Tarım 21. yüzyılda kalkınmanın lokomotifi olmaya devam ediyor olsa da doğal kaynakların bozulması, iklim değişikliği, serbest ticaret ve yeni teknolojilerin geliştirilmesi gibi yeni zorluklarla karşı karşıya kalınmıştır. Birçok alanda ve üretim sisteminde Yeşil Devrim'den miras alınan mevcut tarımsal üretim modeli, doğal kaynakların ve ihracatın sanayileşmesine dayanır. Mono kültür genetik olarak değiştirilmiş ürünlere, toprak bozulmasına ve toprak kaybının büyümesine sebebiyet vermiştir. Mono kültür, biyolojik çeşitliliğin azalmasına, tarımsal üretimde kimyasalların yoğun kullanımına, kırsal yoksulluğun artmasına ve geleneksel tarım yöntemlerinde

azalmaya neden olmuştur. Tarımsal üretimin sürdürülebilir olması için yeni stratejiler ortaya çıkmıştır. Çevreci eğilimler tarımsal üretimin baskın modelini değiştirme ihtiyacını ortaya koymuştur. Sürdürülebilir tarımın öncelikle verimli ve ekonomik olması gerekmektedir. Sürdürülebilir tarım, kültürel ve sosyal olarak kabul edilebilir ve ekolojik olarak da yeterli olmalıdır. Ekolojik çeşitlilik ve tarımsal sistemin kendi kendisini koruması gibi doğal kaynakların ve çevrenin bütünlüğünün sürdürülebilir tarımda korunması gerekmektedir. Sürdürülebilir tarım çeşitliliği korur, toprak kaynaklarını iyileştir, su yollarını korur, sağlıklı gıda sağlar, üreticinin dış kaynaklara bağımlılığını azaltır ve çiftçilere güvenilir bir gelir kaynağı sağlamaktadır. Tarımdaki teknolojik gelişmeler, çiftçilerin daha az emekle daha fazla arazi zerinde ürün yetiştirmelerine olanak sağlamıştır. Diğer taraftan tarımın makineleşmesindeki artışın temel sonuçlarından biri olan çiftliklerde daha az iş imkânı olması, birçok ailenin şehir merkezlerine taşınmasına, tarımsal geleneklerin ve doğal kaynakların emanetçileri olan köylerin gerilemesine neden olmuştur (Soldi, Aparicio, Guareschi, Donati ve Ortiz, 2019, s. 2).

Kırsal yoksulluk, eşit olmayan arazi dağılımı, yabancı şirketlerin arazi satın almalarının artması ve ihracata yönelik ürünlerin yetiştirilmesine yönelik geniş alanların büyümesi, köylü nüfusunun kent merkezlerine veya yabancı ülkelere göç etmesinin nedenleri arasında gösterilebilir faktörlerdir. Hibrit veya genetiği değiştirilmiş tohumların ve zirai kimyasal ürünlerin kullanımı da dahil olmak üzere Yeşil Devrim tarafından tercih edilen büyük teknoloji kullanımı, verimli toprakların bozulmasına, biyolojik çeşitlilik ve gıda egemenliğinin kaybına, geleneksel kolonilerin marjinalleşmesine, çölleşmeye, sularda kirliliğe ve yerli tohumların kademeli kaybına neden olmaktadır (Soldi, Aparicio, Guareschi, Donati ve Ortiz, 2019, s. 2).

1.1.2 Gıda güvencesi nedir?

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) kuruluş tarihi olan 16 Ekim, her yıl Dünya Gıda Günü olarak kutlanmaktadır. Gıda güvencesini tanımlamak için 1996 yılı Dünya gıda zirvesinde kabul edilen kavram yaygın olarak kullanılmaktadır. Buna göre gıda güvencesi *“bütün insanların her zaman aktif ve sağlıklı yaşamı için gerekli olan besin ihtiyaçlarını ve gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla yeterli, sağlıklı,*

güvenilir ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan sürekli erişebilmektir" şeklinde tanımlanmıştır (Koç, 2013, s. 178).

Makro açıdan gıda güvencesi ülke ve küresel bağlamda insanlığın gereksinim duyduğu besinlerin teminine uzanan, farklı strateji ve hedeflerdir. Devletlerin ve uluslararası kurumların müdahalesini ve koordinasyonunu gerektiren bir siyasi olguya dönüşmüştür (Koç, 2013:26). 1996 yılındaki Dünya Gıda Zirvesinde gıda güvencesi kavramı küresel hedefler arasına eklenmiştir. Bu kavramın ana kaynağı 1929 büyük buhrana kadar uzanmaktadır. Dünya pazarlarındaki ani kriz ve meta fiyatlarındaki düşüşler dünya çapında işsizliğe ve açlığa neden olmuştur. Silolar, depolar ağzına kadar dolu olmasına rağmen, insanlar aç kalmıştır. Bütün bunların sonucunda büyük buhranla birlikte devletin doğrudan veya dolaylı olarak ekonomiye müdahalesi söz konusu olmuş, üreticinin ve tüketicinin mağduriyetini önleyici önlemler alınmasını destekleyen politikaların geliştirilmiş ve uygulanır olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda gerek askerlerin gerek nüfusun beslenmesi devlet politikalarının önemli hedefleri arasında görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası gıda güvence kavramı uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu süreçte kendine yeterli milli hedeflerin yerini dünya pazarları için tarımsal meta üretiminin teşvikine yönelik tarımsal kalkınma planları benimsenmiştir (Koç, 2013:23).

Son yayınlanan Birleşmiş Milletler raporuna göre; Dünya nüfusunun 2030'da 8,5 milyara, 2050'de 9,7 milyara ve 2100'de 11 milyarı aşması beklenmektedir. Hindistan'ın bundan yedi yıl sonra Çin'i geçmesi ve Nijerya'nın ABD'yi geçerek dünyanın üçüncü büyük nüfusu olması beklenmektedir. Bu çarpıcı büyümenin, büyük ölçüde üreme çağına ulaşan insan sayısının artmasından kaynaklanmıştır ve doğurganlık oranlarındaki büyük değişiklikler, artan kentleşme ve hızlanan göç buna eşlik etmiştir. Bu eğilimlerin gelecek nesiller için geniş kapsamlı etkileri olacağı ortadadır (SDG-Population, 2022). Son trendler devam ederse, açlıktan etkilenen insan sayısı 2030 yılına kadar 840 milyonu, yani dünya nüfusunun yüzde 9,8'ini aşacak (SDG-Hunger, 2022). Yetersiz beslenme yaygınlığı (YBY), normal bir aktivite ve sağlıklı yaşamı sürdürmek için gereken gıda enerji seviyesinin, alışılmış gıda tüketimi yetersiz olan nüfusa oranıdır. Yüzde olarak ifade edilmektedir. Beş yıl boyunca YBY neredeyse değişmeden kaldıktan sonra, 2019'da yüzde 8'den 2020'de yüzde 9,3'e ve ardından 2021'de yüzde 9,8'e yükselmiştir. Dünya nüfusuna ilişkin mevcut durum göz önüne alındığında, 2021'de dünya genelinde 828

milyona yakın insanın açlıkla karşı karşıya kaldığı bulunmuştur. Yetersiz beslenme, bir kişinin bir yıllık bir süre boyunca günlük minimum diyet enerjisi gereksinimlerini karşılayacak kadar gıda elde edemediği anlamına gelir. FAO, açlığı kronik yetersiz beslenme ile eşanlamlı olarak tanımlamaktadır (FAO-Hunger, 2022).

Gıda güvencesi, farklı boyutlardan ele alınabilir. Hane halkı bazında gıda güvencesi, kişinin kendinin ve ailesinin yeterli seviyede beslenmesi için üretim kapasitesine ya da gelire sahip olma durumunda ortaya çıkmıştır. Bu düzeyde gıda güvencesi yoksullukla mücadele eden bireylerin aile/akraba ilişkilerini, yerel kurumsal ve pazar mekanizmalarını kullanarak hayatta kalma çabası olmuştur (Koç, 2013, s. 25).

Gıda güvencesi konusunda çalışmalar yürüten Ryerson Üniversitesi, Gıda Araştırmaları Merkezi, beş ilkenin altını çizmiştir; buna göre "sağlanabilirlik" gerek hane halkı düzeyinde gerekse bölge, ülke ve küresel düzeyde olsun herkese yeterli gıdanın sağlanabilirliği birinci önemli bir şarttır bunun için yeterince gıdanın üretilebilir olması, üretilen gıdanın bozulmadan, çürümeden nakliye edilmesi, fazla olanların doğru bir şekilde depolanması, ambalajlanması ve saklanması konularını kapsamaktadır (Koç, 2013, s. 16). Yeterli miktarda gıdanın sağlanabilirliği bunun ihtiyacı olana ulaşması anlamına gelmez. Bu nedenle "erişilebilirlik" gıda güvencesinin ikinci gereğidir. İlk koşul için yeterli üretim gerekirken ikinci koşul için etkin dağıtım pazarlama, kişilerin temel üretim araçlarına sahip olmaları bunların olmadığı durumlarda devletin ve sosyal yardım kurumlarının etkinlikleri gerekmektedir (Koç, 2013, s. 17). Bu gıdaların sağlıklı, temiz, güvenilir olması ve insan onuruna yakışı şekilde sağlanması "kabul edilebilir olması" üçüncü gerekliliktir (Koç, 2013, s. 17). Üretim ve dağıtımın etkinliği "yeterlilik" dördüncü gerekliliktir. Bunun için bugünkü üretim faaliyetlerinin gelecek nesillerin ihtiyaç duyacakları gıdaya ulaşımını sağlayacak şekilde olması yani "sürdürülebilir" olması beşinci şarttır (Koç, 2013, s. 17).

Çağımızın en önemli sorunlarından biri olan gıda güvencesinin sağlanabilmesinin tek yolu, mevcut nüfusla doğru orantılı olarak fiziksel ve ekonomik açıdan ulaşılabilir gıda ve su temin edilebilmesidir. Bu nedenle dünya ortalama nüfus artış hızını azaltma çalışmaları ile birlikte, sürekli olarak artan nüfusa yetebilecek oranda gıda üretiminin de sağlanması gerekmektedir. Ancak yapılan bir araştırmada dünyada tarım üretiminin 2030

yılına kadar çeşitli nedenlerle her yıl %1,5 oranında azalabileceği de ortaya konulmuştur (FAO 2003; Munir ve ark. 2010' dan aktaran Erbas ve Aslan, 2015, s. 52).

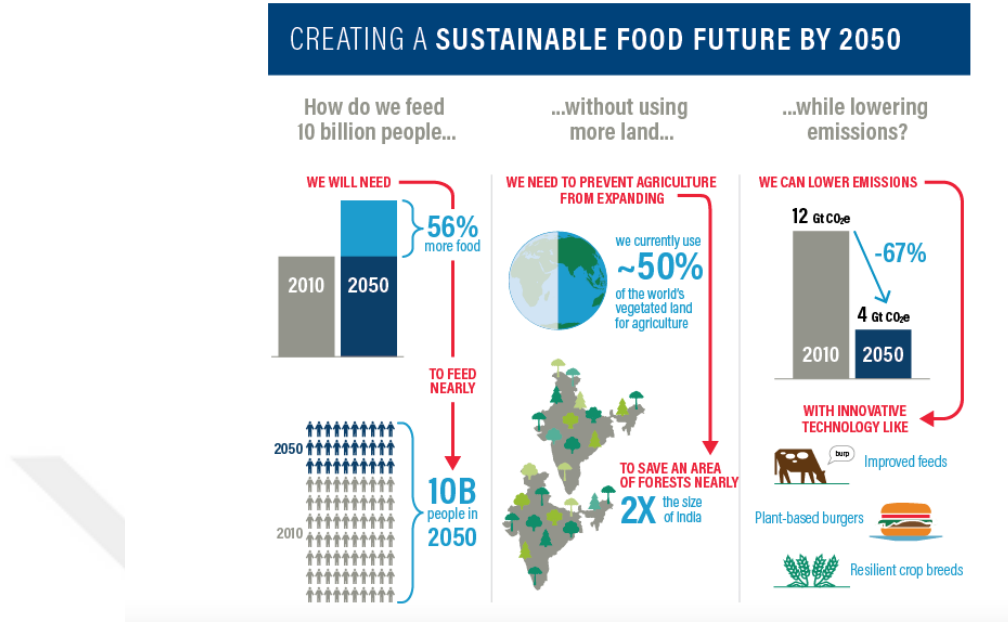
Dünyada 2050 yılına kadar yaklaşık 10 milyar insan olacağı tahmin edilmektedir yani 2010'da olduğundan 3 milyar daha fazla insan beslenecek demektir (bkz. Tablo1).

Tablo 1. Dünya nüfusu artış grafiği (Medium, 2022)

İnsanların gelir seviyesi yükseldikçe, giderek daha fazla hayvansal gıda kaynağı tüketir hale gelmektedir. Aynı zamanda, GHG emisyonlarının tarımsal üretimden kesilmesi ve kalan ormanların tarım alanlarına dönüştürülmesinin de durdurulması gerekmektedir (Ranganathan, Waite, Searchinger, ve Hanson, 2018). (Bkz. Tablo 2)

Tablo 2. 2050 yılına kadar sürdürülebilir gıda yaratabilmek için çözülmesi gereken sorunlar (Ranganathan, Waite, Searchinger ve Hanson, 2018).

Gıda güvencesinin sürekli sağlanabilir olmasının yolu, mevcut nüfusla doğru orantılı olarak fiziksel ve ekonomik açıdan ulaşılabilir gıda ve suyun temin edilebilmesidir. Sürekli olarak artan nüfusa yetebilecek oranda gıda üretiminin sağlanması gerekmektedir. 2050 yılına kadar sürdürülebilir gıda sistemi yaratabilmek için çözülmesi gereken sorunlara WRI hazırladığı Tablo 2 üzerinden bakıldığında sorunlar üç başlık altında toplanabilir:

- Bugün üretilen gıda miktarı ile 2050'de herkesi beslemek için gereken miktar arasında fark yüzde 56 olarak öngörülmektedir fark kapatılmalıdır.
- Bu farkın kapatılması için çözümler uygulanırken daha fazla tarım yapabilmek için orman alanlarının yok edilmesi engellenmelidir.
- 2050 yılında yüzde 67 daha az GHG salınımı öngörülmektedir. Bunun içinde yenilikçi teknolojilerin kullanılması gerekmektedir.

WRI tarafından dünyadaki gıda üretimi ve tüketim sorunlarını çözmek için beş aşamalı bir çözüm menüsü belirlenmiştir:

- Yiyecek kaybını ve israfını azaltmanın yolları belirlenmeli,
- Bozulmuş ve kullanım dışı arazilerin tekrar üretime geri dönmesi sağlanmalı, mera arazilerinin verimini arttırılmalı
- Su ve toprak yönetimini geliştirilmeli, doğal kaynak yönetimleri geliştirilmeli
- Sürdürülebilir gıda üretiminin artması sağlanmalı
- Tarımsal üretimden kaynaklı gaz emisyonları azaltılmalıdır (Ranganathan, Waite, Searchinger ve Hanson, 2018, s. 1-3).

Dünya kaynakları üzerinde artan baskı uygulayan ekonomik faaliyetlerle birlikte, artan insan ihtiyaçları, çevrenin yenilenme süreciyle bağdaşmayan yaşam tarzlarının yarattığı çevresel sorunların farkında olunmasına yol açmıştır. Sürdürülebilirlik mevcut toplumun temel bir temasıdır ve 2015 yılında tüm Birleşmiş Milletler Üye Devletleri tarafından kabul edilen ve 2030'a kadar geçerli olan ve ortak bir barış ve refah programını sağlayan Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin temel taşını oluşturmuştur. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, insanlar ve gezegen, bugün ve gelecek için küresel bir ortaklık içinde tüm ülkelerin acil eylem çağrısı olmuştur. Tüm devletler yoksulluğu ve diğer yoksunlukları sona erdirmek, sağlık ve eğitimi iyileştirmek, eşitsizlikleri azaltmak ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için tüm stratejilerle el ele gitmesi gerektiğini kabul etmişlerdir. Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, iklim değişikliğine doğal kaynakları çevrenin sağladığı kapasitelerin ötesinde sömürmeden insanların yaşam kalitesini iyileştirmek, iklim değişikliği ve okyanusları ve ormanları korumaya çalışmak olmuştur. Genel olarak, sürdürülebilir kalkınma modeli çevresel sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve demokrasiye dayanan bir dizi teklif olarak tanımlanabilir. Tarımsal esneklik sürdürülebilirlikle el ele gider: karmaşık bir ekosistem yüksek derecede çeşitlilik ile karakterize edilir ve önemli yapısal ve fonksiyonel değişiklikler olmaksızın rahatsızlıklara karşı direnir. Bununla birlikte, biyofiziksel çeşitliliğe ek olarak, agroekosistemleri dayanıklı kılan bir diğer özellik de bilgi çeşitliliği ve çiftçilerin üretim sisteminin seçim olasılığıdır.

Agroekoloji sürdürülebilir tarımın bilimsel temeli olarak kabul edilir, çünkü yalnızca üretim hedeflerine değil aynı zamanda agroekosistemin sosyal eşitliği ve ekolojik sürdürülebilirliğine ulaşmak için çevreye ve topluma saygılı üretim yöntemleri elde etmek için geleneksel bilgiyi modern bilgi ile bütünleştirmiştir. Bu anlamda agroekolojiyi sosyo-ekonomik, kültürel ve politik boyutları da dahil olmak üzere normatif anlamda ele almalı, durumunu veya onu tehlikeye sokan kritik yönleri iyi anlaşılmalıdır. İyi bir gösterge sistemin nasıl çalıştığı hakkında yararlı ve önemli bilgiler sağlamaktadır ve ayrıca nesnel, öngörücü, işlenmesini ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır (Soldi, Aparicio, Guareschi, Donati ve Ortiz, 2019, s. 1-2).

Biyolojik çeşitliliğin korunması için de türlü önlemler alınmıştır. Bunun en iyi örneği Norveç'in, Spitsbergen adasında kurulan bir tohum sığınağı olmuştur. Norveç hükümetinin yanı sıra Bill ve Melany Gates Vakfı, Rockefeller Vakfı, DuPont, Pioneer ve Syngenta gibi çok uluslu şirketler, CGIAR desteği ile inşa edilen bu beton sığınak dağın 70 metre içine oyularak yapılmıştır. Kuzey kutbuna 1100 kilometre mesafedeki sığınak -18 derecede dünyanın dört bir yerinden getirilen her birinde 500 tohum olan 4,5 milyon tohumun muhafaza edebileceği kapasitedir (GRAIN, 2008 'den aktaran Koç, 2013, s. 107). Dünyada 1400 tohum bankası bulunmaktadır fakat Irak, Afganistan, Ruanda, Etiyopya, Somali ve Kamboçya 'da isyan ve savaşlar da ilk yağmalanan yerlerden biri tohum bankalarıdır (Koç, 2013, s. 108).

En önemli sorunun gelecek nesiller için sürdürülebilir bir gıda sisteminin kurulması olduğudur. Bu dünyadaki yaşamın devamlılığı için zorunludur. Gelecek nesiller için beslenme sağlanırken ekonomik, sosyal ve çevresel temellerden ödün verilmeyecek şekilde herkes için gıda güvenliğinin sağlandığı gıda sistemi güvencesi oluşturulmalıdır.

1.1.3 Göç ve pazar ekonomisinin gıda üretimi üzerine etkileri

De Landa'ya göre Braudel, bin yılın tarihini farklı hızlarda hareket eden üç ayrı akış üzerinden anlatmaktadır. İlk olarak az çok toprağa bağlı, gelenekleri çok yavaş değişen köylü nüfusun hayatını almıştır. Avrupa'yı besleyen mısırı ve Çin'i besleyen pirinci; köylüler sıkı alışkanlıklara ve rutinlere aynı zamanda kapalı bir üretim döngüsüne bağlayan tiranlar olarak görmektedir. Braudel maddi hayat olarak insanoğlunun köyleri ve kasabaları ayakta tutan biyokütle akışını üretmek için bitkilerle etkileşiminde

kullandığı önceki kuşaklardan devir alınmış reçeteleri, gelenekleri, uygulama bilgilerini ve geleneksel araçları tanımlamaktadır. Bu bilgi bütünün yeniliklere direndiği ve sanki içinden pek tarih akıymıyormuş gibi yavaş yavaş değiştiğini belirtir. Bir tarihçi İtalya'daki tarım yapılarını anlamak için bin yıllık gözlemlere ihtiyaç duyduğunu yazmıştır. Köylü toplumu doğal ekosistemin tabanında toplanan flora toplulukları gibidir, etraflarındaki her şeyi hareket ettiren enerjiyi yaratan taşınmaz motorlar gibidirler (De Landa, 2013, s. 172-173).

Braudel'e göre İkinci olarak pazarlar ve ticaret dünyası gelmektedir bu dünya da tarihin akışı biraz daha hızlıdır. Pazarların kurulduğu kasabaya *“tarihsel zamanın hızlandırıcıları”* der. Köylüler kentlere bazen kendi rızalarıyla gelmiş olsalar bile, çoğunlukla gelmeye zorlanırlar, kentlerin tıpkı otçullar gibi köylülerin ya da onların parçalarıyla beslendikleri söylenebilir. Son olarak maddi katmanın en alt katmanında farklı piyasalar arasındaki yatan iletişim kanalları yaratan piyasa ekonomisinin gözde iletişim kanalları yatmaktadır. Buradaki arz, talep ve fiyatlar genellikle bir ölçüde otomatik bir koordinasyonla birbirine bağlanmaktadır. Onun yanında büyük avcıların gezdiği anti pazar bölgesi gelmektedir. Burası bugün olduğu gibi geçmişte de sanayi devriminden önce de sonra da kapitalizmin gerçek yurdu olmuştur. Burası azami hareketin olduğu katmandır. Büyük miktarda finans sermayesi, sürekli karlı bir bölgeden diğerine akmakta, sınırları aşp birçok tarihsel süreci hızlandırmaktadır (De Landa, 2013, s. 172).

De Landa'ya göre insanların göçerken evcilleştirdikleri hayvanlar ve bitkilerle bir ekip olarak gitmesinin nedeni kent ekosisteminin işleyebilmesi için besin zincirlerinin kısaltılması ve biyokütle akışının hiyerarşinin en tepesine yeniden yönlendirmek üzere belirli organizmaların kullanılmasını gerektirmesidir (De Landa, 2013, s. 200).

Tüm genler açısından bakıldığında insanların göç etme sebepleri (örneğin açlık) göçlerin yarattığı etkiler kadar önemli olmamıştır. Burada yerel bir gen havuzundan diğer bir havuza DNA aktarımlarının heterojenleştirici ya da homojenleştirici etkilerinden bahsedilmektedir (De Landa, 2013).

1800 öncesi Avrupa, Atlantik ötesi sömürgelerine iki-üç milyon insan göndermişti ancak 1800 ile 1960 arasında 51 milyon Avrupalı Atlantik' in öte yakasına geçmiştir. Bu büyük

göç akışıyla birlikte daha dünya üzerinde daha evvel ortaya çıkmış olan bitki ve hayvan türlerindeki heterojenleşme, yeniden homojenleşmeye dönüşmeye başlamıştır. 1500'ler öncesi türlerin (limon, pirinç, pamuk, şeker kamışı) ekolojik sınırları aşmasını sağlayan Müslüman halklar iken, 1500'lerden sonra yayılmayı sağlayan başlıca güç Avrupalılar olmuştur. Yerkürenin beş ayrı bölgesinde Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ılıman yerlerinde türlerde homojenleşme süreçleri başlamıştır, bu bölgeler Avrupa kentsel ve kırsal ekosistemlerin kopyası haline gelmişlerdir. De Landa, Crosby'nin Avrupa kentlerinin kendilerini kopyalayabilmeleri, Boston, Quebec, Buenos Aires ya da Sidney gibi kentler doğurabilmeleri için bütün bir türler yelpazesinin onlarla göç ederek yeni topraklara gitmeleri gerektiğini savunmuştur. Sonuçta bu beş ülkenin ılıman bölgeleri Neo-Avrupa'lar haline gelmiştir (De Landa, 2013, s. 199).

Avrupalılar kitlesel insan akışından faydalanmışlardır. Göç Avrupa'daki nüfus patlaması karşısında bir çıkış kapısı görevini görmüştür. Neo-Avrupa'lara yerleşen göçmenler görülmemiş doğurganlık oranlarına ulaşmışlardır. 1790 ile 1930 arasında nüfusları on dört kat artmıştır, dünyanın geri kalanlarında ise 2,5 katlık bir nüfus artışı görülmüştür (De Landa, 2013, s. 202).

Tarımsal bitkilerin kıtalar arası taşınmaları göçlerle birlikte gerçekleşmesi ekolojik olarak yetiştirilmesi mümkün olan gıda ürünlerin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ancak bu durumda gıdanın sürdürülebilir halde üretiminin yapılması önem kazanmıştır.

1.1.4 Noeliberal politikaların gıda güvencesine ve tarım üzerine etkisi

Sanayileşmenin tarımı gerek araç-gereç gerek tohumlar ve suni gübreler açısından destekler olması, köylülerin üretim yapmasını kolaylaştırmakla birlikte tarımsal üretimde devlet desteğinin oldukça azaldığı politikalar sonucunda köyde yaşamını devam ettiremeyenlerin köyden kente göçüne sebebiyet vermiştir. Bu durum yapılan tarımsal üretimin ve desteğinin büyük şirketler tarafına kaymasına neden olmuştur. Sonuçta, tarım yüzlerce yıl sadece köylülerin yaptığı bir meslek iken 1960'lardan sonra uygulanan ulusal politikalarla birlikte şirketlerin yaptığı bir iş kolu haline gelmiştir. ABD merkezli ve çok uluslu şirketler ve IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar kolonyal dönem sonrası Asya ve Afrika'da ortaya çıkan yeni milli devletlerin dünya kapitalist sistemine

eklenmesinde ve yeni kolonileşme sürecinde önemli roller oynamışlardır. Bu dönem için bir başka eğilimde ABD'nin (ve daha sonraki yıllarda AB ülkelerinin) elindeki gıda stoklarını, gıda yardımı adıyla kullanarak gelişmekte olan ülkelerde dünya pazarları için hammadde üretecek meta üretiminin yapılmasını sağlamak olmuştur. Bu politikalar kendine yeterli köylülüğün tasfiyesini hızlandırarak hızlı kentleşmenin başlıca nedenlerinden birini oluşturmuştur (Koç, 2013, s. 20-21).

Geleneksel toplumlarda din ve devlet arasındaki sınırın esnekliği gıda güvencesinin toplumsal bir sorumluluk olarak algılanmasına yol açmış doğrudan devlet yerine hayır kurumları ve vakıfların yanında ayrıca feodal ve Asya tipi üretim biçimlerinde tımar sahibi veya ağanın etkin olduğu toplumsal düzen, gıda güvencesinde merkezi devletten daha önemli olmuştur. Ancak bu durum pazar ekonomilerinin yaygınlaşması ve ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte; gıda güvencesi iç pazarın gelişimi ve tarımsal kalkınma ve milli birlik politikalarınca şekillendirilmiştir. Sosyal refah kavramının geliştiği İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise devletin vatandaşa karşı sorumluluğu olarak algılanmıştır (Koç, 2013, s. 26).

Eldeki verilere göre zaman zaman kıtlıklar olsa da küresel anlamda üretim, tüketimin üzerindedir. 1996 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan tahminlere göre üretilen soya fasulyesinin yüzde 90'ı, mısırın yüzde 80'i hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Bu oranlarda son yıllarda oluşan farklılıklar varsa nedeni bu yağlı tohumların biyoyakıt ve biyodizel olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Eldeki verilere göre dünya nüfusunun artmasına rağmen 1960'tan beri kişi başı tahıl üretim sayısında artış olmuştur, azalma yerine. Ancak iklimsel değişimler, su, toprak kaymalarını ve nüfus artışları hesaba katılırsa üretim konusunda gerekli önlemlerin alınması gıda güvencesi açısından şarttır (Koç, 2013, s. 16).

Gıda güvencesi kavramı 1980 sonrasında dünya üzerinde etkin olan neoliberal ideolojinin etkisiyle değişime uğramıştır. “*Neoliberal yaklaşım sosyal refahı toplumsal bir hak ya da devlet sorumluluğu değil, pazarda doğru tercihleri yapan bireylerin sahip olabileceği ayrıcalık olarak tanımlar.*” Bu yaklaşım gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde yeniden yapılaşma politikalarıyla devletin ekonomi üzerindeki rolünün azalmasına, kamu iktisadi kurumların özelleştirilmesine, küresel bağları teşvik ve destekleme yaparken,

tarımı ve sosyal refah politikalarında kısıntılar yapılmasına neden olmuştur (Koç, 2013, s. 26).

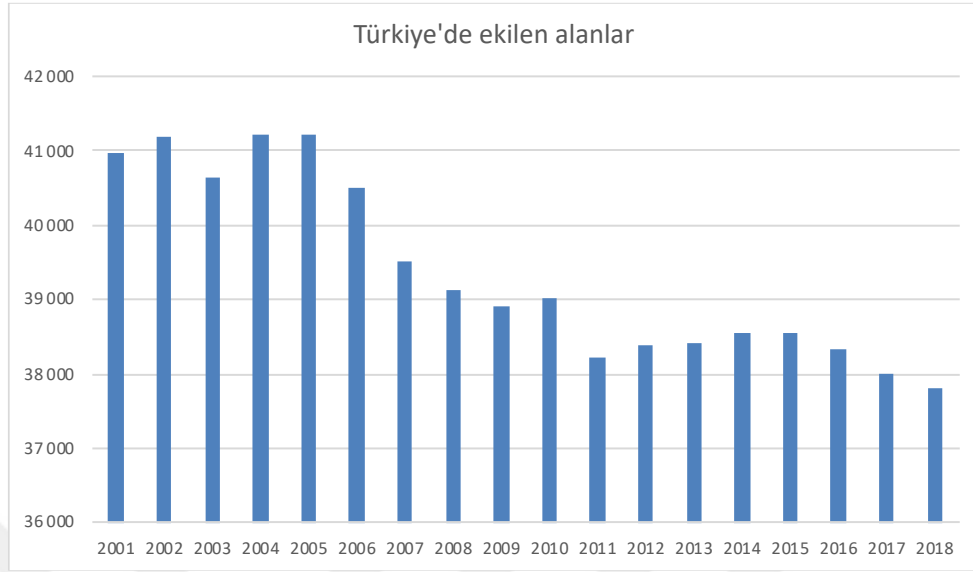
Özellikle 1980’lerden sonra gıda güvencesini belirleyen koşullar çok uluslu şirketler, uluslararası finans kurumlar ve anlaşmalar gibi küresel dinamikler tarafından belirlenir olmuştur. Özellikler bu dönemde Meksika, Türkiye, Arjantin, Şili ve Brezilya gibi tarımda belirli bir iç ve dış pazar kapasitesine erişmiş ülkelerde devlet destekleme alımlarının ortadan kalkması tarımsal girdiler için modernizasyonu, küresel pazar için üretimi, serbest ticareti ve köylülüğün tasfiyesini belirleyen politikaları ortaya çıkarmıştır. Bu reformlar tarımsal üretim artmasına neden olmuş ancak tarım sektöründe gelir dağılımında ciddi farklılaşmalara yol açarak kırdan kente göç sürecini yeniden başlatmıştır (Koç, 2013, s. 26).

TÜİK’e göre; yıl bazında tarımsal alet ve makinelerin sayısına bakıldığında yıllara göre artmıştır. Bu durumda 2003 yılından itibaren kırsal modernizasyonun düzenli şekilde yaygınlaştığı görülmektedir (bkz. Tablo3) TÜİK’e göre Türkiye’de işlenen tarım alanları son yirmi yılda giderek azalmıştır (bkz. Tablo4) (TÜİK, 2022).

Tablo 3. Tarımda kullanılan alet sayısı

Tablo 4. 2001-2018 yılları arasında Türkiye'de ekilen alanlar (TÜİK, 2022)

2011 yılında Dünya Gıda Günü nedeniyle yapılan toplantıda, gıda güvencesinin en zor ve acil konulardan biri olduğunu, sürdürülebilir tarımın teşviki, gıdaya erişimin temel insani hakkı olarak tanınması, küresel gıda güvencesi için uluslararası iş birliğinin önemi gibi gelişmekte olan ülkeler için önemli olan temel taleplerde bulunulmuştur. İlaveten nüfus artışının önlenmesi, ticaretin serbestleşmesi, gümrük duvarlarının ve ihrac sınırlamalarının kaldırılması ve üretimde artış için tarım teknolojilerinin desteklenmesi gibi sanayileşmiş ülkelerin taleplerini de içermektedir. Bu politika yoksul güneyli ülkelerin talepleri ile kalkınmış Batılı ülkelerin bir sizden bir bizden prensibi ile hazırlanmış politikasıdır. Sonuç olarak güçlü olanın yararına çalışmaktadır (Koç, 2013, s. 52).

Özellikle ekoloji, kapitalist gelişme ve kırsal dönüşüm ilişkileri üzerine yoğunlaşan sosyal bilimciler tarafından kullanılan "*metabolik yarılma*" kavramı, iki uçlu bir ayrılmayı anlatmaktadır. Buna kavrama göre tarımda biyolojik temellerinden ayrılırken, insan da doğadan kopmamaktadır (Foster 1999, Moore 2010, Scheneider ve MCMicheal 2010:461' den aktaran Keyder ve Yenal, 2015, s. 22).

Metabolik yarılmanın her iki ucu birbiriyle kapitalist büyüme, tarımın sanayileşmesi ve şehirleşme süreçleriyle bağlanmıştır (Keyder ve Yenal, 2015, s. 22). Tarımın toprağa, suya, güneşe bağımlılığı kırılmamakla birlikte sermaye beri tarımsal üretimle ilgili doğal süreçleri kimyasal girdiler (kimyasal ilaçlar, suni gübre vb.) ve makineleşme aracılığıyla

içermeye çalışmıştır. Özellikle tüketimle ilgili süreçte ikamecilik yoluyla (yapay tatlandırıcılar, katılaştırıcılar vs.) müdahale ederek ddoğala bağımlılığı azaltmaya çalışılmaktadır (Goodman ve Redclift, 1991'den aktaran Keyder ve Yenal 2015, s. 23). Biyoteknoloji ve genetik alanındaki ilerlemeler neticesinde genetiğiyle oynanmış tohumlar, klonlanan hayvanlar gibi birçok yeni tarımsal teknoloji ve girdinin küresel düzeyde dolaşıma girmesi nedeniyle 20-30 yılda metabolik yarılma derinleşmiş ve sürecin sonuçları küresel düzeyde yayılmıştır. Buna ilaveten şehirleşme dinamiklerinin devam etmesi; büyük şehirlerin küresel düzeydeki ekonomik akışların (mal, hizmet, para, sermaye) koordinasyonu ve regülasyonu açısından etkin olması bu süreci güçlendirmiştir (Keyder ve Yenal, 2015, s. 23).

1980 sonrası Türkiye de tarımsal üretimin ve gıda üretimin liberalleşmesi ve uluslararasılaşması, sermaye ve yoğun üretimin tarımsal ürünlerde yaygınlaşmasına ve tarımda ve gıda üretiminde sanayileşmenin üst düzeylere çıkmasına neden olmuştur. Ülkede metabolik yarılma derinleşirken bir yanda bolluk diğer yandan risk ve güvensizlik gözlemlenir olmuştur (Keyder ve Yenal, 2015, s. 24).

Metabolik yarılmayla birlikte sermayenin hegemonik dünya görüşü yerel kültürel/iklimsel/çevresel çeşitliliklerde değiştirip, pazarın önceliklerini ön plana çıkarmıştır (Keyder ve Yenal, 2015, s. 24). 1980'lerde yerleşmeye başlayan neoliberal bakış açısıyla tarımda küçük üretici; bir yandan ticaretin serbestleşmesi bir yandan sermayenin tarıma etki etmesiyle piyasanın çalkantısıyla karşılaşmıştır (Keyder ve Yenal, 2015, s. 36).

1982 yılı ile Türkiye'de tarımda liberizasyon başlamış, tohumda başlayan liberizasyon 1984 de tohum dış alımının serbest bırakılmasıyla tamamlanmıştır. Tarım sektörünü tamamen yapılandıran SECAL kredisine 1985 de geçilmiştir. Tarım SECAL kredisi gübre sübvansiyonu gibi tarım girdilerinden tarımsal kredi faizlerine kadar; yani kamusal ağırlık sağlayan girdi sistemini, kredi sistemini ve sulama alt yapı sistemini tamamen değiştirmiştir. Tarımsal sulama ticari esaslara göre yürütülen ve yönlendirilen bir dönüşüme uğratarak özel şirketlere aktarılmıştır. Gübrede önce fiyatın dolara göre belirlenmesine geçilmiş sonra da 1986 yılında tam serbestleşme gerçekleşmiştir. 2000 yılından itibaren ise tarım desteklemelerine son verilmiş, devlet tarımsal üretim ve

tarımsal sanayide hiç etkinlik göstermez haline gelmeye başlamıştır (Aysu, 2008, s. 184-187).

Türkiye’de tarımsal destek politikalarının önemli ölçüde kabuk değiştirmeye başlaması sonucunda pazarın etki alanını genişleten siyasi ve iktisadi düzenlemelerle birlikte gerek ulusal gerekse yabancı üretim ve ticaret noktaları daha fazla olarak global ağlarla bağlantılı hale gelerek, küreselleşme tarımdaki ürün zincirlerinin uluslar ötelenmesine sebebiyet vermiştir. Böylece hemen hemen bütün üreticiler bu uluslar ötesi dolaşımların hükümranlığına boyun eğmek zorunda kalınsa da bazı üreticiler kendilerini daha teslimiyetçi durumda buldular. Şöyle ki İç Anadolu da tahıl, bakliyat ve şeker pancarı üreticileri sürekli değişen fiyat ve karlılık koşulları altında bile fazla seçenekleri bulunmaz; bu ürünlerin üretimi emek-yoğun olmadığı için ve kullanılan maliyetler zamanla düştüğü için yeni ve farklı bir ürüne geçmek buradaki üreticiler için alternatif olmamıştır (Keyder ve Yenal, 2015, s. 52).

Gelir dağılımının dengesiz hale gelmesi sonucunda gıda fiyatlarının da hızla artış yaptığı görülmektedir. Hazırlanan bir rapora göre 2011 ile 2020 yılları arasında tahıl fiyatlarının %20 ve et fiyatlarının ise %30 oranında artacağı bildirilmektedir (FAO/OECD 2011 aktaran Erbaş ve Aslan, 2015, s. 55). Bu durumda gıda fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar açlık çeken nüfus sayısının artmasına neden olmaktadır. Gıda fiyatlarında hızlı bir yükselişin olduğu 2007-2008 yıllarında açlık çeken kişi sayısının 100 milyon kadar arttığı görülmektedir (Permanandah 2011 aktaran Erbas ve Aslan, 2015, s. 55).

FAO’nun (Food and Agriculture Organization) 2011 yılındaki Gıda güvenliği raporunda uluslararası fiyat istikrarsızlığının yerel ekonomilere ve gıda güvencesine olan etkileri alt başlığında Afrika'daki ithale bağımlı küçük ülkelerin ekonomik krizden ve gıda fiyatlarındaki artıştan etkileneceği anlatılmaktadır. Buna göre gıda fiyatlarının yüksek düzeyde olması beklenmektedir. Ancak inişli çıkışlı belirsizliklerin devam edeceği küçük üretici ve dar gelirli tüketicilerin daha da yoksullaşmasına sebep olacağı tahmin edildiği belirtilmektedir. Gıda fiyatlarındaki artışlar kısa vadede gıda güvencesini uzun vadede kalkınma hızını olumsuz olarak etkileyecek olduğu, buna karşılık fiyatlardaki artışın tarıma yatırımı teşvik edebileceği ve uzun vadede gıda güvencesine katkıda bulunabileceği belirtilmektedir. Raporda, uzun vadede yatırım beklerken kısa vadede

açlık ve yoksulluğa karşı önlemler alınması gerektiği belirtilmektedir. Gıda güvencesi içinse tarımsal üretimin teşviki, ticaretin serbestisi ve özel sektörün tarım sektöründe daha etkin rol oynamasını sağlayacak devlet politikaları uygulanmasını önermektedir. FAO tarıma yapılacak yatırımların, sürdürülebilir ve gıda güvencesinin sağlanması için hayati derecede önemli olduğunu belirtmektedir. Koç (2013)'a göre bu durum devletin özel sektörün yatırım yapmayacağı alanlara girmesi ve özel sektörün ancak karlı bulduğu alanlara girmesi demektir. Yıllardır tarımı teşvik için kredi vermeyen hatta tarımsal teşviklerin ortadan kaldırılması için kredi veren Dünya Bankası artık gıda güvencesi tarımsal kalkınmayı destekler olmuştur (Koç, 2013, s. 54).

ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkeler “Yeşil Devrim” döneminde birçok tarım ürününde yaptıkları devlet destekli yoğun teknoloji yatırımlarının etkisi ile yüksek bir üretkenlik düzeyi yakalamıştır. Ürettikleri tarımsal ürünler kendi nüfuslarını besledikten sonra, ABD’de hububat dağları, Avrupa’da ise süt nehirleri ve et buzulları oluşmuştur. Sonuçta bu stokların eritilmesi gerekir. Tarımsal ürün girdilerini de üreten bu ülkeler, üretim girdilerinin fiyatını sürekli yükseltirken diğer taraftan AGÜ’lere desteği azaltma politikaları izlemeye başlamıştır. Bunun altında stoklarını eritme çabaları varken aynı zamanda tarım ve gıdada egemenliklerini tesis etme arzuları da bulunmaktadır. Klasik sömürgecilikte doğrudan sömürülen ülkelerin hammadde kaynakları yağmalanırken, yeni sömürgecilikte ise sömürülen ülkeler ulus aşırı şirketler yoluyla bağımlı kılınır hale gelmiştir. Gelişmiş ülkeler bu amaçla DTO ile tarım anlaşmaları çerçevesinde tarımsal ticaretin liberalleşmesi, koruma ve desteklerin azaltılması çabasına girişmişlerdir. Kendi tarım sektörleri yeniden yapılanırken çiftçileri değil ama şirket tarımcılığını koruyarak gelişmesine destek olmuşlardır (Aysu, 2008, s. 191) Klasik sömürgecilikte doğrudan sömürülen ülkelerin hammadde kaynakları yağmalanırken, yeni sömürgecilikte ise sömürülen ülkeler ulus aşırı şirketler yoluyla bağımlı kılınır hale gelmiştir (Aysu, 2008, s. 190).

Gelişmiş ülkeler AGÜ’lere baskılara arttırıp daha önceleri “tarım ülkesi” olun derken şimdi “tarımdan destekleri kaldırın”, “doğrudan ve dolaylı destekleme kuruluşları özelleştirin” diye IMF, DB, DTÖ gibi kurumlar aracılığıyla dayatmalar yaparlar. Bu dayatmalar gelişmiş ülkeler ve yabancı tekeller, şirketler için pazar alanı yaratın anlamına gelmektedir (Aysu, 2008, s. 191).

1.1.5 Küresel pazarlama ilişkilerinin gıda tüketimindeki etkileri

Sanayi devrimi ile üretim alanında gerçekleştirilen atılım piyasalarda arzın talebin önüne geçmesine neden olmuş bu durumda pazarlamanın önemini arttırmıştır. İlk reklamlar ürünün kalitesini ve pazarlanan ürünün tüketicinin ihtiyacına nasıl cevap vereceğini anlatırken modern reklamcılıkta sevgi, aile bağları, dostluk, cinsellik, statü kullanılarak yaşam tarzları pazarlar hale gelmiş ve ürünün sağlayacağı haz ön plana çıkarılır olmuştur. (Koç, 2013, s. 39).

Pazarlamanın kar oranlarındaki belirleyiciliği, üretici firma ile perakendeci arasında paylaşım mücadelesine yol açmış bu mücadele 19.yüzyıl sonlarından itibaren üretici firmanın markasını taşıyan, satış fiyatının yine üretici firma tarafından belirlendiği hazır paketlenmiş ürünlerin arzına sebep olmuş, bu paketlenmiş gıdalar pazarlamanın ve tüketim ekonomisinin yayılmasına bağlı olarak tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. Neredeyse unutulmaya başlanan bakkallar, bunların çuvallar içinde sattığı şeker, nohut gibi bakliyatlar, teneke kutulardaki bisküvilerin yerini kar paylarını arttırmak için raflarında kendi markalarını taşıyan paketlenmiş ürünlerin yer aldığı süpermarketler almıştır. Markayla birlikte tüketiciye ürünün niteliksel ve niceliksel özellikleriyle ilgili güvenilirlik imajı verilerek, markaya aşinalık ile müşteri devamlılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. 1950 sonrası tüketim ekonomisinde marka bir tür saplantı haline getirilmiş özellikle 1980 sonrasında aynı mal farklı şekillerde paketlenerek farklı demografik, sınıfsal ve etnik özelliklere göre arz edilerek küresel olarak farklı pazarlar yaratılmıştır. Toplumsal kimliğin zayıfladığı, bireyselliğin ön plana çıktığı ve kimliğini tükettikleri ile tanımlayan yeni bir tüketici kişiliği ortaya çıkarılmıştır. Bu durum üst ve orta gelir tabakları için geçerli olmakla birlikte yoksul kesimde özellikle gençlerde başka türlü sahip olamayacakları hayat tarzı ve toplumsal statü paketçiklerde, şişelerde, giysilerde sunularak marka ile statü arayan tüketim toplumları yaratılmıştır (Koç, 2013, s. 40).

Koç, Klein'in kitabında Markalaşma konusunu incelediğini, dört ana başlıkta; mekansızlık, seçimsizlik, işsizlik ve markasızlık olarak ele aldığını belirtir. Mekansızlık kavramında, 1980 sonrası çok uluslu şirketlerin pazarlamada hedef olarak gençliği seçtiğini, mekâna bağlı özelliklerin yerini markaya bağlı özelliklerin aldığını

anlatmaktadır. Markalaşmak için ikinci faktör seçimsizlik olarak tanımlanmaktadır. Markalaşmadan sonra rekabete izin vermemek, marka aracılığıyla pazarı elden kaçırmamak yani her şekilde başka seçenek bırakmadan seçimsiz olmaktır. Yeni küresel ekonomide ulusal sınırlar çok uluslu dev şirketlerin kimliğinden çok markanın kimliği engelden daha çok yeni fırsatlar anlamına gelmektedir, alınıp satılan sadece teknoloji, “know-how” ya da pazar değildir aynı zamanda marka alınır satılır olmaktadır. Küresel pazarda şirketin kimliğinden çok markanın kimliği ürünü pazarlar hale gelmiştir. Klen'e göre markalaşmanın bir diğer kuralı üretimi emeğin ucuz, devlet müdahalesinin asgari olduğu pazarlara kaydırmak olmuştur. Çin, pazarın lideri konumundadır artık. Klein memleketi Kanada'nın Ontario eyaletindeki son konserve fabrikasının kapatılmasından sonra bu konserve şirketleri için üretim yapan Niagara bölgesindeki şeftali üreticilerinin konservelik şeftali ağaçlarını söküp attığını, Kanada pazarının ise bir doların altında satılan markasız Çin şeftali konservelerinin eline geçtiğini anlatır. Markasızlık hareketinin pazar ekonomisinin ilkeleri ile çelişmediği aksine yeni pazarlar yarattığı görülmektedir. Carrefour'un 1976 yılında 50 temel ürünü sayılabilir. Markasız ürünlerin daha ucuza satılması kısa zamanda popüler olması diğer süper market zincirleri tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Japonca da markasız anlamına gelen Muji ürünleri o kadar popüler hale gelmiştir ki dünyada 18 ülkede şube açmışlardır (Koç, 2013, s. 41-42).

1980 sonrasında yemeğin ve gıdanın tüketimi konusuna ilgi artarken; bir çeşit trend takibi söz konusu olmuştur, televizyonlarda yemekle ilgili programların artışı, aynı zamanda yiyecek ve içecek reklamlarındaki artış, gazete ve dergilerde restoran değerlendiren gurme yazarların köşeleri, sıra dışı ahçılar bunların programları, sadece iyi yemek farklı yemek değil az yemek doğal yemek, ekolojik beslenmek gibi temalarla her zaman gündemdekini yerin almaktadır (Keyder ve Yenal, 2015, s. 14).

Tomlison'a göre küreselleşme modern yaşamı karakterize eden hızla gelişen ve giderek yoğunlaşan karşılıklı bağlar ve bağımlılıklar ağı demektir. Bu ağda karşılıklı bağlantılar vardır, mallar, sermaye, insanlar, bilgi, imgeler, suç, kirlilik, uyuşturucu, moda, inançlar, karasal sınırlar içinde kolayca akmaktadır (Tomlinson, 2013, s. 20). Bağlantılılık kavramı gittikçe artan küresel-mekânsal yakınlık anlamında kullanılabilir. Tomlinson'a göre David-Harvey buna zaman-mekân sıkışması adını vermektedir; uzaklıkları aşmak için kullanılan zamanın fiziksel ya da temsili olarak kısalması ve buna bağlı uzaklıkların

azalmış hissi vermesi olarak açıklamaktadır (Tomlinson, 2013, s. 14). Küresel modernlikte yakınlık kavramı ya fenomenolojik ya da mecazi anlamda kullanılmaktadır. İlki yakınlık kavramı için daha samimi, küçülmüş ve daha çok gündelik yaşamın bir parçası olmuş bir dünyayı anlatır, örnek olarak hızlı ulaşım araçlarının kullanılması ya da uzaktaki imgelerin yerel mekanlarımıza getirmek için medya teknolojilerinin kullanılması gibi. İkinci olarak gerçekten uzak mesafeler arasındaki ilişkilerin birbirlerine dolaysız olarak bağlanması metaforik olarak gösterilir. Örnek olarak bankadaki hesapların küresel kapitalist pazara bağlayan finansal ağlar ya da küresel ısınma gibi ortak çevre sorunları herkesin birbiriyle daha yakın olması zannı yaratabilir ancak burada yakınlıktan daha çok bağlantılık kavramına dikkat edilmesi gerekmektedir (Tomlinson, 2013, s. 15). Urry'ye göre Giddens zaman-mekân uzaklaşma (distanciation) kavramında toplumların zamanın ve mekânın daha kısa veya daha uzun yayılımları üzerinde serildiği süreçlerden bahseder, bu tür bir serilme toplumsal etkinliğin, zaman-mekân içinde mevcut olmayanlar ile etkileşime girmesi ve bağımlılığın artması şeklindedir (Urry, 2018, s. 34).

Koç' a göre uzaklaşma (distanciation) kavramında üretici ile tüketici ve üretilen mekân ile tüketilen mekân arasındaki mesafenin gitgide açılması sonucu gıda ve tarım sistemlerinin sürdürülebilirliği için sorun teşkil ettiğinden bahseder. ABD, İngiltere ve Kanada'da yapılan çalışmalarda bir gıda ürününün tüketildiği yerle üretildiği yer arasındaki mesafenin 2500-4000 kilometre arasında değiştiğini göstermektedir. Bu oran İngiltere için kişi başı 3,195 ton/kilometre iken, Japonya için 7,093 ton/kilometredir. Japonya gibi tükettiği gıdanın ancak yüzde 40'ını üretebilen bir ülke için dışa bağımlılığın enerji maliyeti oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İngiliz sivil toplum örgütü Sustain'in yayınladığı bir rapor olan Eating Oil 'de Kaliforniya'dan Londra'ya gelen marulun maliyetinin daha ucuz olduğu ya da Anamur muzunun pahalı olduğu gibi maliyet hesaplarının yapıldığı görülmektedir. Ancak uzun vadede ucuz muz yememizin artan yakıt fiyatlarıyla, küresel ısınmayla, yok olan Anamur muzlarıyla ödendiği algılanmamaktadır (Koç, 2013, s. 58).

Modern insan günün her saati bir şeyler yiyip-içen bir tüketicidir. Bu tüketici mevsimlerin gerektirdiği zorunluluklara bağlı değildir artık. Seralar, o olmazsa ucuz ve hızlı ulaşım araçlarıyla kolaylaşan küresel pazarlar parası olan için her şeyi karşılar hale gelmiştir.

Kuzey küre-güney küre arası gidip gelen uçaklar yılın on iki ayı sebze, meyve, tropik bitkilere erişimi imkanı verir hale gelmiştir. Kentteki hızlı yaşantının içinde her iki eşin çalıştığı ailelerde mutfakta uzun zaman hazırlık yapmayı gerektirmeyen hazır gıdalara, düşük gelir gruplu ailelerde en ucuz, en doyurucu ve yüksek kalorili gıdalara dönüşüm vardır. Yemek hızlıca halledilmesi gereken bir gereksinime dönüşmektedir. Gündelik yaşam derdinde olan insanın ne çevresel sorunları ne köylünün, manavın derdini düşünmeye vakti yoktur artık. Kişiler hem birbirlerine hem de yediklerine uzaklaşmışlardır artık (Koç, 2013, s. 59).

1.1.6 Kırsal yapı ve kırsal yapı değişimleri

Halfacree (2007:127) 3 katmanlı kırsal alan modelinde Lefebvre'nin fikirleriyle kendi düşüncelerini birleştirir. (Bkz. Şekil 2).

(a)Kırsal Bölgeler (Rural Locality): Üretime ve / veya tüketim faaliyetlerine bağlı, göreceli olarak mekânsal pratikler içermektedir.

(b)Kırsal'ın temsilcileri (Representations of the Rural): Kapitalistler, kültürel hakemler, plancılar veya politikacılar gibi.

(c)Kırsal yaşantı (Lives of Rural): Kırsal kesimin, kaçınılmaz olarak öznel ve çeşitli olan ve değişen düzeylerde tutarlılık / kırılmalara sahip günlük yaşamları (Halfacree,2007, s. 127).

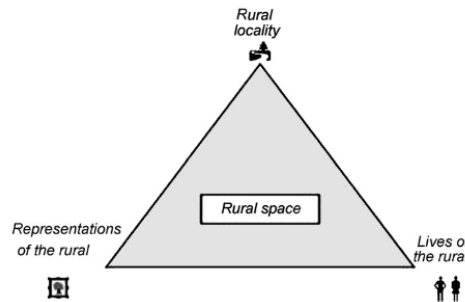

Fig. 1. A general model for rural space.

Şekil 2. Kırsal alan modelleme (Halfacree, 2007, s. 127)

Kırsal alanın ve kırsalın varlığı sadece işaretlere, fikirlere, aktörlere bağlı değildir, aynı zamanda aktörlerin pratiklerine rehberlik eder. Halfacree modeli çerçevesiyle birlikte,

(Frisvoll:2012'den aktaran Moutafi, 2013, s. 103) tarafından uyarlandığında yaşam pratiklerinin güç formlarına eklemlenmesi biçimine bakar bu amaçla araştırmasında;

(a) Köy tiplerinin, aktörlerin kimlikleri ve üretim veya tüketim faaliyetleriyle ilgili mekansal uygulamalarla bağlantılı olarak nasıl ortaya çıktığı,

(b) Kırsalın oluşmasındaki nedenler arasında çelişkilerin neler olduğu ve bunlardan nasıl tutarlı bir mekânsalın yaratıldığı,

(c) Neyin doğru ve uygun olduğuna dair fikirlerin, mekân ve zaman yoluyla iletildiğinde, hangi pratiklerin baskılama yapmadan biz -onlar sınırların bulanıklaşmasına neden olduğuna bakmıştır (Moutafi, 2013, s. 103).

Son on yılda, Güney Avrupa'da kırsal alanlar, genel ekonomide tarımın önemi, çiftçi nüfusu ve çiftlikler, tarımdan elde edilen gelirler azalmıştır. İstihdamın yapısal karmaşıklığı, CAP'la ilgili dönüşümlerin etkileri ve ucuz esnek işgücü akışı görülmüştür. Tarımın giderek daha fazla marjinalleşmesiyle birlikte, bazı durumlarda çiftçiler, "kırsalın" yeniden üretimini içeren "üretim sonrası" bir geçişe uyum sağlamaya çalışmışlardır (Moutafi,2013, s. 104).

Kırsal kalkınma ve değişimle ilgili üç grup yaklaşımından bahsedilebilmektedir. Bu sistem yaklaşımları, karar alma yaklaşımları ve yapısal-tarihsel yaklaşımlar olarak ayrılabilir.

1.Sistem yaklaşımları: Özellikle 1950'li yıllarda başlayan çalışmalar aynı zamanda sistem yaklaşımlarının tarımsal-kırsal alanda yaşanan değişikliklere ilişkin kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturur. Sistem yaklaşımçıları genellikle kırsal kalkınma ve değişim ile ilgili konularda daha çok çevresel, demografik ve teknolojik faktörler ile sistem arasındaki ilişkiler üzerine odaklanmıştır. Örneğin, Boserup(1965) artan nüfus yoğunluğu, tarımsal üretimde teknolojik ve tarımsal yöntem değişikliği konuları ve bunların sosyal ilişkilerde ve kurumlarda yol açtığı değişiklikler üzerinde durulmuştur bu konuda Allen(1965) nüfus, çevre ve tarımsal teknikler ile sistem arasındaki ilişkileri incelemek için "çevrenin taşıma kapasitesi" kavramını geliştirmiştir. Foster (1965) konu ile ilgili çalışmalarında sistem yaklaşımını işlevselci gelenek ile bağdaştırmaya çalışmaktadır. Foster'e göre kırsal değişim bireylerin sınırlı ürünlere olan konumları ve

bunlara olan sahiplikleriyle ölçülmesi mümkündür. Başka bir deyişle tarım topluluklarında yapı ve kültür, maddi koşullarda ortaya çıkan değişimlere bağlanmıştır. Forest'in kırsal tarım toplumlarının değişimi ile ilgili yaptığı çalışmalardan çıkardığı sonuçlardan birisi, tarım kesiminde yaşayan insanların değerlerini ve davranışlarını önce onlara konunun rasyonalitesini anlatmanın gerekliliği olmuştur. Bunların dışında ekolojik faktörlerin etkisi üzerine yoğunlaşan araştırmacılar olduğu gibi (Geertz 1963, Elvin 1973'den aktaran Öztürk, 2014, s. 29-32) ekolojik ve demografik faktörleri birlikte inleyen çalışmalar da vardır (Kjekshus 1977'den aktaran Öztürk, 2014, s. 29-32). Genel olarak bakıldığında sistem yaklaşımı çerçevesinde yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu sadece demografik, ekolojik ve teknolojik faktörlerin sistemle olan ilişkilerini incelemişlerdir ve konunun ulusal ve küresel ilişkiler çerçevesinde ekonomik ve özellikle siyasi boyutuna değinilmemiştir. Kırsal değişimi inceleyen yaklaşımlardan ikincisi karar alma yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır. Genel olarak karar alma yaklaşımları klasik ve neo-liberal ekonomi politikası düşüncelerini taşıyan araştırmaları kapsamaktadır.

2. Karar alma yaklaşımı genel olarak klasik ve neo-liberal ekonomi politikalarını düşüncesini taşıyan araştırmaları içerir. Karar alma yaklaşımları genellikle tarımsal alanda kaynakların dağılımı ve çiftçilerin yeniliklere ve pazara yönelik tepkilerine odaklanarak, bu yaklaşımı temel alan çalışmalarda kabul edilen varsayım bireylerin kendi değer ve davranışlarında değişen koşullara göre seçimlerini yaptığı düşüncesi şeklindedir. Karar alma yaklaşımları çerçevesinde yapılan çalışmaların hemen hepsi birey ve bireyin davranışları üzerine yoğunlaşarak değişimin sistemle olan ilişkilerini kaçırmışlardır (Long 1977, David 1971, Wharton 1971'den aktaran Öztürk, 2014, s. 31). Örneğin Anderson tarım ürünlerinin liberalleşmesinin küresel etkileri üzerine konulu araştırma yapmış, kalkınmakta olan ülkelerde uygulanan tarım ekonomisindeki korumacılığı eleştirmiş tarım ürünlerinde dünya ticaretinin liberalleşmesini kırsal alanda yoksulluğa etkilerini incelerken, Fennel ortak tarım politikalarının devamlılığı ve yol açtığı değişimlere bakmıştır. Ellis ise Köy ekonomisi ve tarımsal kalkınma konusunda yeni bir anlayışla hane halkı ve genel ekonomi arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı çiftçilerin değişen teknolojiye ve pazara ilişkin değişikliklere karşı olan davranışlarını incelerken sistemin bir bütün olduğunu gözden kaçırmışlardır. Karar alma yaklaşımlarının hemen hepsi konuyu daha çok ekonomik olarak bakmışlar ve sosyolojik kısmını eksik bırakmışlardır (Öztürk, 2014, s. 31).

3. Yapısal-tarihsel yaklaşımlara bakıldığında insanın doğal çevre ve üretimle olan ilişkilerinin incelenmesine odaklanmaktadır. Sistem yaklaşımından farklı olarak kaynakların mülkiyeti ve kontrolünü incelemeyi merkezine almaktadır. Bu tür çalışmaların da belirli bir mülkiyet ilişkisinin toplu kullanımı sırasında çevreye verdiği zararlarda incelenmektedir. Yapısal-tarihselci yaklaşımlar toplumsal ilişkilerin yapısı ve çatışma konusu üzerinde ısrarla durmaktadır. Tarımsal -kırsal değişimde toplumsal sınıf yapısı (kaynakların mülkiyeti ve kontrolünün farklı sınıfların elinde olması genel olarak değişimin nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Başka bir deyişle üretimin metalaştırılması yolu ile küçük çiftçilerin tarihsel süreç içerisinde ulusal ve uluslararası pazarlara eklemlenmesi temel vurgu yapılan konulardandır. Üretimin metalaşması, özellikle kırsal dönüşümde pek çok yerde gözlemlenebileceği gibi, üretimin kendi kullanımı yerine, değişim için ya da pazarda satmak üzere yapılması, küçük çiftçinin en azından bazı temel ürünlerin alım-satımında daha büyük pazar ilişkilerine bağımlı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda üretimin metalaşması, küçük çiftçinin kapitalist üretim ilişkilerine eklemlenmesine neden olmaktadır (Wolpe 1980, Taylor 1979, Palmer 1977, Mouzelis 1980'den aktaran Öztürk, 2014, s. 29-32).

KMÜ tanımı “*Küçük meta üretimi dolaysız üreticinin üretim araçlarına sahip olduğu, kendi ve ailesinin emeği ile kısmen veya tamamen piyasa için, fakat kendi tüketimi ve yeniden üretimi için kâr amaçlı olmayan üretim yaptığı durumdur*” (Boratav, 1981, s. 44’ den aktaran Öztürk, 2014, s. 193) şeklinde tanımlanmaktadır.

Boratav'ın 1969 yılında yayınlanan Gelir Dağılımı başlıklı kitabında 1963 tarım sayımındaki toprak dağılımı istatistiklerini yeni bir kırsal dönüşüm araştırmaları yaklaşımına yol açabilecek şekilde yorumlanmıştır. 1963 tarım sayımının verilerine ek olarak Köy Envanter Etütlerinin verilerini de kullanan Boratav’a göre tarımda toprak ve gelir eşitsizliğinin var olduğu, ayrıca bu eşitsizliğin çok azalmış olan feodal ve yarı-feodal ilişkilerden de gelmediği belirtilmektedir. Türk tarımında meta üretimi hızla yaygınlaştığı, fakat metalaşmanın yaygınlaşması sonucunda ücretli işçi kullanan kapitalist işletmelerin yaygınlaşmasını ve tarıma hâkim olması anlamına geldiğini belirtmektedir. Türk tarımına yüzde 75-80 oranında küçük meta üretiminin hâkim olduğunu ve aile emeği kullanılarak üretilen ürünlerin ticarileşmesi ve metalaşmasının, ilkel kapitalizmin temsilcisi olan tüccar sermayesinin gelişmesi ve serpilmesine yol açtığı

belirtilmektedir (Borataş, 1969, s. 114-137 aktaran Akşit, 2006). Akşit, Borataş'ın çalışmasının önemini, Türk tarımındaki ticarileşme, metalaşma, kapitalistleşme ve toplumsal farklılaşmanın toprakların az elde toplanması ile koşut olmayabileceğinin ipuçlarını vermesi olarak açıklamıştır. Ayrıca, tarımdaki küçük meta üreticiliğinin Türkiye tarımına yerleşmiş olabileceği, hızla tasfiye olmayabileceği ve dolayısıyla uzun bir süre devam edebileceği de üzerinde düşünülmesi gereken ipuçları olarak bulunmuştur. Nitekim, bir sonraki dönemdeki kırsal dönüşüm araştırmaları bu yaklaşımın geliştirilmiş ve toplumsal değişime ve gelişmelere çerçeve oluşturmuştur (Akşit, 2006).

Modernleşme ile iktisadi ve siyasal sistemler; insan ilişkisi temelinden yola çıkarak para, sermaye, resmileşmiş bürokratik kurallar ve ekonomik mekanizmalarıyla işleyen önce ulusal daha sonra da giderek küresel sistemler haline gelirler. Bu sistemde aileler, mahalleler, köyler ve kentlerde oluşup yaşamlarını sürdüren topluluklar ve bireyler ise yerel düzeyde dilin ve kültürün karşılıklı ilişkisi üzerinden günlük yaşam çerçevesinde oluşurlar. Bu çerçeveden yola çıkarak diyebiliriz ki köylerin dönüşümü, kırsal kalkınma gibi herhangi bir toplumsal konuyu ele alındığında farklılaşmış beş boyut ilişkisinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi, kırsal toplumsal gelişme kalkınmanın ekonomik temelleri olmuştur. İkinci olarak, yasal iradenin merkezi veya yerel yönetimler olarak ortaya koyacağı politikalar olmadan toplumsal gelişmenin gerçekleşmesinin oldukça zor olduğudur. Üçüncü olarak toplumsal, kurumsal ve örgütsel yapı kırsal toplumsal kalkınmanın odak noktasında bulunur. Kırsal Toplumsal gelişme/kalkınmanın dördüncü boyutu kültürdeki, eğitim sistemindeki ve medyadaki söylemler, değerler, normlar ve yargılar olmuştur. Toplumsal gelişmenin beşinci boyutu bu değişim ve gelişmeleri gerçekleştirecek olan kişilikler, özneler veya aktörler şeklindedir (Akşit, 2006).

Türkiye'deki köylerinin büyük dönüşüm öncesi antropolojik fotoğrafını çeken Paul Stirling, 1965 yılında yayınlanan *Turkish Village* başlıklı kitabında 1949-1950 yıllarında Kayseri'nin iki köyünde yaptığı araştırmaya dayanarak köylerdeki değişim dinamiğini bu yıllarda köylerdeki toprak-insan dengesi ölçütüne göre ikiye ayırır; birinci köy tipi, toprağın fazla olduğu yerlerdir, bu köylerde karı-koca ve küçük çocukları ile babanın ölümü ardından ayrılan bir "çekirdek aile" veya tek hane, erkek evlatların büyümesi ve evlenmesi ile "geniş aile" veya bileşik hane haline dönüşmekte ve bu süreç içinde yeni

öküz çiftleri edinerek artan hane halkı işgücü sayısı ile birlikte ekilen toprak genişletilmektedir. Bileşik hanenin reisi olan babanın ilerlemiş yaşlarında 4-5 evlenmiş oğlun ve onların ailelerinin işgücü ve siyasal gücü ile “geniş aile” veya bileşik hane güç ve zenginliğinin doruğuna çıkmakta ve bileşik hanenin reisi olan baba köydeki ağalardan birisi olmaktadır. Ancak, babanın ölümü ile Stirling’in “hayat döngüsü” dediği süreç yenilenir. Hane düzeyindeki bu döngü köy topluluğu düzeyinde baba-soylu sülalelerin öne çıkması, birbirleriyle rekabet etmesi ve zamanla geri plana itilmeleri şeklindedir. Ölüm ve doğum oranlarının yüksek ve göçün olmadığı geleneksel köy toplumlarında bu hane ve topluluk düzeyindeki yaşam döngüleri toprakla ve devletle var olan dengeler çerçevesinde devam etmektedir. Ancak pazar için üretim yapılmaya başlanınca, karasaban yerine atla çekilen demir pulluk ve daha sonra traktör girince, devlet modernleşmeci atılımlar yapıp eğitim ve sağlık hizmetlerini köye getirince ve ölümlülük oranı keskin bir inişe geçince, bu dengeler ve döngüler yapısal dönüşümlere uğrayarak topraktan kopmalar başlar, önce tarımsal bölgeler arası mevsimlik göçe, daha sonra bu köyden kente göçe dönüşür 1950 öncesinde çok az görülen göç durumu. 1950’lerin sonlarına doğru ve 1960’ların başlarında köylerin çoğunluğu görülür hale gelmiştir (Stirling, 1965’ den aktaran Akşit, 2006).

İkinci köy tipi, toprağı kıt olan ve toprak insan dengesinin sonuna ulaşılmış olan ve hanelerin topraklarını genişletme imkânı olmayan köyler idi. Toprak parçalanması ve topraktan kopma bu köylerde ise 1950’lerin başında başlamıştır (Stirling, 1965’ den aktaran Akşit, 2006).

Türkiye’de kasaba veya kentten yola çıkarak çevredeki köyleri araştıran Kıray’ın 1962’deki Ereğli araştırması, kasabadaki tüccarla köyde piyasa için çilek üreten küçük üretici köylülerin geçiş halindeki tampon ilişkisini ortaya çıkartmış ve bu geçiş sürecinde tefeci-tüccar sermayesinin küçük üretici köylüleri hakimiyet altına aldığını göstermiştir (Kıray, 1964). Fakat bu ticarileşme ve küçük meta üretimi köyde modern üretim araçlarının kullanılması ve toprağın az elde toplanması veya kutuplaşmasıyla birlikte gitmemiştir. Küçük üretici köylüler arasında zenginlik, meslek, eğitim veya iktidar yönünden de önemli bir farklılaşma görülmemiştir. Ortaya çıkmış olan ve ilerde ciddi sonuçları olabilecek olan en önemli farklılaşma tüccar ve köylüler arasındaki farklılaşmadır. Kültürel modernleşme alanında gözlenebilir gelişmeler içinde olan küçük

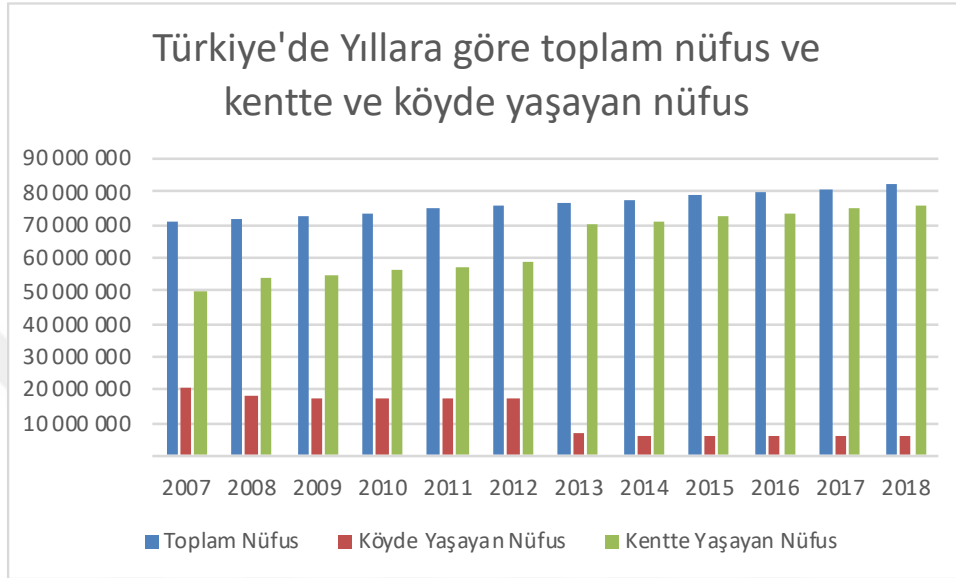
üretici köylüler açısından en önemli gelişme engeli köyde yaratılan artı-değerin köyde yatırılmadan köy dışına tüccar sermayesi yolu ile aktarılması olarak görülmüş olmasıdır (Kıray,1968' den aktaran Akşit 2006).

Ancak Kıray'ın kırsal dönüşüm araştırmalarının çerçevesini çizecek araştırma programının oluşması ve görgül olarak desteklenmesi için Kıray'ın Hinderink'le birlikte 1964-1965'te Çukurova köylerinde yaptığı araştırmanın analizlerinin yapılması ve bulgularının yazılmasının tamamlanması gerekir. Kıray ve Hinderink tarafından 1970'te yayınlanan *Social Stratification as an Obstacle to Development* (Toplumsal Gelişmeye bir Engel olarak Toplumsal Tabakalaşma) başlıklı kitapta kapitalist dönüşüm tezine temel teşkil eden veriler ve analizler sunulmaktadır. Yeni bir pamuk türünün Çukurova'da meta olarak üretilmeye başlanması, traktörleşme ve kapitalist çiftliklerin ortaya çıkması süreçleri içinde ortakçıların bir kısmının kente göçmesi ve köyde kalanların da ücretli-işçileşmesi yolları ile ortakçılığın tasfiye edilmesi ve kapitalistleşen köydeki kapitalist ağa, ücretli işçiler ve diğer küçük üretici çiftçiler, işgücü örgütleyicisi (elçi) ve yeni bir muhtar tipinin ortaya çıkması şeklindeki toplumsal farklılaşma bu bulguların bazıları olarak bulunmuştur (Kıray ve Hinderink 1968 ve Kıray 1968; Kıray ve Hinderink, 1970). Toprak dağılımındaki ve toplumsal siyasal ilişkilerdeki farklılaşmaların çok ileri kutuplaşma düzeyine ulaşması Adana kentine yakın olan ve Devlet Su İşleri kanallarınca sulanan ve tek meta olarak pamuk üretilen Yunusoğlu ve Sakız köyleri için de geçerli olmuştur. Ancak Adana'dan daha uzakta olan buğday ve susamın iç tüketim ve pazar için üretildiği Karacaören köyünde toprak kutuplaşması ve toplumsal farklılaşma çok ileri düzeylere ulaşmamıştır ve “geçiş” halindedir. Kentten ve pazarlardan en uzaktaki Oruçlu köyünde ise geçimlik üretim devam etmektedir. Karacaören ve Oruçlu köylerinde geçimlik üretim yapan köylülerin, küçük meta üreticisi çiftçilerin ve durumları gittikçe kötüleşen ortakçıların devam etmesi, bu köylerin kente, ulusal pazarlara ve meta üretimine tam olarak bütünleşmemeleri ve dolayısıyla geçiş durumunda olmaları olarak açıklanmıştır (Kıray ve Hinderink, 1970 'den aktaran Akşit, 2006).

Son olarak Türkiye'de yapılan nüfus sayımları ve köy/belde de yaşayan toplam nüfusa bakıldığında ülkede nüfusun arttığı buna karşılık köyde yaşayanların sayısının azaldığı köyden kentte göçün olduğu görülmektedir (bkz. Tablo5). Bu göçler sonucunda kırsal kesimlerde tarım yapan kişi sayısı azalmakta, tarım arazileri boş kalmakta ve kentlerde

yeni tüketici kitlelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Tarım alanlarının ve bu alanda çalışan insan sayısının azalmasına karşın kentlerde gıda tüketicisi nüfusu hızla artmaktadır (Erbaş ve Aslan, 2015, s. 54).

Tablo 5. 2007-2018 Türkiye nüfusu ve köyde yaşayan nüfus (TÜİK, 2022)

Shanin Köylüler ve Köy Toplulukları kitabında yazdığı girişte köylülük kavramını açıklamak için aşağıdaki ayırt edici özellikleri sıralamıştır. Aile emeğine dayalı tarımsal işletme (genellikle tarla) ve bunun etrafında oluşturulan bir iş bölümü şeklinde bulunur. Mülkiyet, üretim, tüketim, refah, kimlik ve sosyal saygınlığı oluşturan süreçler, aile ilişkileri etrafında düzenlenen tarımsal işletme ekonomisiyle ilgilendirilmiştir (Keyder ve Yenal, 2015, s. 18). Ana geçim kaynağı olarak toprak tarımı: köylü tarımı daha geleneksel olarak tanımlanan ve daha düşük düzeyde uzmanlaşma gerektiren işlerdir. Mevsimlere bağlı ve doğal değişiklikler sınırlı kaynaklar kullanarak hayatını devam ettiren köylülerin hayat şartlarını ciddi şekilde etkilemiştir. Küçük köy topluluğuna uygun yaşam biçimini yansıtan kültür: köyde mekâna bağlı olarak özgün şekillenen toplumsal dayanışma ağları ve kolektif bilinç daha geleneksel ve konformist davranış şekillerine yaygınlık kazandırmıştır. Siyasi/Ekonomik iktidara uzaklık ve mağduriyette köylüler bulunan tahakküm ilişkilerinde en çok haksızlığa uğrayan grupta yer almıştır. Bu durumdan dolayı önemli ayaklanma ve muhalefet hareketlerinde olmuştur (Keyder ve Yenal, 2015, s. 18).

1970'lerde klasik anlamda köylü olarak tanımlanan nüfus az gelişmiş ülkelerde hepsinde önemli bir yer tutmaktadır. Daha çok geçimlik tarımla uğraşan bu köylüler iç pazarın gelişmesiyle yavaş bir tempoyla küçük meta üreticiliğine doğru dönüşmeye başlamıştır. 1980'lerde küreselleşme olgusu pazara yönelik üreticiliği hızlandırmıştır. Fakat tarımda ve kırdaki karşıma çıkan gelişmeler çeşitlilik ve karmaşıklık göstermektedir. Çevre ülkelerde pazara yönelik küçük meta üreticiliğinin yanında geçimlik üretime odaklanan tarım da görülmüştür. Bununla birlikte kırdaki birçok ailenin geçimi için tarım dışı istihdam ve gelirin önemi artmıştır. Piyasa ilişkilerinin tarıma ve kırsala etkisi artmıştır; toprak, su, emek hatta genetik özellikler gibi birçok doğal kaynak alınır/satılır mal haline gelmiştir. Kırsal nüfusun yaşamı açısından önemli sonuçlar barındıran bu gelişmeler köy yapısının ve kırsal bölgelerin önemli yapısal dönüşümler geçirdiğinin de göstergesi olmuştur (Keyder ve Yenal, 2015, s. 19-20).

1980 sonrasında yapılan yasal ve siyasi değişikliklerle ulusal kalkınmacı dönem boyunca tarım ve gıda politikalarındaki rejimi belirleyen temel ilkeler değişikliğe uğramıştır ya da kaldırılmıştır. Devam eden liberalleşme dalgalarıyla fiyat ve girdi destek politikaları pek çok ürün için değişmiş ve azalmış, devlet tarafından verilen ucuz krediler önemli düşüşler olmuştur. Pazara bağımlı küçük meta üreticileri önceleri ülkenin kıyı bölgelerinde ve büyük şehirlerin etrafında yoğunlaşmış olarak bulunmaktaydı. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında ekonomide büyümenin yaşandığı dönemde ulusal pazara bağılı olarak iç bölgelerdeki üreticiler pazardan gelen sinyallere ve devlet politikalarına göre kendilerini konumlandırmışlardı. Özetle pek çok sektörde tarımsal üreticiler yeni piyasa koşullarının belirsizlikleri ve gelgitleriyle karşılaşmış, sonunda bu sürece uyum sağlayamayan rekabet gücü olmayan ve yoksullaşan, çoğunluğunu küçük toprak sahiplerinin oluşturduğu bir kesim şehirlere göç etmeye yönelmiştir (Keyder ve Yenal, 2015, s. 50).

Artık şehirli bir dünyada yaşamaktayız. 2008 yılından beri dünya nüfusunun yarıdan fazlası şehirlerde oturmaktadır. Sadece ekonomisiyle, siyasetiyle, öncelikleriyle, idealleriyle değil, mekânsal ve demografik bileşenleri açısından da şehirli bir dünya da yaşam söz konusu olmaktadır. Köy ve tarımla ilgili konular gündemde pek yerini alamamakta, köye dair süreçlerin toplumsal yapıların şekillenmesindeki kurucu rolü ve önemini kavramak zorlaşmaktadır (Keyder ve Yenal, 2015, s. 13-14).

Türkiye'nin modern kırsal yapı tarihi, Anadolu'nun yarı göçebe halklarının ve aşiret gruplarının (neredeyse tamamının) yerleştirilmesi, çeşitli zorunlu kitlesel nüfus göçleri ve tarımında modernleşmeyi yönlendiren oldukça zayıf ama oldukça merkezi ve hiyerarşik bir siyasi sistemin geliştirilmesi üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda, köy, devlet tarafından idare amacıyla kırsal yerleşim birimlerinin yasal şartnamesi olarak (Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra yeni kurulan cumhuriyetçi rejim altında çıkarılan ilk yasalardan biridir, 1924 tarihli Köy Yasası ile tanımlanmıştır, üstün bir öneme sahip olmuştur). Tarihsel olarak yeni Türk devletinin kendi topraklarını inşa etmesi yaklaşık 35.000'i köy aracılığıyla gerçekleştirmiştir (Güzelsu, 1983 'den aktaran Öztürk ve Hilton, Jongerden, 2014, s. 373). Nüfusun dörtte üçünün kırsal kesimde yaşadığı (TSI, 2000) ve kırsal yerleşim birimlerinin bireysel ve toplumsal kimliğin birincil temsili olduğu ağırlıklı olarak tarımsal sosyo-ekonomide, mekân politik olarak köy düzeyinde yeniden inşa edilmiştir (Öztürk ve Hilton, Jongerden, 2014, s. 373). 1960'lardan itibaren Türkiye'de sanayileşme ve kentleşme hızla gelişti ve özellikle İstanbul'a göç artmıştır. 1970'lerin ortalarına gelindiğinde, ulusal nüfusun yüzde 10'u göçmen olarak kaydedilirken (İçduygu, 2009'dan aktaran Öztürk ve Hilton, Jongerden, 2014, s. 373), 1975 ile 2000 arasında yaklaşık üç buçuk milyon insan kırsaldan kente göç etti, ancak bu sadece dönem içinde kaydedilen ülke içi göçün beşte biri olmuştur (Öztürk ve Hilton, Jongerden, 2014, s. 373).

1.1.7 Küreselleşme etkisiyle kır-kent ilişkilerine bakış

Sanayi devrimi ve endüstrileşme ile birlikte teknolojinin ve tarımda kullanılan tekniklerin değişmesi, kentlerde istihdamı arttırarak, köylerde artık olan iş gücünün kentlere göçmesini başlatmış kentlerde yaşayan nüfus giderek artmıştır. Bu durum kendi ihtiyaçları kadar, geçimlik üretim yapan köylülerin ekim dikim faaliyetlerini tamamen değiştirmiştir. Tarımsal üretimde teknik kullanımının artması tarımda sanayileşmeyi getirmiş buna bağlı olarak geçimlik üretim yapan köylü; değişip dönüşerek sanayi tipi tarıma dönmüştür. Sadece toprağa ekilip büyümesiyle değil aynı zamanda bu ürünün işlenmesi, pazarlanmasıyla ilgilenir hale gelmiştir. Tarım bitkisel ve hayvansal üretimin dışına çıkmıştır. Köylülerin yaptığı tarım devlet tarafından belirlenen kanunlarla yönetilmeye başlanmıştır. Ulus devletler tarafından belirlenen bu tarım kanunları; tarım politikalarının amaç, kapsam ve konularının belirlenerek: tarımsal destekleme

politikalarının amaç ve ilkeleriyle temel destekleme programlarının tanımlanmasını, bu programların yürütülmesine ilişkin piyasa düzenlemelerini, finansman ve idari yapıların tespit edilmesini, tarım sektöründe uygulanacak öncelikli araştırma ve geliştirme programlarıyla ilgili kanuni ve idari düzenlemelerin yapılması ve tüm bunlarla ilgili uygulama usul ve esasları kapsamaktadır (Direk, 2012, s. 18).

Tarımsal destekleme politikalarının küreselleşme etkileriyle birlikte değişmeye başlaması yerli tarım yapan köylünün hayatını tamamen değiştirmeye başlamasına neden olmuştur. Bu sebeple Öztürk, Hilton ve Jongerden' a göre de bu uygulanan Noeliberal politikalar devletin tarım/çiftçiden desteğini çekmesi bu sürecini meydana getirmiştir. Sermayenin çiftçiliğe nüfuz etmesinden kaçınılarak, tarım sektörünün küresel pazara aniden maruz kalması sonucunda kırsal demografide bir karışıklığa yol açmış, insanların tarım yapma ve yaşama şekillerinde ve yaşamlarını bu çerçevede büyük değişikliklere yol açmış bulunmaktadır (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 383).

Çarpıcı bir şekilde, kent-yönelimli ve kır-yönelimli hareketlerin eş zamanlı bir kombinasyonunun çağdaş sosyal fenomeni, çok çeşitli malzeme ve kültürel mal ve hizmetlerin ileri-geri kanalize edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bunlara örnek olarak, şehirdeki akrabalarını desteklemek için gönderilen köy ürünlerini ve hasta akrabalarına bakmak için uzun süreli dönen kadınların çalışmaları verilebilmektedir. Bu iki yönlü veya daha fazla olan hareketin yerleşim boyutu, göç/mobilité için aile kaynağı olarak çalışanların hem kentsel hem de kırsal ortamlardaki konutları içerir. Böylece, coğrafi olarak uzak yerlere yayılan ve insan ilişkileri ve (diğer) sosyo-ekonomik ağlar aracılığıyla değerli canlı yapılar haline getirilen canlı alanlar yaratılmış olur (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 383).

Öztürk, Hilton ve Jongerden (2014, s. 383)'e göre Türkiye'de bulunan köy tipleri aşağıdaki şekillerdedir:

a) Geleneksel tarım köyleri (Tip1)

Genelde eski veya karma yaşta konutlar, temel altyapı ve çok az veya hiç olanak bulunmayan geleneksel çiftçilik yerleşimleri yıl boyunca yaşanmakta; tüketim (gıda ve mobilya) önemli ölçüde evde üretilmektedir. Ancak piyasa ilişkileri yavaş yavaş artarak;

güçlü geniş aile ve toplumsal ilişkilerle, tarımın aracılığıyla dışa doğru kentsel göç bu köy kategorisini yavaş yavaş azalmaktadır.

b) Yarı mevsimlik tarım köyleri (Tip2)

Eski tarım köylerinde kışın genellikle yaşam koşulları zorlaşmaktadır; birçok emekli vatandaş kalıcı, geçici olarak ya da döngüsel olarak bu köylerde yaşamaktadırlar; köye gelen geçici ya da döngüsel sakinlerin, çoğu burayı yazlık tatil yeri olarak kullanmaktadır bu durum köylüler için tarım dışı gelirin önemli bir kaynağını oluşturur; bazıları (artan şekilde) ticari çiftçilik ve bahçecilikle uğraşmakta köy dışı istihdamı oluşturmaktadır. Eski konutlar yenilenmekte veya yeniden yapılmaktadır. Bazı ev üretimi ürünler yapılmakta bunların satışları ekonomi yaratmaktadır. Dışa doğru kentsel göç, içe doğru döngüsel göç ve mevsimsel göç hareketleriyle bu köy kategorisi hızla büyümektedir

c) Yarı tarımsal köyler (Tip3)

Eski Ege ve Akdeniz tarım köyleri çoğunlukla pazara entegre olmuştur verimli, sulanmış topraklarda ticari tarım yapılmaktadır; dış istihdamdan çoğunlukla Ege ve Akdeniz'de turizm, aynı zamanda emlak ve inşaat ve hizmetlerden önemli gelir elde etmektedirler. Karma konut yapıları bulunmaktadır. Diğerlerine göre nispeten az ev üretimi ürünler yapılmaktadır. Farklı istihdam olanakları da olduğu yerlerde, yıl boyunca kalıcı bir nüfus vardır; çoğunlukla doğu ve büyük şehirlerden içeriye doğru göçün bir sonucu olarak sayıca artmaktadır. Yeni ve eski karma konutlar hakimdir. Az miktarda ev ürünleri üretimi yapılmaktadır. Diğerlerine göre istihdam olanakları ve yıl boyunca kalıcı bir nüfus vardır; sonuç olarak sayıları artmaktadır.

d) Emeklilik / yazlık köyler (Tip4)

Çoğunlukla Ege ve Marmara da denize yakın bulunan yeni yerleşim yerleridir. Kışın neredeyse boş bulunur; sadece emekli ve tatil yapan yabancılar vardır. Yaz aylarında köyde yaşayan / kalanlar nispeten varlıklı şehirlilerdir. Herhangi bir ticari tarım bulunmaz, sadece kişisel tüketim için ve hobi olarak bahçelerde yetiştirilen sebze ve meyveler vardır. Evler çoğunlukla yeni ancak bazıları yenilenmiştir; özellikle dinlenme / eğlence için iyi olanaklar vardır. Şehirlerden ve ayrıca banliyö köylerinden içe doğru göç ve döngüsel (mevsimsel) göç / hareketlilik bunu büyüyen bir kategori haline gelmektedir.

e) Banliyö köyleri (Tip5)

Yeni, banliyö yerleşim yerleridir. Kalıcı olarak ikamet edilmektedir. Genellikle kentte çalışan veya şehirle güçlü ilişkileri olan şehirli profesyonellerin gidip oturduğu köylerdir. Yeni konutlar bulunmaktadır. İyi altyapı olanaklarına sahiptirler. Köyler; kolayca ulaşılabilir mesafededir ve bunun için birçok imkân mevcut bulunmaktadır. Çok az tarım veya bahçecilik yapılmaktadır. Kentleşme karşılığı yüksektir; nispeten küçük ama hızlı büyüyen bir kategoridir.

f) Eski tarımsal sanayi köyleri (Tip6)

Yıllardır tarım yapılmayan eski köylerdir. Çoğunlukla Batı Karadeniz bölgesinde bulunurlar. Sakinleri, köyde daimî olarak ikamet ederler. Çoğunlukla devlete ait işletmelerden (KİT'ler) ve ağırlıklı olarak da sanayiden emekli olmuşlardır. Dağlık arazi; her zaman tarıma önemli bir engel olarak bulunur. Ancak hane tüketimi için biraz bahçecilik; sebze ve meyve üretimi yapılmaktadır, konutlar çoğunlukla eski ve yenilenmiş karışık olarak bulunur, bazıları büyük şehirleşmektedir sayılarında artış yok denecek kadar azdır bulunur. Hareketi vardır zaman içinde ayrı bir kategori olarak parçalanması beklenebilir.

g) Boşaltılan köyler (Tip7)

Güneydoğudaki, kısmen veya tamamen tahrip olmuş ve insanların geri dönüp dönmeyeceği bilinmeyen köylerdir. Tarzına göre alt bölüme ayrılabilirler bölünebilir. Geleneksel, yarı mevsimlik veya can çekişen olarak yeniden sınıflandırılabilir (Tip 1, 2 ve 8).

h) Can Çekişen köyler (Tip8)

Ölü veya azalan topluluklardır; genel olarak yaşlıların bulunduğu sayıları az bulunur; bazı tarımsal faaliyetler olmakla birlikte, esasen yaşamdan ve canlılıktan mahrum kalan geleneksel köylerdir.

Kategoriler bağlamında bakıldığında Tip1, Tip 2'ye dönüşmektedir. Bunlara örnek olarak yayla kategorisi gösterilmektedir. Yaygın olarak yaz için serin bir sığınak olarak kullanılan yaylalar; geleneksel işlevleri açısından kırsal döngüsel / mevsimsel göç köyleri

olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda, tatiller için de kullanılmaktadır bu durumda şehirden kaçış hareketleri için yaylalar bir hedef olmaktadır. Özellikle güney Akdeniz bölgesinde ve daha gelişmekte olan başka yerlerde yaylacılık, turizm sektörü haline gelmiştir. Böyle devam ederse Tip 2'nin sonunda Tip 3'e dönüşeceği anlamına gelmez; daha yerleşik, ayırt edici bir biçim oluşturmaya zaten başlamış görünmektedir. Geri dönüş hareketleri, kırsal yönelimli hareketler de dahil olmak üzere karşı-kentsel hareketlerden farklı olarak, özellikle 'gelişmekte olan' ülkelerle ilgili olabilecek mekânsal göç ve yaşayan yapılarla ilgili birkaç yeni kategori oluşmuştur (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 383).

Türkiye'de *yaşam yapılarının* belirlenmesiyle ve göç yoluyla, toplumsal olarak köy yeniden tanımlanmakta; sermaye ve neoliberal politika tarafından belirlenen bağlamda köyün inşası devam etmektedir (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 372).

Tekeli'ye göre Dünya'da yerleşme yapıları önemli değişiklikler geçirirken, beklenebileceği üzere Türkiye'de de kentlerde ve kırsal alanlarda önemli değişimler yaşanmaktadır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerin, sanayi döneminin azman sanayi kentinden bilgi toplumunun çok odaklı kentsel bölgesine, belki de sınırsız bir kente geçiş yönünde bir dönüşüm yaşanmaktadır. Dünya'da ve Türkiye'de bu tür dönüşümler yaşanırken, Türkiye'de Büyükşehir Belediye yasası değiştirilerek, ülke yerleşme sisteminde kent ve kır ayırımına dayanan kavramlaştırmayı bir kenara iten çok önemli bir adım atılmış, Büyükşehir Belediye yasasını değiştirenlerin yerleşme yapılarına ilişkin olarak yaptıkları düzenlemelerin, nasıl bir temsil değişikliği olduğu özdeşleştirilmiş ve kentin mekânsal temsili harita üzerindeki nokta olarak temsilden uzaklaşmış, alanın temsili haline getirilmiştir dolayısıyla, kent ve kır ayırımı da ortadan kaldırılmıştır (Tekeli, 2016, s. 59).

Hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerdeki şehirlerin içindeki ve çevresindeki alanlar giderek metalaşarak ekonomik durgunluk dönemlerinde bu alanlar finansal zorlukların üstesinden gelmenin bir yolu olarak görülmektedir. Bu nedenle kent alanlarının azalmasına karşılık diğer alanların metalaşması artmakta, kent yaşamının sonucu ücretli tatiller ve yeni biçimli tüketim alanları oluşmaktadır. Şehirlerde biriken sermaye, başlangıçta otomobillerin ve diğer yeni teknolojilerin kullanımının getirdiği

yeni metaların tüketimini teşvik etmektedir. Modern özne için özgürlük imkânı, şehrin tıkanıklığından kaçmak için yeni alanların keşfedilmesiyle mümkün olur hale gelmiştir. Böylece, yeni daha büyük ve daha ucuz alanlar, boş zamanın kullanıldığı alanlar haline gelmek zorunda kalmaktadır. Şehirlerde biriken sermaye, ağırlıklı olarak kıyı bölgelerine yapılan yatırımlarla orta ve üst sınıflara yeni konut ve dinlenme alanları oluşturmak için kullanılmaya başlanmıştır (Oktik, 2011, s. 259).

1.1.8 Yeni göç hareketleri nelerdir?

Günümüzde, Covid virüsü ve pandemi; yeni insan hareketleriyle göç kırsal/kentsel ilişkide farklı bir dönemi başlatmıştır. Bu bağlamda bakıldığında, buradaki önemli nokta sabit yerleşim ve mobil yerleşime dayanmaktadır.

Kır açısından bakıldığında köylerin yeniden oluşumu; Türkiye’de mobilite ve sabit yerleşim değişen tarım koşulları ve yeni insan hareketleri; göç ve mobiletiyle güçlü bir şekilde ilişkilidir, bu oluşuma, şehirlerle ilişkileri bağlamında bakılmasını gerektirmektedir. Köylerden ve diğer yerleşim yerlerinden kimler ayrılmakta kimler kalmakta ya da köye geri dönmektedir, kimler başka yerlere işe gidip gelmektedir, ne tür zaman dilimlerinde gidip gelmekte, bunların gelir / geçim kaynaklarını nasıl motive olmaktadır? Arazide kim çalışıyor ve nerede ikamet etmektedir? Ve bunlara dahil olan göçler ve diğer hareketler, özellikle kırsal ve kenti birleştirerek, sentezleyerek kırsalı nasıl yeniden yapılandırmaktadır? (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 372).

Mobilite ve sabit yerleşim için; kırsal/ kentsel diyalektiğin varsayımı, bu yerlerin sürekliliğini belirlemek için kör bir araç olarak kalmaktadır. “Köy” gibi kategorileri çok fazla karakterize edememektedir. Buna rağmen bir köy, temel olarak bir kırsal ortamda alan genelleştirilmiş küçük bir yerleşim yeri (ve toprakları) olarak kabul edilebilir ancak göç ve mobilite için modernite de kabul edilen bazı özelliklerin, özellikle de tarımın sosyo-ekonomiyle ilişkisi açısından yeniden şekillendirmesi gerekmektedir (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 371).

Kır/Kent ilişkisinde yerleşim ve mobil hareket birlikte takip edilmelidir. Burada tanıtılan *yaşam yapıları* ifadesi, mekân /yer duygusunun zaman/hareketle olan ilişkisine göre tanımlanmalıdır. Yapılar geçici yerlerin planlanması/yöntemi ile ilgilidir. *Yaşam* insan

dinamikleri ile ilgilidir. Değişen yeniden yapılanma ve bunların insanların yaşamlarında az ya da çok esnek istihdamı olarak görülmektedir. Bu *yaşam yapıları* fikrinde ima edilen eylemlerle bağlantılı olarak, göç uzun zamandır psikososyal açıdan bir *geçiş ayini* (*rite of passage*) olarak görülmektedir. Bu da bir göç kültürü geliştirmektedir (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 372).

Kırsal bölgelere göç eden insanların nedenlerine, tarzlarına ve sonuçlarına bakıldığında;

1. İlk tür olarak Türkiye'de refah düzeyi yüksek gruplarda farklı biçimlerde başlayarak, öncelikle şehir merkezlerinin yakınlarındaki yeşil alanlarda yaşamak için taşınan sayısında hızla artış görülmektedir. Türkiye'de nispeten yeni bir hareket olan bu hareket aynı zamanda hızlı nüfus artışı ve günümüzün hızlı ekonomik büyümesi içinde küresel itici güç bağlamında biraz farklı bir tarza sahiptir.

a. Eski mülklerin yenilenmesinden ziyade, çoğunlukla çok hızlı gelişen konut projelerini içerir (ve mutlaka eski, önceden var olan kırsal yerleşim yerlerine bağlanması gerekmez yepyeni projeler olabilir bunlar),

b. Bunun ürettiği banliyö köyleri, İstanbul metropolünün çevresinde ve diğer büyük şehir merkezlerinin bir kısmında yoğunlaşma eğilimindedir. Burada üretilen banliyö köyleri, İstanbul metropolünün çevresinde oldukça yoğunlaşma eğilimindedir ve genel olarak ulusal kalkınmanın aşırı derecede dengesiz veya çarpık coğrafyasında, coğrafi yoğunlaşmayı hafifletmek için yüksek düzeyde bir merkezi planlama olmaksızın meydana gelmektedir.

2. İkinci bir tür kırsal göç, “emeklilik mekanları” olarak adlandırılabilir, özellikle 40-60 yaşları arasındaki çiftlerin (yakın zamana kadar, Türkler kırklı yaşlarında, hatta 30'lu yaşların ortalarında emekli olabilmişlerdir ve hala ana devlet emeklilik sisteminde asgari emeklilik yaşı 50-55'olarak bulunmaktadır) yaptıkları mobil hareketliliğidir. Kentliler, çoğunlukla sıcak ve nispeten müreffeh güney ve batı Akdeniz ve Ege kıyı bölgelerine, emekli olduktan sonra kaçmaktadırlar. Yine, zengin ülkelerin dışında hala biraz yeni bir fenomen olan bu, tarafından 'emeklilik köylerinin' ortaya çıkışı açısından tanımlanmıştır. Orantısız bir şekilde yüksek seviyelerde olan ve büyük ölçüde genişleyen küçük,

eski köyler ve mezralar kentsel emeklileri barındırmaktadır (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 374).

Gerek kıyı kesimlerin de gerekse hafta sonları kullanılan İstanbul'a yakın köylerde meydana gelen bu göç hareketine bakıldığında; bu hareketin Batı deneyimine benzeyen yeni bir yerleşim türünü ürettiği görülmektedir. Ancak kırsal alan üzerindeki etkisi nispeten aşırı olma eğilimindedir, çok sayıda yeni bina ve nispeten az tadilat yapılması ve ezici bir şehir zenginliği ve kültürü akışı ile bu kır yerleri evrimleşmek yerine dönüştürülmekte, alan çok daha radikal bir şekilde yeniden tanımlanmaktadır (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 374).

Young Yücel'in (2007)'un çalışmasında benzer şekilde Batı Anadolu'nun bölgesi köylerinde, özellikle de Yeni Orhanlı ve Yağcılar olmak üzere iki köy örneğinde ortaya çıkan kentli göçmen olgusu analiz edilmiştir. Popüler medyada “şehirli köylüler” olarak da anılan bu şehirli göçmenler, birçok banliyö gibi, kendileri ve aileleri için daha sağlıklı, daha otantik yaşamlar aramışlardır. Young; “hip” adını verdiği veya “şehirli” köylerinin gelişimini incelemiştir. Kır tarzı olan ve dağlarda bulunan ancak popüler yazlık tatil yerlerine yakın olan küçük yerleşim yerleri mesela Yeşilyurt, Şirince, Adatepe köy benzeri ancak kentsel, bir kategoriden diğerine kolayca kayan bireyler tarafından üretilmiştir. Bu kolay kategorik kayma aynı zamanda ikinci evi olanların kırsal emekliliğe geçişini de göstermiştir (Young Yücel, 2007, s. 29-40)

Şehirli köylüler hareketi, hafta sonu ve tatil hareketliliği ile başlayan, uzun vadeli göç ile biten yıllık bir yerleşim kayması olarak belirlenen, genişletilerek, biraz belirsiz bir karşı şehir hareketi olmuştur. Young 'un belirttiği bu uzun vadeli göç hareketine Pandemi sonrası oluşan akım da katılmıştır. Alışık olmadığımız bu pandemi sürecinde evlere kapanıp, kalabalık ortamlardan uzak durmak zorunda kalınmıştır. Bu da izole edilmiş bir hayatı getirmiş, kent merkezleri kaçış yeri haline gelerek daha küçük yerleşim yerleri olan kırsal alanlara yönelilmesine sebebiyet vermiştir. Bu sayede kırsal yerleşim alanlarına rağbet giderek artarak ikinci konut satın alma-kiralama eğilimi artmaktadır. Sanayileşme ve tarımda makineleşmeyle etkisini kaybeden kırsal alanlar covid-19 pandemisiyle tekrar anlam kazanmış, göçün yönünü kendisine çekmiştir. Sokağa çıkma yasakları ve birtakım

sınırlandırılmış, yaşam tarzı insanlarda köy yaşamına ve toprağa olan ilgiyi arttırmıştır (Sürer, 2021, s. 11).

Öztürk, Hilton, Jongerden'a göre kırsal yönelimli, kent dışında yeni yaşam şeklinde oluşan hareketlere bakıldığında iki tipte göç hareketleri görülmektedir (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 381).

a) Kırsaldan Kent odaklı hareketler

Köylerde yaşayan ancak kasaba ve şehirlerde çalışan, günlük, haftalık veya daha seyrek seyahat eden insanlar (örneğin, geçici bir istihdam döneminin başında ve sonunda); okul çocuklarını, daha büyük öğrencileri ve günlük veya daha seyrek seyahat eden velileri, ebeveynler veya akrabaları içerecek şekilde genişletilmiştir. Örneğin, bir dönemin başında ve sonunda hafta sonları, artı tatilleri; daha uzun kalış süresi / az sıklıkla seyahatlerin sonunda, köye dönüşle tamamlanır ve kesinleşir bu bağlamda köy bazlı ikili yerleşim yapıları ya da çoklu yaşam yapıları üretilmiş olunur (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 382).

Tekeli'ye göre ikinci bozulan özdeşlik kırdaki yaşayanların köylülüğüdür. Bu özdeşlik iki bakımdan bozulmaktadır. Bunlardan birincisi kırsal alanda çok sayıda tarım dışı faaliyetin bulunmasıdır. Kırdaki tarımsal üretim yapmayan, kır kökenli olmayan çok sayıda insan bulunmaktadır. İkinci bozulma ise köylünün nitelik değiştirmesiyle gerçekleşmiştir. Kırdaki oluşan yeni tarımsal üretim biçiminin köylerde yaşayanların zihniyetlerinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Büyük toprak sahipleri, işletmelerini yönetirken kapitalist sistemin mantığına göre rasyonel kararlar vermekte, bununla ilişkili davranış kalıplarını izler hale gelmektedir. Yalnız büyük toprak sahipleri değil, küçük toprak sahipleri de kendi varlık profillerine uygun şekilde rasyonel davranış kalıplarını izlemektedir. Köylerde yaşayan küçük toprak sahiplerinin önemli bir kısmı tarım ya da tarım dışı kesimlerde emekçi haline gelmiştir (Tekeli, 2016, s. 62).

b) Kent' den Kırsal yönelimli hareketler

Kentselden kırsala yönelik çiftçilik hareketleri; Kentte ikamet eden kırsal çiftçilerin (genellikle başlangıçta köylerden) yerel veya uzaktaki yerlere dolayısıyla yarı sabit hareketleridir. Bunlar çiftlik işçilerinin ve aynı zamanda girişimci çiftçileri-kamyoncuları

içerecek şekilde genişletilmiştir. Kentsel göç ve ardından kent bazlı ikili yerleşim yapıları ya da çoklu yaşam yapıları üretilmiş olunur (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 382).

Kent/kırsal arasındaki özdeşlik bozulmuştur. Sanayi toplumu döneminde yerleşmelerin yapılarını temsil için kullanılan ikili karşıtlık halindeki kent ve kır/köy kavramları var olan gerçeklikle uyum içinde bulunmaktaydı; bu kavramlarla temsil ettikleri arasında bir özdeşlik vardı fakat Dünya da bilgi toplumuna geçiş yaşanırken bu özdeşlik büyük ölçüde aşıldı ve çözüldü. Bu özdeşliğin bozulması, kentsel faaliyet olarak görülen üretim ve hizmetler faaliyetlerinin bir bölümünün kent dışında yer seçmesiyle başlamış kırsal alanın tarım ve ormancılık alanı olduğu kabulünün geçerliliği kalmamıştı. Son dönemde çevreci sosyal hareketlerin gelişmesiyle, kentte yapılan tarım diye bir kategori de ortaya çıkmaya başlamıştır. Böylece kent kır ayrımı açıklığını kaybederek bulanıklaşmış. Bu bulanıklaşmanın ilk işaretleri kent planlama yazınında kentsel saçaklanma (urban sprawl) kavramının kullanılmasıyla başlamıştır. Bu kavram ilk kullanılmaya başladığında, saçaklanma kaçınılması gereken bir olumsuzluk olarak görülmüştür. Oysa bu sürecin işleyişi sonucunda günümüzde geline nokta bu durum normalleştirilmiştir (Tekeli,2016, s. 62).

İkili yerleşim ve çoklu yaşam yapılarına bakıldığında basit bir genellemeden kırsal kesimin nüfus azalması ve yoksullaştırılması gibi, kırsal / kentsel karışmasının daha kompleks bir resmine geçilmeye başladığı görülür. Kırsal yerleşim ile tarım arasındaki ilişkinin zayıflamasıyla; modernitenin varsayılan mekânsal ürünü giderek savunulamaz hale gelmektedir. Tarımla uğraşan insanların önemli bir kısmı artık ya köyde yaşamamakta ya da her zaman köyde bulunmamaktadır, köyde yaşayanların çoğu ise ya her zaman çiftçilikle uğraşmamakta ya da hiçbir zaman çiftçi olarak çalışmamaktadır. Artık yeni köylü biçimleri görünmektedir. Örneğin yarı sabit kentsel-kırsal çiftçiler, önemli sosyal etkinlikler de mesela düğünler veya cenazeler için gereken aile ziyaretleriyle ve de ihtiyaç olduğunda arazilerinde çalışmak için köye geri dönmeyi birleştirmekte bu bağlamda kırsal sosyal dokuyu bir mesafeden korumaktadırlar. Bu arada köylüler, küçük çiftliklerini çok sayıda yaşa bağlı aile temelli düzenlemelerle sürdürmektedirler. Bunlar, genç yetişkin, belki kentsel göçmen istihdamı veya yaşlılık, belki de geri dönen göçmenler, emekli aylıkları tarafından desteklenen (giderek artan

şekilde takviye edilen) tarımsal ürünlerden elde edilen geliri içermeye eğilimindedir. Aile çiftçiliği işçiliği ise belirlendiği gibi bunun üzerine organize edilmektedir. Buna örnek olarak geçici istihdam fırsatları için gençlerin evden/köyden uzaklaşması ve dönüş hareketleriyle onların geri gelmesi ya da dönüş tatillerinde çiftlikte çalışmaları şeklinde düzenlenmektedir. Sonrasında köye dönen bu grubun ilişkilerine bakılırsa tarım (kendi topraklarında çalışmak, işçilik yapmak), kalış süresi (kışa mola, yaz tatilleri, iyi hava koşulları), kat edilen mesafe (yerel kasaba, taşra şehri, metropolden) ve hareket birimleri (bireyler, çiftler, çekirdek aileler, gayri resmi geniş aile grupları) şeklindedir. Mekânsal yerçekimi duygusu veya yer tanımlaması (nereye ait oldukları, göç ettiklerini hissedip hissetmedikleri) ise değişkendir. Ancak bunların hepsi bir şekilde köylerine dönmektedir. Başka bir açıdan bakınca kentte kalıcı olarak ikamet edenler bile rutin olarak köken topluluklarına psikolojik bir atıfta bulunmaktadır, bu da onların ayrılmadıkları gibi kökenlerinin önemli bir anlamı olduğuna gelmektedir (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 382).

Eşik değerlendirmelerinden kaçınarak göç olarak nelerin sayılacağına dair asgari kriterlerde, bunların daha yerel mezradan /köyden, şehir/ kente ve ana hatlarıyla belirtilen kırsal çiftçiliğe yönelik göç/mobilite ile birleştirilmektedir. Kentlilerin emeklilikle bağlantılı hareket uygulamalarının yanı sıra yazlık ve banliyö köylerini kapsayıcı bir kırsal-kentsel bağlılık anlayışı geliştirilmiştir, bu ikili yerleşim veya çok kişilikli melez yaşam olarak genelleştirilmiş bir diyalektik olarak görülür (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 383).

1.1.9 Küresel gıda güvenliğinin sağlık üzerine yansımaları

Gıda güvenliği, güvenilir gıda temin koşullarını ve gereklerini tanımlamaktadır. T.C. Sağlık bakanlığı güvenli gıdayı “*amaçlandığı biçimde hazırlandığında fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik özellikleri itibariyle insan tüketimine uygun olan, sağlık açısından bir sakınca oluşturmayan ve besin değerini kaybetmemiş gıda maddesi*” olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2013, s. 177).

Hızla küreselleşen dünya ekonomisinde gıda güvenliği ile ilgili endişelerin belli bir coğrafyada sınırlı kalması mümkün değildir. Bir fabrikadan kaynaklanan ürünlerin ülkenin veya dünyanın birçok yerine pazarlandığı gerek insanların gerekse ürünlerin bir

yerden başka bir yere kolaylıkla taşındığı düşünülürse risklerin boyutunu da küresel kılmaktadır. Dünya sağlık örgütü (WHO)'nın gıda kaynaklı hastalıkların sağlık ve toplumsal yükünü azaltma amacıyla hazırladığı önlemlere bakıldığında;

- Risk-temelli sürdürülebilir ve bütünleşmiş gıda güvenliği sistemlerinin kurulmalı ve desteklenmeli
- Gıda üretim zincirinin her aşamasında bilimsel temellere dayalı ölçümler yapılarak gıda maddelerindeki mikrobiyolojik ve kimyasal ajanların kabul edilemez seviyelere ulaşmasını önlenmeli
- Gıda kaynaklı risklerin değerlendirilmesi ve gereken önlemlerin alınması için, gıda zincirinin her aşamasında gereken dayanışma ve iletişim sağlanmalı görülmektedir. (Koç, 2013, s. 33-34).

Bunlara ek olarak;

- Gıda temelli hastalıkları tanıma ve izleme kapasitesi güçlendirilmeli
- Risk değerlendirme kapasiteleri geliştirilmeli
- Yeni teknolojilerin güvenliği konusunda titiz ve temkinli hareket edilmeli
- Risklerin doğru teşhisinde, çalışanlar ve kamuoyu bilgilendirilmeli ve eğitilmeli
- Gıda sektörünün her kademesinde kapasite geliştirilmeli
- Gıda güvenliği konusunda ulusal ve uluslararası dayanışma ve iletişim sağlanmalıdır (Koç, 2013, s. 33-34).

Bu dönemde farklı sebze ve meyve çeşitlerine ulaşılabilirlik açısından mevsimlerin belirleyiciliği kalmamıştır. Probiyotikinden yarım yağlısına yoğurtlar çeşitlenmiş, buduyla kanadıyla tavuklar parçalanmış ve süpermarket raflarında artık hemen hemen dünyanın her yerinden ithal ürünlerle birlikte Türkiye’de üretilen hazır gıdalar albenili ambalajlarıyla yan yana yansıtılır hale gelmiştir. İnsanlar sıklıkla hormonlu

domateslerden, lezzeti azalan meyvelerden, antibiyotikli tavuklardan bahsederken, deli dana, salmonella, kuş gribi hastalıkları insanlar da endişe ve korku yaratır olmuştur. Buna karşılık büyük şehirlerde haftalık organik pazarlar kurulur ve kimi süpermarketlerde organik ürün bölümleri açılır hale gelmiştir (Keyder ve Yenal, 2015, s. 16).

Son elli yıl içerisinde 300 bin civarında bitki ve hayvan türünün yok olduğu, her dört memeli ve sekiz kuş türünden birinin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı dünyamızda tüm canlı türlerinde beşte bir azalma beklenmektedir. Buna sebep olarak endüstriyel atıkların çevreye yaptığı tahribat kadar mono kültürü teşvik eden tarımsal faaliyetlerde söz konusu olmaktadır. Ülkemizde kuş gribi adıyla kendini gösteren H5N1 Kuş gribi mono kültüre dayalı hayvancılığın karşılaştığı sorunları açık bir şekilde göstermektedir. Verim sağlamak amacıyla geliştirilen mono kültür tarım ve hayvancılıkta salgın hastalıkların kolaylıkla yayılmasını sağladığı gibi hastalıklarla mücadelenin de çok masraflı olmasına neden olmaktadır (Koç, 2013, s. 107).

DPT Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu'nda belirtildiği şekliyle gıda ve sağlık kavramlarının birlikte ele alınarak; gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanması, sağlığın korunması için hastalıkların önlenerek çevrenin korunması ve sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması gerekmektedir (Koç, 2013, s. 31).

FAO'nun Bitki Üretim ve Koruma Bölümü Direktörü Shivaji Pandey, 5 Mart 2008 tarihinde yayınlanan raporda daha önce Doğu Afrika ve Yemen'de görülen UG99 kodlu buğday pas hastalığının İran'da da görüldüğünü ve önlem alınmadığı takdirde hızla Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Orta Asya ülkelerine yayılabileceğini duyurmuştur. Tahıl fiyatlarındaki artışı körükleyebileceği tahmin edilen bu haber hastalığa karşı dirençli buğday türlerinin geliştirilmesi için araştırmaların sürdürüldüğünü duyurmuştur (FAO, 2008 'den aktaran Koç, 2013, s. 106).

Yeşil devrim hakkında üreticilerin ve bu teknolojileri kabul eden ülkelerin ekonomi maliyetlerini, kullanılan tarım ilaçları ve gübrelerin doğaya ve tüketici sağlığına olan etkilerini konu alarak yazılan Newyork Times kitap listesinin en çok satan kitaplar listesine giren Buğday Göbeği (Wheat Belly) adlı kitap, yeşil devrimin mucizesi olan hibrit buğdayı incelemektedir. Yazar Amerikalı kardiyalog Dr. William Davis hibrit cüce buğdayın içerdiği *amylopectin A* maddesinin toz şekerden bile hızlı olarak kan şekerini

yükselttiğini iddia etmektedir. Bu madde şeker metabolizması ile oynayarak açlık hissi yaratmakta LDL kolesterol oranlarını yükselterek damar tıkanıklığı, katarakt ve artroza, iç organlar etrafında yağlanmaya uzun vadede obezite, şeker ve kalp hastalığına yol açtığını öne sürmekte, buğday içeren gıdaları kesen hastaların yılda 20 kilo verebildiklerini gerek şeker gerekse kolesterol sorunlarının ortadan kalktığını iddia etmektedir. Sorun buğday yemekte değil mutasyon geçirmiş hibrid buğdayda olduğunu söylemektedir (Koç, 2013, s. 53).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında 17 amaç ve 169 hedef yer almaktadır. Kapsamda sağlık için bir özel amaç ve 13 hedef belirlenmiştir. Sağlık için amaçta “*Herkes için tüm yaşlarda sağlıklı yaşamın sağlanması ve iyi halinin geliştirilmesi*” önerilmiştir. “*Sağlık, Sürdürülebilir kalkınma politikalarının ortasında yer almaktadır*” denilmiştir. ...Boy ve kilo değerleri kullanılarak hesaplanan vücut kitle indeksi incelendiğinde; 15 yaş ve üstü obez bireylerin oranı 2016 yılında yüzde 19,6 iken, 2019 yılında yüzde 21,1 olmuştur. Cinsiyet ayrımında bakıldığında; 2019 yılında kadınların yüzde 24,8'inin obez ve yüzde 30,4'ünün obez öncesi, erkeklerin ise yüzde 17,3'ünün obez ve yüzde 39,7'sinin obez öncesi olduğu görülmüştür. Türkiye’de obez bireylerin oranı yüzde 21,1 oldu (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2017, s. 6). Bilindiği gibi açlık olduğu gibi aşırı kilo ve obezite de kötü beslenme sorunlarından kaynaklanmakta ve ciddi sağlık sorunlarına temel olmaktadır.

Yetişkinlerde obezite, kardiyovasküler hastalık, diyabet ve bazı kanser tipleri de dahil olmak üzere bulaşıcı olmayan hastalıklar için önemli bir risk faktörü olmaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıklar dünya çapında önde gelen ölüm ve hastalık sebeplerini temsil etmekte ve sosyal eşitsizliklere neden olmaktadır (FAO, IFAD, UNICEF, WFP ve WHO, 2017, s. 13)

Gıda güvensizliği ve kötü beslenme konusundaki bu eğilimlerin arkasındaki etkenler ülkeden ülkeye ve ülkelerin kendi içinde bile farklılıklar gösterebilmektedir. Büyük şirketler giderek pazarlara hâkim olurken, işlenmiş gıdalar daha kolay erişilebilir hale gelmesi ve geleneksel gıdalar ve yeme alışkanlıklarının yerini almaktadır. Gıda sistemleri ve beslenme biçimleri değişmektedir. Kısmen iklim değişikliği ile bağlantılı olarak hava

ile ilgili olaylar birçok ülkede gıdanın mevcudiyetini etkileyerek ve gıda güvensizliğinde artışa neden olmuştur (FAO, IFAD, UNICEF, WFP ve WHO, 2017, s. 29).

Gıda’da güvenliğin sağlanması sağlıklı üretimin ve insan sağlığının temelini oluşturmaktadır. Tüketicinin giderek bilinçlendiği bir Dünya’da zincirin birbirinin zincirlenerek bağlandığı küresel bir ekonomide gıda güvenliğinin ihmalinin bedeli gerek özel kurumlara gerekse devlet kurumlarına güveni sarsacak bir meşruiyet konusu olmaktadır (Koç, 2013, s. 35).

1.1.10 COVID-19 sürecinin köylülüğe etkisi

2019 yılında patlayan Covid-19 pandemisi Türkiye’de mekân kavramını, göç sorunsalını bununla ilişkili olarak kırsal yerleşimi ve yaşam biçimlerini de etkilemiştir. Pandemi sürecinin etkilerinden biri de *köylülüğün yeniden üretilmesi* olmuştur. Yetkililerin “Evde Kal Türkiye” çağrısına imkânı olan birçok insan, daha izole ve virüsten uzak olacağı düşüncesiyle sahip oldukları ya da kiraladıkları ikinci konutlara geçmişlerdir. Bodrum, Marmaris, Çeşme, Kaş, Bozcaada, Gökçeada, Ayvalık, Datça başta olmak üzere, birçok tatil beldesi ve kırsal özelliğiyle öne çıkan alanlar yoğun insan hareketliliği ile karşı karşıya kalmıştır (Zoğal ve Emekli, 2020, s. 173).

Sosyal ve kültürel sistemlerin bir sentezi olarak toplum, iç ve dış dinamikler nedeniyle sürekli bir değişim halinde bulunur. Bu değişim sürecini yaratan toplumsal dinamiklerden biri olan turizm, öncelikle kentsel-sanayi toplumunun değerlerini, davranış kalıplarını, teknolojilerini ve yaşam tarzlarını kültürel yayılma süreci içinde dünyanın çeşitli bölgelerine aktarmaktadır. Geleneksel kırsal toplum bu nedenle turizmin etkileri nedeniyle önemli yapısal değişiklikler göstermiştir (Oktik, 2011, s. 256).

Bu noktada, konuyla ilgili basında çıkan haberler incelendiğinde, bu haberlerin yukarıda da bahsedilen başlıca üç olay çerçevesinde yoğunlaştığı gözlenmiştir (bkz. Tablo6) (Zoğal ve Emekli, 2020:173).

1. İl bazında verilerin açıklanması, vaka sayılarının yüksek olduğu büyük şehirlerdeki endişe ve ikinci konutların yoğun olduğu sayfiye alanlarına kaçışın olması (2 Nisan 2020)- 31 il için getirilen seyahat yasağı kararının alınması (4 Nisan 2020).

2. Antalya, Aydın, Erzurum, Hatay, Malatya, Mersin ve Muğla için şehir giriş-çıkış, yasağının kaldırılması ve tatil beldelerine doğru yeni bir hareketlilik olması (4 Mayıs 2020).
3. Normale dönüş sürecinin ilk aşaması ile ilgili uygulamaya geçilmesi ve vaka artış, hızındaki azalma ile özellikle iç turizmde yaz tatiline yönelik planların yeniden başlaması ve kiralık ikinci konutlara yeni bir talep akımının oluşması (11 Mayıs 2020).

Tablo 6. COVID-19 İle Birlikte Sayfiye Alanlarına ve İkinci Konutlara Yönelik Talepler İle İlgili Basında Çıkan Haberler

Haber Tarihi	Haber Başlığı	Kaynak
3 Nisan 2020	Bodrum'a günde 12 bin araç, bir ayda 100 bin tatilci akın etti	https://www.ih.com.tr
3 Nisan 2020	Muğla Büyükşehir Belediye Başkanı Gürün'den yazlıklılara 'gelmeyin' çağrısı	https://www.hurriyet.com.tr
4 Nisan 2020	Tatilciler akın edince Bodrum'un nüfusu 2,5 kat arttı	https://www.turizmnews.com
4 Nisan 2020	Büyükşehirlerden Bodrum ve Marmaris'e yığılma yaşandı	https://tr.sputniknews.com
9 Nisan 2020	Şehirden köye kaçış başladı	https://www.yenisafak.com
11 Nisan 2020	Koronavirüs nedeniyle turizm kentlerinde müstakil bahçeli villalara ilgi arttı	https://www.cnntrk.com
5 Mayıs 2020	Turizmde çözüm "yazlıklar" olacak	https://www.haberturk.com
6 Mayıs 2020	Bodrum'a giren araç sayısı 1 günde yüzde 25 arttı	https://www.haberturk.com
8 Mayıs 2020	'Sıfır teması' lüks villa tatiline yoğun ilgi	https://www.youtube.com
9 Mayıs 2020	Coronavirüs etkisi: Bahçeli ve müstakil villalara talep arttı	https://www.ntv.com.tr
19 Haziran 2020	Kiralık yazlıklarda Covid-19'a karşı 'sertifikalı ev' modeli	https://www.aa.com.tr

Not: Tabloda yer alan haber örneklerine, yukarıdaki üç temel olayın gerçekleştiği kronolojiye uygun olarak Google'da özel tarih aralığı belirlenerek ulaşılmıştır.

İnsanların daimî konutları dışında genellikle rekreatif amaçlarla ve sınırlı bir zaman diliminde kullandıkları, doğal ya da kültürel çekiciliği yüksek alanlardaki konutlara “ikinci konut” denilmektedir (Zoğal ve Emekli, 2020, s. 171). İkinci konut sahipliğinde ve kullanımında temel motivasyon rekreasyon olmakla birlikte, anlamına, fonksiyonlarına, destinasyona, kültür ve kullanım amacına göre değişiklik gösterebilir. Sanayi devrimi sonrası tatil yapma alışkanlığının yaygınlaşması, daha az harcama ile uzun süreli tatil yapabilme isteği ikinci konut sahipliğindeki en temel motivasyonlardan biri olarak görülür. Bazı durumlarda ise ikinci konut sahipliği kültür ve aile bağlarına dayanır (Zoğal ve Emekli, 2020, s. 172).

Ulusal literatürde ikinci konut genellikle konumlarına ya da fonksiyonlarına göre; yazlık ev, bağ evi, dağ evi, yayla evi, köy evi vb. şekillerde adlandırılmaktadır. Uluslararası literatürde ise ikinci konut kavramı ile kullanılan ifadelerin sayısı daha fazla görülür. Örneğin Roca'nın (2013'dan akt. Zoğal ve Emekli, 2020, s. 171) editörlüğünü yaptığı “Avrupa’da İkinci Konut Turizmi – Second Home Tourism in Europe” başlıklı kitapta 12 farklı kavram ikinci konut kavramı ile birlikte ya da onun yerine kullanılmıştır. Tatil konutu, mevsimlik konut, yazlık konut, hafta sonu evi, tatil mülkü, mevsimlik göç evi bu kullanım şekillerindendir. Kavramı ifade ederken kullanılan “ikinci” kelimesi, genellikle kişinin sahip olduğu konutun sırasını ifade ettiği düşünülür, ancak Arkon'un (1989'dan

akt. Zoğal ve Emekli, 2020, s. 171) da belirttiği kişinin sahip olduğu konutun sırasını ya da sayısını değil, kullanımdaki karakteristiğini ifade etmiştir (Zoğal ve Emekli, 2020, s. 171).

Oktik'e göre üretimdeki farklılaşma, toplumsal yapıları değiştirme ve dönüştürme gücüne sahip olmuştur. Pozitif ve negatif yaşam pratikleri; örneğin kırsal yapının ortak pazara açılması, hizmet sektörünün bir parçası olmak ve farklılığı ekonomik bir araç olarak kullanmak, iş olanakları yaygınlaşması, aile biriminin küçülmesi veya dağılması, bölgeden göçün azalması iş ve meslek dağılımının artması, bireycilik, yaratıcılık ve bunların hepsi geleneksel yapıların yıkılma hızını arttırmaktadır. Böylece turizm, modern ve geleneksel toplum kültürlerini bir araya getirir. Bu etkileşim hem geleneksel toplum içindeki kültürü değiştirir hem de ziyaret eden turistlerin hayatlarını etkiler (Oktik, 2011, s. 256).

Türkiye'nin sürekli değişen sosyo-ekonomik ortamı, özellikle konut tröstleri aracılığıyla yazlık ev satın almak, ödemeler bazen uzun yıllar sürse de orta gelir grubu için iyi bir yatırım seçeneği haline gelmiştir. Ege veya Akdeniz kıyısında yazlık ev sahibi olmak da "prestij" işareti olarak görülmüştür. Plaja kilometrelerce uzakta olmak veya mülkün yıllar içinde ödemek zorunda olduğunuzdan çok daha az değerli olduğunu keşfedilmesi, bu prestij duygusunu azaltmamıştır. Aslında Marmara, Ege veya Akdeniz'de ikinci evleri olan aileler ayrıcalıklı azınlığın bir parçası olarak görülmüştür. Artık yabancılara da mülk edinme hakkı verildiğinde, saygınlık duyguları uluslararası bir sıçrama yapmıştır (Oktik, 2011, s. 261).

Modern şehir ve kentler Covid-19 virüsünün tüm dünyada 2019 yılında başladığı zamandan beri daha yüksek risk taşıyor hale gelmişlerdir. Bu bağlamda virüs kendi mekanını üreterek toplumsal hayatı tamamen değiştirmiş yeni mekanlar oluşturmuştur. Modern kent yaşamları popülerliğini yitirirken insanların köy ve yazlıkçı mekanlar, ikinci evler meta olarak daha değerli hale gelmiştir.

1.1.11 İklim krizi ve sürdürülebilirlik

Dünya genelinde bakıldığında, Birleşmiş Milletlerin Covid-19 kapsamında yaptığı değerlendirmeye göre Gıda Güvenliği ve beslenme, iklim kriziyle birlikte tüm Dünya için

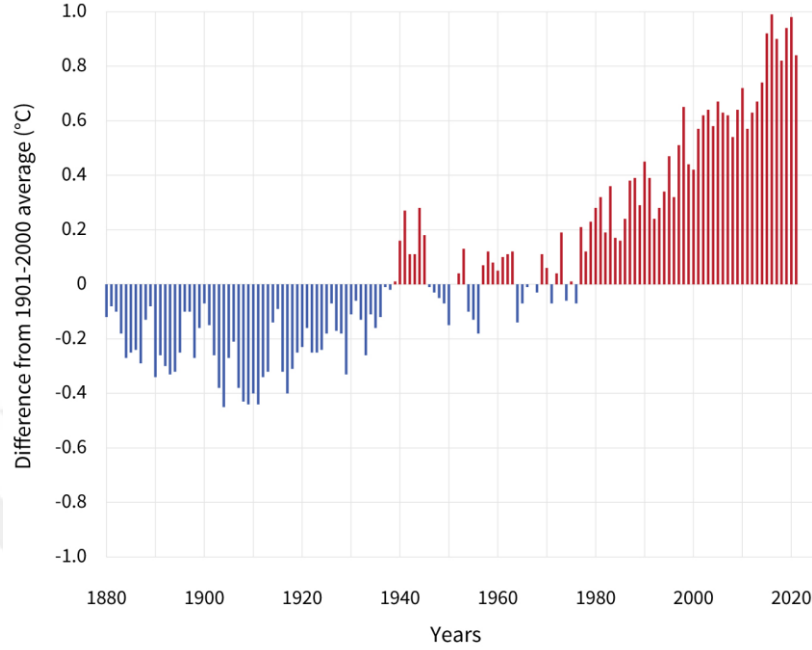
sürdürülebilirlik bazında en önemli sorun olarak yerini almıştır. Salgın ve Ukrayna savaşının ekonomik ve gıda güvenliği üzerindeki etkilerine ilişkin analizler, durumu daha da pekiştirmiştir. Sürdürülebilir tarım ve beslenme için tedarik zincirlerinin canlı tutulması sağlanmalıdır (SDG-Hunger, 2022).

- a) Muhtaç insanların acil olarak gıda ihtiyaçlarının sağlanması
- b) Sosyal koruma programlarının artırılması
- c) Küresel gıda ticaretini devam ettirilmesi,
- d) Yerli tedarik zincirini harekete geçirilmesi,
- e) Küçük ölçekli çiftçilerin gıda üretiminin artırılmasının desteklenmesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. (SDG-HUNGAR, 2022, s. 1)

En son tahminlere göre, küresel nüfus 2030'da yaklaşık 8,5 milyara, 2050'de 9,7 milyara ulaşacak gibi görünmektedir. Mevcut yaşam tarzlarını sürdürmek için ihtiyaç duyulan doğal kaynakları sağlamak için neredeyse şu an bulunduğumuz gezegenin üç katı eşdeğerdedir (SDG-Population, 2022). Bu durumda döngüsel biçimde yer alan İklim-Tarım-Besin üçlemesine bakıldığında besin için tarıma tarım için iklime olan ihtiyacın dünyanın bulunduğu iklim krizinde kilitlendiğini görülmektedir. Dünya'daki iklim değişikliği herkesi etkilemektedir. Hava düzenleri değişmekte, deniz seviyeleri yükselmekte ve hava olayları daha aşırı hale gelmektedir. Dünyanın sıcaklığı 1880'den beri her on yılda 0,14° Fahrenheit (0,08° Santigrat) artmıştır (Tablo 7), ancak 1981'den bu yana ısınma oranı sıcaklık artışının iki katından fazla olmuş, on yılda 0,32° F (0,18° C) olarak artmıştır. 2021 yılı, Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi (NOAA) sıcaklık verilerine göre kaydedilen en sıcak altıncı yıl olmuştur (NOAA, 2022).

Tablo 7. 1880-2021 arasındaki 20. yüzyıl ortalamasına kıyasla yıllık yüzey sıcaklığı (Climate.org, 2022).

GLOBAL AVERAGE SURFACE TEMPERATURE

Dünya üzerinde iklim krizi ulusal ekonomileri bozmakta ve yaşamı etkilemektedir. 2015 yılında kabul edilen Paris Anlaşması, bu yüzyılda küresel sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerinin 2 °C derece altında tutarak iklim değişikliği tehdidine verilen küresel tepkiyi güçlendirmeyi amaçlamıştır. Antlaşma da artış seviyesinin 2 °C yerine 1,5 °C ile sınırlamak riskler ve etkiler anlamında iklim değişikliğinin risklerini ve etkilerini önemli ölçüde azaltacağını kabul edilir bu sebeple 1,5 °C için çaba harcanılmalıdır. Bu durumu sağlamak için emisyonların mümkün olan en kısa sürede azaltılması ve 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar salınan ve tutulan sera gazlarının dengelenmesi hedeflenmektedir. Anlaşma ayrıca, tarafların iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum sağlama yeteneğini artırmayı ve "düşük sera gazı emisyonları ve iklime dirençli kalkınma yolunda tutarlı bir finansman akışı" sağlayarak yeni bir teknoloji çerçevesi aracılığıyla iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkılmasını güçlendirmeyi hedeflemektedir (Wikipedia, 2015).

COVID-19 pandemisinden kaynaklanan seyahat yasakları ve ekonomik yavaşlamalar nedeniyle 2020'de sera gazı emisyonlarının yaklaşık yüzde 6 oranında düşeceği tahmin edilmektedir, bu iyileşmenin geçici olduğu ortadadır. İklim değişikliği duraklamada

değildir aslında. Küresel ekonomi pandemiden toparlanmaya başladığında, emisyonların daha yüksek seviyelere dönmesi beklenmektedir. Pandemi sonrası durum hem iklim durumunu kurtarmak için acil eylem planlarını tekrar gözden geçirme fırsatı yaratmıştır. Diğer bir deyişle fosil yakıt sübvansiyonlarının sona erdirilmesi acil gereklidir. Kirleticilerin kirliliklerini ödemesi, kamu fonlarının çevre ve iklim yanlısı projelerle birlikte sürdürülebilir sektörlere yatırılması gereklidir. Gri ekonomiden yeşil ekonomiye geçiş hızlanmalıdır.

İklim bozulması tehdidinden korumak için kararlı davranılmalıdır. Pandemi iklimle ilgili aksiyonların yeniden düzenlenerek gelecek için doğru şeyler yapmaya bir fırsat olarak görülüp; pandemi sonrası ekonomileri toparlamaya büyük paralar harcanırken yeni işlerle ve işletmelerde yeşil ve temiz ve sürdürülebilir bir dünya için planlamalar yapılmalıdır (SDG-Climate, 2022).

Diğer taraftan, pandemi sürecinin en göze çarpan durumlarından birisi sürdürülebilirlik için küresel bazda alınan kararlardan çok bölgesel bazda alınan kararların etkisinin önemli olduğu görülmüştür. Bu açıdan Covid-19'u Dünya'nın geçirdiği diğer salgınlardan farklılaştıran diğer neden, bu küresel salgının, küresel önlemlerle değil, ancak ulusal ve bölgesel önlemlerle kontrol altına alınabilmesi, bu süreçte ulus- devletin müdahalesine ihtiyaç doğmasıdır, ki bu durum, küresel ve ulus üstü kurumların acil durumlardaki etkinliğini ve yeterliliğini tartışmaya açmaktadır (Aslan, 2021, s. 1736'dan akt. Albayrak ve Oktik, 2022, s. 288). Ancak bu durum küresellikten tamamen vazgeçilir hale gelmesi demek değildir. Bu durumda Covid-19 deneyimi göstermiştir ki, acil durumlarla başa çıkmak için bir kamu otoritesine ihtiyaç duyulmuştur, fakat bu yetkinin kısmen devlet düzeyinde, kısmen yerel düzeyde ve kısmen de bölgesel düzeyde olması gereklidir. Bu nedenle klasik dönem ulus-devletine değil, çok katmanlı olan, karmaşık bir ağ içinde işleyen bir yönetime ihtiyaç bulunmaktadır (Zielonka, 2020'dan akt. Albayrak ve Oktik, 2022, s. 288). Ayrıca pandemide işlevini yerine getirip getirmediği tartışmalı olsa da küreselleşme kurumlarının, etkinliğini tam olarak kaybettiği de söylenememektedir (Albayrak ve Oktik 2022, s. 288-289).

Sürdürülebilirlik kapsamında, YBY açlığın derecesine ilişkin FAO'nun geleneksel göstergesidir. Şiddetli gıda güvensizliğinin yaygınlığı ile tanımlanmaktadır. Bu

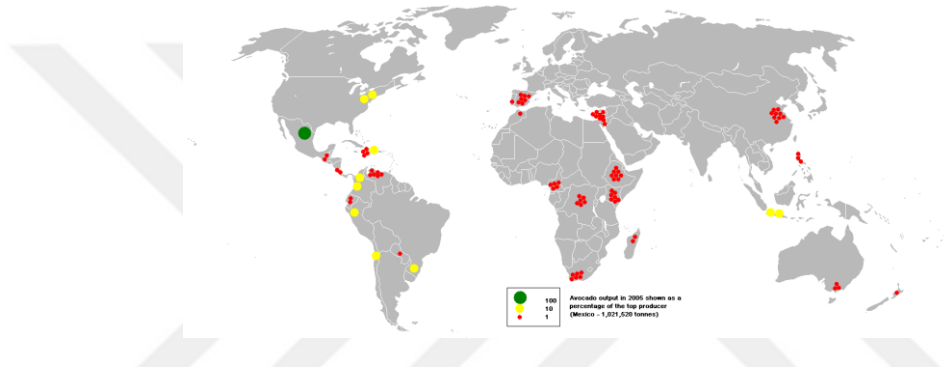
yaygınlık, GGDÖ kullanılarak dünya genelindeki yetişkin bireylerden toplanan verilere dayanarak tahmin edilmektedir. GGDÖ, kişilerin doğrudan mülakatlara dayalı olarak gıdaya erişim yeteneğini ölçen yeni bir araçtır. GGDÖ, gıda güvenliği durumu hakkında yeni bir kanıt kaynağı olmuştur. FAO tarafından 2014, 2015 ve 2016 yıllarında yaklaşık 150 ülkede toplanan veriler, dünyadaki on kişiden yaklaşık birinin (yüzde 9,3) şiddetli gıda güvensizliğinden mustarip olduğunu ve bunun 689 milyon kişiye karşılık geldiğini ortaya koymuştur. Afrika, nüfusun yüzde 27,4'üne ulaşan şiddetli gıda güvensizliğinin en üst düzeye sahip olmuştur. Yakın zamandaki artış büyük bir endişe kaynağıdır ve 2030'a kadar açlığa son verme yönündeki uluslararası taahhütlerin önünde önemli bir zorluk oluşturmaktadır. Gıda güvensizliğindeki artışın çoğu, iklimle ilişkili şoklarda aranabilir (FAO, IFAD, UNICEF, WFP ve WHO, 2017, s. 9-10). Buna göre Antalya bölgesinde iklim krizi nedenleriyle ya da diğer nedenlerle yenileriyle değiştirilen ürün çeşitlerine bakıldığında, üretimi azalan ve hatta terkedilen ürünler nelerdir? Bu besinlerin gıda güvensizliği yaratma durumu var mıdır? Yerine ne tip ürünler geçmektedir sorularını akla getirmektedir. Bu bağlamda Antalya bölgesinde azalan narenciye üretimine karşılık artan Avokado üretimi analiz edilecektir.

1.1.12 İklim krizi ve avokado

Günümüzdeki popüler gıdalardan birisi olarak gösterilen avokadonun temeline bakıldığında; arkeolojik kalıntılarda, bu meyve türünün seleksiyonunun (doğadan veya belirli bir bitki örtüsünden seçme) ve seçilen üretim materyallerinin kullanılmasının 10.000 yıllık bir periyot boyunca Meksika'da sürdüğü görülmüştür. Amerika kıtasına yapılan göçlerle birlikte avokado meyvesi yaygınlaşmaya başlamıştır (Bayram, 2010).

Avokado bitkisinin zaman zaman 20 metreye kadar uzayabilen ağacı, sıralı ve 12–25cm arası uzunlukta bulunmaktadır. Çiçekleri pek göze çarpmaz yeşilimsi sarı renkte 5 ile 10 mm geniş yapraklar şeklindedir. Armut şekilli meyvesi 7 ila 20cm uzunluğundadır, ağırlığı 100 gr. ila 1000 gr. Ağırlığındadır. Ortasındaki geniş tohum 5cm ila 6,4cm uzunluğundadır. Avokadonun subtropikal türleri donsuz ve az rüzgâr gerektiren bir iklimi tercih eder. Aşırı rüzgâr nemi düşürmekte, çiçekleri kurutup ve polenlemeyi etkilemektedir. Her ne kadar, bir çeşit Avokado türü olan Hass -1'e kadar olan ısılara tahammül ederse de hafif donlar olgunlaşmamış meyvelerin ağaçtan düşmesine neden

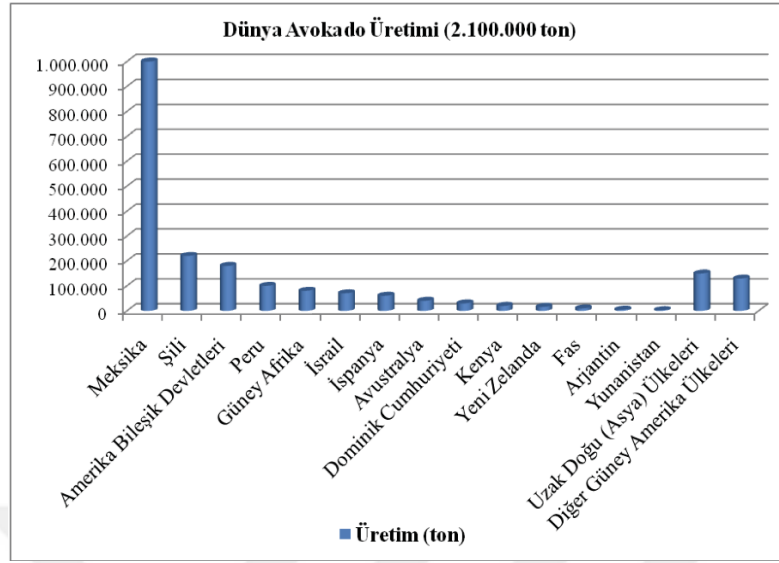
olmaktadır. Yaklaşık 1 metreden fazla derinliğe sahip iyi havalandırılmış toprağa da ağaç ihtiyaç duymaktadır. Aşırı tuzlu toprak ürün verimini düşürür. Bu toprak ve iklim dünyanın ancak sayılı bölgelerinde görülmektedir (Şekil2). Buna göre Güney İspanya, Portekiz, Fas, Girit, Levant, Güney Afrika, Kolombiya, Orta ve Kuzey Şili'nin belli bölgeleri, Vietnam, Endonezya, Güney Hindistan'ın belli bölgeleri, Sri Lanka, Avustralya, Yeni Zelanda, Filipinler, Malezya ,Orta Amerika, Karayipler, Meksika, Kaliforniya, Arizona, New Mexico, Teksas, Florida, Hawaii, Ekvator ve Ruanda. Bütün bu bölgelerde farklı kültür türlerine sahip Avokado üretimleri yapılmaktadır (Avokado, 2020).

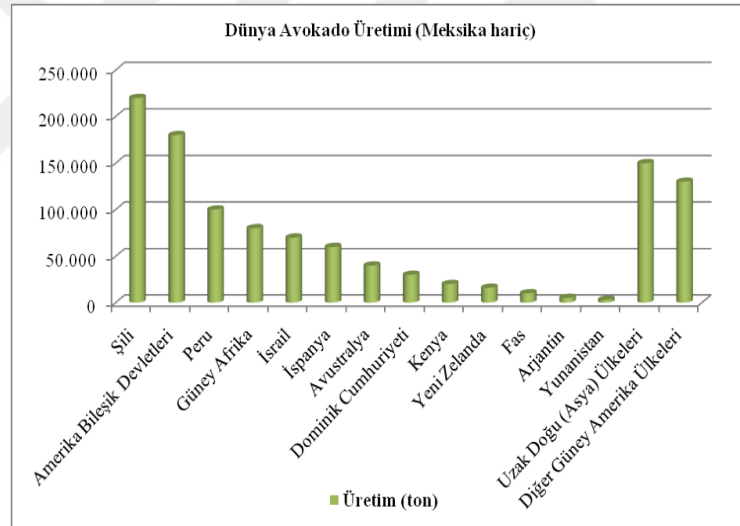
Şekil 3. 2005 yılı itibarıyla Dünyada Avokado Üretim yerleri (Avokado,2020)

Avokadonun mevcut durumu hakkında Naamani (2007)'nin bildirdiğine göre; Dünya'nın yıllık avokado üretiminin tahmini olarak, 2,0 ile 4,1 milyon ton arasında değişmektedir ve Tablo15'teki üretim değerlerinin olduğu tahmin edilmektedir. Bu farklılığın önemli sebep olarak, Asya'da Çin ve Endonezya, Güney Amerika'da Kolombiya ve Brezilya, Afrika'da Etiyopya ve Kongo gibi bazı ülkelerden güvenilir verilerin alınamaması gösterilmiştir. İkincil bir sebepte, birçok yerde ticari bahçelerden ziyade, birkaç ağacı olan küçük üreticilerin bulunması ve verilerinin sağlıklı alınamaması olmuştur. Ayrıca, genelde ağaçların bir yıl bol ertesi yıl daha az ürün vererek, istatistik olarak farkı sonuçları meydana getirmesidir. Dünya'nın en büyük avokado üreticisi olan Meksika'nın bulunduğu ve bulunmadığında oluşan görünüm Tablo 8 ve Tablo 9'da verilmiştir (Bayram, 2010).

Tablo 8. Dünya Avokado tahmini üretim

Tablo 9. Başlıca avokado üretici ülkelerin yıllık tahmini üretimleri (Meksika dışında).

Ülkemizde ticari avokado yetiştiriciliği çok yakın bir zamanda başlamıştır. Dünya’da avokado üretim ve ticaretinde ilk sıraları alan ülkelerle karşılaştırıldığında; ülkemizin tüketim pazarlarına olan yakınlığı ve uygun ekolojik koşulları en önemli avantajları olarak ortaya çıktığı görülmüştür. İklimin çevre üzerindeki etkilerine bakıldığında su tropikal bir ürün olan avokadonun Antalya bölgesinde yetiştirilmeye başlandığı görülmektedir. Akdeniz bölgesinde ticari yetiştiriciliği yapılan birçok bitki türünün pazarlanmasında, ekonomik nedenlerden dolayı ortaya çıkan sorunlara çözüm olarak

avokadonun ticari yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması, önemli bir alternatif olarak gösterilmiştir (Bayram, 2010).

ABD ve Avrupa'da avokado tüketimi artması ve kuzey yarımkürenin mevsimi bittiğinde, büyük talebi karşılamak için güney yarımkürede olan ülkelerde aranmaya başlandı. Avokado günümüzün trend süper gıdalarından biridir. Meyve, antioksidan E vitamini zenginliği, tekli doymamış yağlar, karoten ve demir ve potasyum gibi faydalı mineraller gibi çeşitli faydalı özelliklere sahiptir. Yaygın popülerlik kazanmasına rağmen, bu besleyici gıdaların ekiminin karanlık bir tarafı bulunmaktadır. Avokado başına yaklaşık 70 litre suya ihtiyaç duyar. Özellikle portakal için 22 litre ve domates için 5 litre ile karşılaştırıldığında önemli bir miktardır. Avokado yetiştiriciliği su yoğun bir faaliyettir ve dünyanın bazı bölgelerinde, özellikle Şili'nin Petorca eyaleti gibi kuru bölgelerde, Valparaíso bölgesinde, bu değerli kaynağın miktarı avokado başına 320 litreye yükselir ki bu domates için gerekli olanın 64 katıdır. Bu bölgedeki köylüler fasulye, mısır, patates yetiştirilmişler ya da çiftliklerini hayvancılık için kullanmışlardı fakat 1990'lı yılların sonundan bu yana yatırımcılar, arazisinin ucuzluğu nedeniyle bu bölgeye yatırım yapmışlar ve Avokadoların yüksek getirisi birlikte, bu Petorca ve sakinleri için benzeri görülmemiş bir sonuç doğurmuş ciddi su problemlerine neden olmuştur (Olivier, 2019).

2019 yılı aralık ayının sıcaklık, yağış, rüzgâr ve kar parametrelerinin uzun yıllar değerleri ile il bazında mukayesesi yapılmıştır. Bu bültende; ortalama değerler uzun yıl değerlerinin üstünde gerçekleşmiş ise kırmızı renkle, altında lacivert renkle; maksimum değerlerler ortalama değerlerin üzerinde gerçekleşmiş ise kırmızı renkle; minimum değerler ortalama değerlerin altında ise lacivert renkle belirtilmiştir (Tablo10). Değerlendirme olarak yağış oralarının % olarak azalması kırmızı ile artışları yeşil olarak gösterilmiştir. Bölgenin su/tarım yılı yağış ortalaması 686.0 mm, normali 616.6 mm ve geçen dönem su/tarım yılı yağış ortalaması 813.4 mm'dir. Yağışlarda normaline göre %11 artma geçen yıl aynı dönem yağışlarına göre %16 azalma gerçekleşmiştir. (MGM ,2020)

Tablo 10. Türkiye 2019 Aralık ayı yağış ve sıcaklık değerleri (MGM, 2020)

İBBS-3	İstasyon No:	İL ADI	S I C A K L I K (°C)						Y A Ğ I Ş (mm)				RÜZGÂR (m/sn)		KAR (cm)	
			Uzun Yıl Ort.	Son ay Ort.	Uzun Yıl Maks.	Son ay Maks.	Uzun Yıl Min.	Son ay Min.	Uzun Yıl Ayl. Top. Ort.	Son ay Top.	Uzun Yıl Maks.	Son ay Maks.	Uzun Yıl Maks.	Son ay Maks.	Uzun Yıl Maks.	Son ay Maks.
TR621	17352	ADANA	11,1	12,0	30,8	20,9	-3,5	4,4	130,4	392,2	123,2	117,8	27,5	11,8		
TRC12	17265	ADİYAMAN	6,4	8,2	26,5	17,3	-8,4	3,7	138,7	323,5	75,2	55,2	32,2	9,8	11	
TR332	17190	AFYONKARAHİSAR	2,5	3,3	21,0	14,5	-18,0	-7,4	46,5	48,8	40,8	9,2	36,0	15,4	55	3
TRA21	17099	AĞRI	-6,4	-1,8	16,0	5,9	-39,8	-10,6	42,3	66,8	34,0	21,6	21,4	8,2	94	14
TR712	17192	AKSARAY	2,5	4,0	22,0	16,9	-21,9	-4,9	44,3	57,8	33,6	12,2	33,7	14,9	45	
TR834	17085	AMASYA	4,6	6,1	22,9	17,8	-12,7	-1,6	55,8	51,2	45,9	15,3	32,2	18,0	25	
TR510	17130	ANKARA	2,7	4,0	20,4	12,9	-17,2	-4,0	45,4	66,2	36,7	17,0	22,0	14,9	25	
TR611	17300	ANTALYA	11,4	12,1	25,4	21,2	-1,9	4,7	275,5	221,0	253,6	86,2	36,0	21,6		
TRA24	17046	ARDAHAN	-7,7	-3,0	14,3	8,8	-36,3	-16,6	22,8	12,4	40,0	3,6	27,1	10,8	82	6
TR905	17045	ARTVİN	4,5	7,3	20,9	18,6	-10,8	-0,1	91,2	23,2	73,4	8,2	19,3	20,1	86	
TR321	17234	AYDIN	9,6	10,3	25,9	20,6	-5,2	2,5	124,6	124,0	80,2	47,9	25,9	7,7	2	
TR221	17150	BALIKESİR	6,7	6,5	25,7	19,0	-12,9	-4,6	97,3	47,4	97,2	20,4	28,6	18,5	21	
TR813	17020	BARTIN	5,9	6,5	27,7	22,3	-10,6	-4,0	131,0	153,1	60,3	47,4	23,6	8,2	36	
TRC32	17282	BATMAN	4,3	7,0	22,6	16,2	-23,0	-3,0	64,5	81,8	40,6	17,9	30,0	18,5	20	
TRA13	17089	BAYBURT	-3,2	0,4	18,2	11,9	-29,0	-9,4	28,5	24,1	20,7	9,1	31,2	13,4	48	6
TR413	17120	BİLECİK	4,7	5,6	25,0	16,7	-12,8	-1,8	55,9	78,4	41,6	20,5	31,6	10,8	32	
TRB13	17203	BİNGÖL	0,5	4,1	22,8	15,0	-25,1	-2,7	134,5	187,0	73,7	46,5	21,4	12,9	88	7
TRB23	17207	BİTLİS	-0,7	0,7	15,6	8,9	-21,9	-6,8	157,7	91,5	83,4	18,7	19,7	19,0	130	30
TR424	17070	BOLU	3,0	4,2	23,5	16,9	-22,6	-5,5	61,3	34,7	48,9	6,4	23,5	9,8	60	
TR613	17238	BURDUR	4,3	5,1	20,5	14,6	-11,0	-3,2	60,2	27,8	71,6	13,4	50,0	15,4	40	
TR411	17116	BURSA	7,4	8,6	27,3	21,2	-16,3	-0,6	106,0	86,8	89,2	15,0	31,3	19,0	17	
TR222	17112	ÇANAKKALE	8,4	11,4	22,9	19,7	-8,4	2,0	111,7	59,9	96,3	16,0	34,1	24,7	32	
TR822	17080	ÇANKIRI	1,6	2,9	18,2	13,6	-18,8	-8,0	46,9	70,4	40,5	19,0	20,2	11,3	22	2
TR833	17084	ÇORUM	1,9	3,4	19,2	14,8	-18,8	-4,8	45,8	58,5	39,7	13,6	24,5	11,3	35	
TR322	17237	DENİZLİ	7,5	8,9	26,6	18,1	-10,4	1,1	89,4	109,1	73,2	34,3	36,9	19,5	21	

Avokado bahçelerinde yeni fidanlara 7-10 gün ara ile köklerini ıslatacak kadar sulama yapılır fazla sulama yapılmamaktadır. Ağaçların verime başlanmasıyla birlikte tava2 ve karık üsülü3 sulama yöntemleri uygulanır. Son yıllarda kurulan bazı ticari avokado bahçelerinde modern sulama4 sistemleri veya mini sprink5 sulama yöntemleri uygulanmaktadır. Bu sistemler sulamayla birlikte gübrelemeyi de mümkün kılarak avantaj sağlamaktadır. Avokadolar en fazla temmuz-ağustos aylarında sulamaya ihtiyaç duymaktadırlar (Tarım kütüphanesi, 2020).

Şekil 4. Türkiye 1970-2019 yaz mevsimi yıllık yağış dağılımı (MGM, 2020)

Antalya bölgesinde yaz-mevsimi yağış oranlarına bakıldığında (Şekil 3) oldukça düşük olduğu görülmektedir. Burada kullanılan sulama sistemleri, yeraltı suları ve barajların kullanımı çok önemli hale gelmektedir. Antalya ili yıllara göre baraj doluluk oranları Tablo11 de gösterilmiştir.

Tablo 11. Antalya ili yıllara göre baraj doluluk oranları (MGM, 2020)

2.4.6.İİ Bazında Baraj Doluluk Oranları (%), 2010-2018

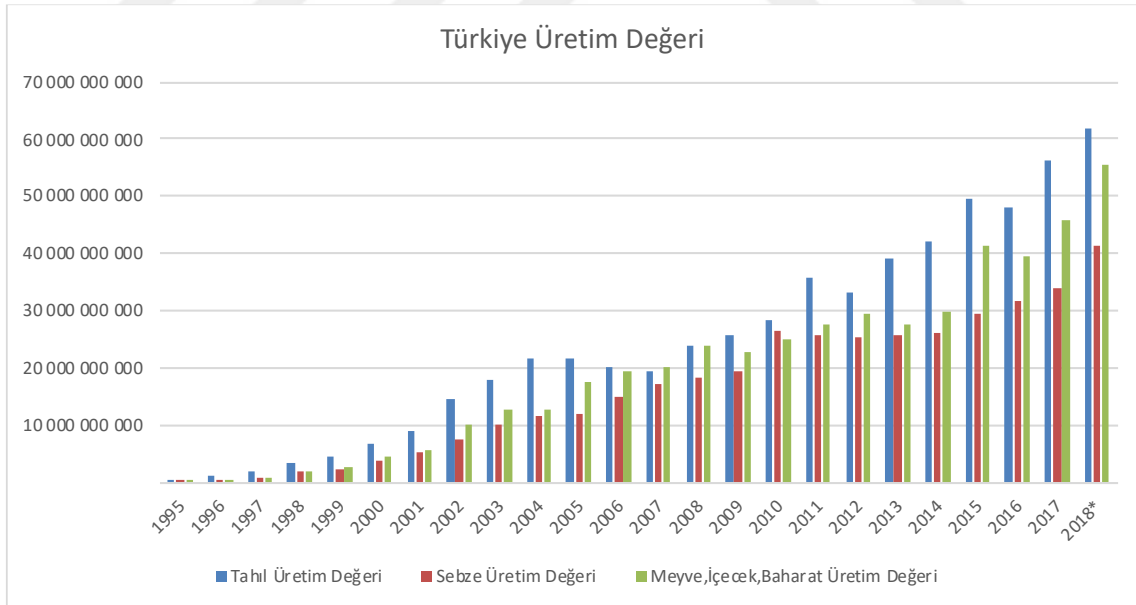
ESİ

İBBS(1) - 3. Düzey	İller	Baraj Adı	Doluluk Oranı (%)									
			2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
TR611	ANTALYA	OYMAPINAR	18,24	33,17	33,60	0,00	17,30	18,20	12,50	29,40	28,90	-2%
TR611	ANTALYA	DİM	26,53	19,57	21,40	22,40	19,00	15,80	10,20	24,20	11,40	-53%
TR611	ANTALYA	NARAS					0,00	80,30	89,00	57,50	56,00	-3%
TR611	ANTALYA	MANAVGAT	49,30	96,48	74,30	70,40	63,20	47,90	42,80	66,10	68,60	4%
TR611	ANTALYA	KARACAÖREN II	55,14	55,14	44,10	68,60	56,70	72,40	91,90	32,80	36,50	11%
TR611	ANTALYA	KORKUTELİ	34,80	42,58	30,50	12,80	0,00	28,60	8,60	3,50	4,00	14%
TR611	ANTALYA	ALAKIR	19,64	15,31	38,70	43,90	22,40	45,00	10,20	8,60	0,70	-92%
TR611	ANTALYA	ÇAYBOĞAZI	4,81	7,44	4,80	2,40	0,90	18,60	0,70	0,30	6,80	2167%

1.2 Araştırmanın Amacı

TÜİK verilerine bakıldığı zaman tarım üretim değerinin son üç yıldan itibaren doğrusal bir şekilde arttığı görülmektedir (Tablo12). Artan üretim değerinin içeriğine bakıldığı zaman tahıl fazla olarak bulunmuştur. İkinci olarak meyve ürün çeşitlerinin artışta olduğudur. Üretim değer artışında gerçekte üretimin artıp artmadığı, değer artımının neye bağlı olduğu araştırılmıştır.

Tablo 12. Türkiye Üretim Değeri (TÜİK, 2022)

“Böyle bir dünya da köyün ve tarımın yeri nedir? Köyde olup bitenleri hakkında konuşmak neden önemlidir? Tarımsal dönüşümler şehirde yaşayanlar için ne tür sonuçlara gebedir?” (Keyder ve Yenal, 2015:13).

Keyder ve Yenal'ın sorduğu bu sorulara Antalya' da ki köyler açısından bakılarak, küreselleşme düzeni içerisinde Türkiye'de yaşanan tarımsal dönüşümlerle, bunların nedenleri ve ne tür sonuçlara sebep olacağı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Burada başlangıç noktası olarak günlük hayatımızda çok faydalı olduğuna inanarak tükettiğimiz avokadonun nasıl ortaya çıktığına, Antalya ve Alanya bölgesinde da üretilmeye başlanmasıyla, narenciye bahçelerinin bozulması arasında ilişki olup olmadığı, ne zaman ve hangi şartlarda yeni ürünlere geçişin oluştuğuna bakılmaya çalışılmıştır. Küreselleşmenin yerel gıda sistemine olan etkilerinin, içinde bulunulan üretim, tüketim, pazarlama açısından durumlarına genel olarak bakılarak Antalya bölgesinde bu değişimin toplumsal sonuçlarının neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla cevaplandırılmaya çalışılan sorular ya da sınanmak istenen denenceler şunlardır:

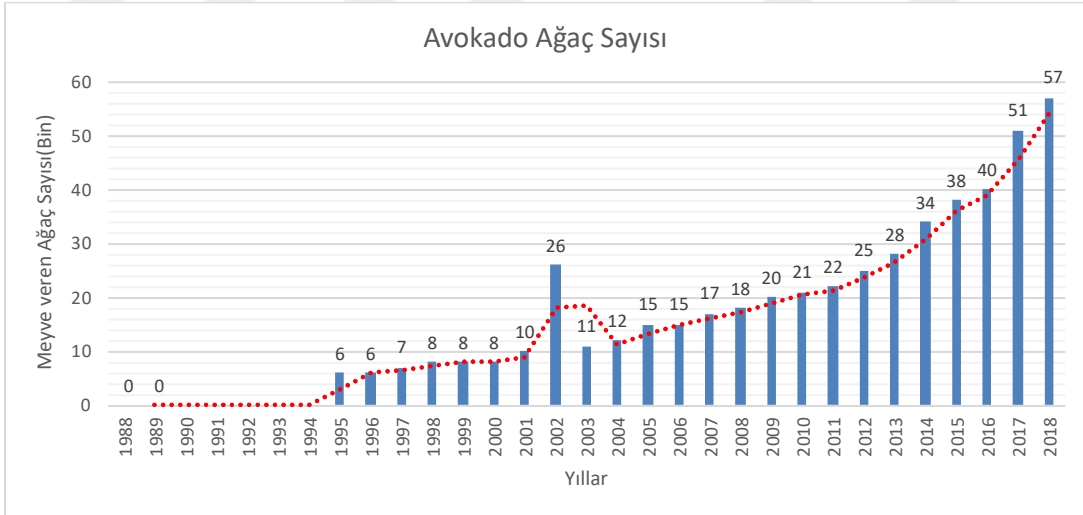
- Köylüler Avokado, Muz, Ejder meyvesi satışlarından tatmin edici kazançlar sağlamaktadırlar.
- Köylerdeki toprak ve sulama yapısı değişime uğramış ve Avokado, Muz ve Zeytin için uygun hale gelmiştir.
- Narenciye satışları eskisi kadar iyi değildir, pazarda satışlar düşmüştür.
- İklim değişmiş narenciye ağaçlarına bakmak zorlaşmıştır.
- Avokado, Muz ve Domates bahçesinden satın alınmaktadır, müşteri hazırdır.
- Narenciye daha çok bakım isteyen bir üründür, çalışacak kimse bulunamadığı için bakımı kolay başka bir ürüne geçilmiştir.
- Devletin Avokado, Muz, domates, badem, ejder meyvesi üretimindeki destekler oldukça yüksektir.
- Köylü yaşamı değişmiştir, göçlerle yeni gelenler olmuştur.
- Yeni köylüler üretim yapmak için farklı kriterlere bakmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

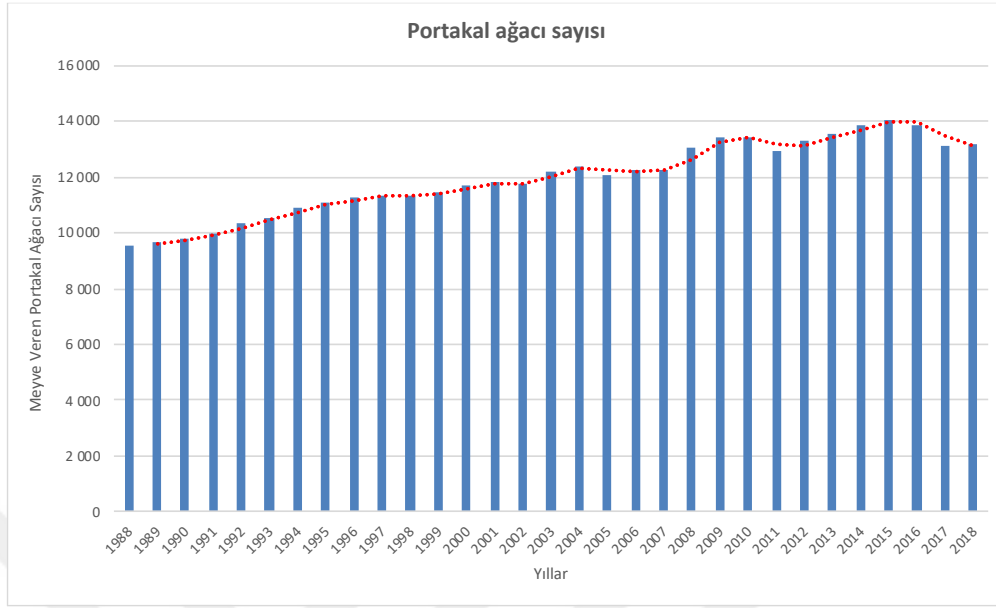
Yeni üretimi yapılanlar için geçiş nedenlerinin neler olduğu köyde yaşananlar üzerinden, araştırma sonucunda bulunan bulgulara göre analizleri yapılmıştır. 2015 yılından itibaren köylerde meydana gelmeye başlayan bu değişimin analiz edilerek ortaya çıkarılması, üretim ve tüketimin sonuçlarının farklı boyutlar üzerinden etkileri araştırmanın önemini ortaya koymuştur. Ayrıca Avokadoyla birlikte Muz, domates, karpuz ve diğer yapılan ürünlerde araştırmaya katılarak bu ürünlerinin tercih edilme nedenleri araştırılmıştır.

Tablo13’ de görüldüğü üzere 1998-2018 yıllarında meyve veren avokado ağaç sayısı 2016 yılında 40 bin ağaç civarında iken düzenli bir artışla 2018 yılında 57 bine yakın ağaç adedine ulaşmıştır. Buna karşılık 1988-2018 yılları arasında turunçgiller ağaç sayılarında 2016’dan itibaren portakal (Tablo14), limon (Tablo15), greyfurt (Tablo16) ve turunç (Tablo17) ağaçlarında azalma varken sadece mandalina (Tablo18) ağacında artış olmuştur. Türkiye genelinde meyve ürün çeşitlerinde artış varken (Tablo12) Antalya bölgesi bazında Narenciye ve türevlerinde azalma bulunmaktadır.

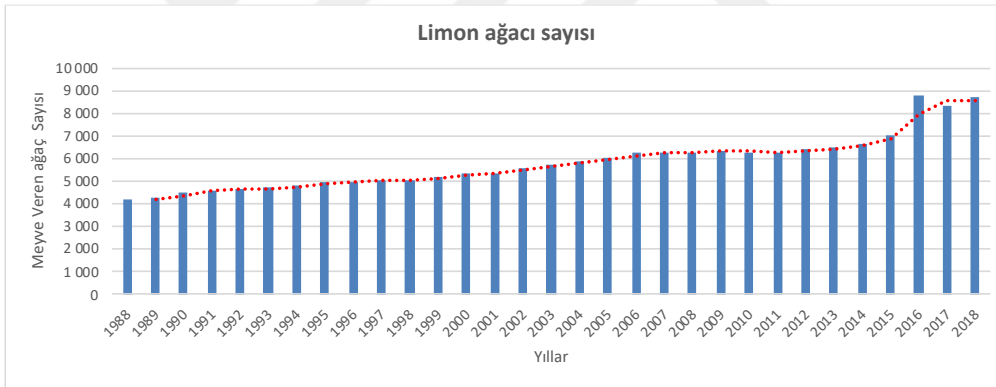
Tablo 13. Türkiye’de yıllara göre meyve veren avokado ağaç sayısı (TÜİK, 2022)

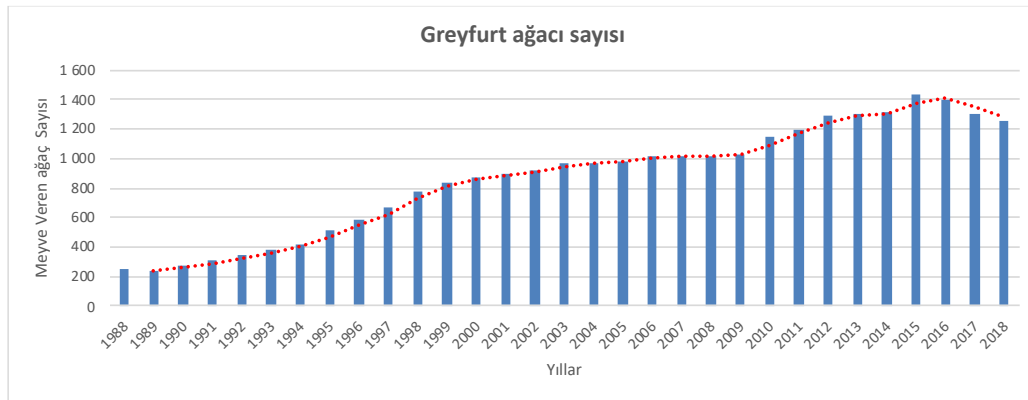
Tablo 14. Türkiye’de yıllara göre meyve veren portakal ağacı sayısı (TÜİK, 2022)

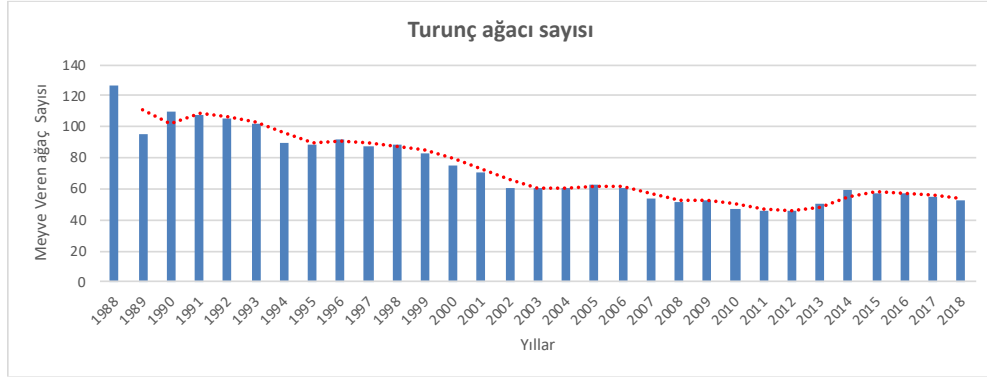
Tablo 15. Türkiye’de yıllara göre meyve veren limon ağacı sayısı (TÜİK, 2022)

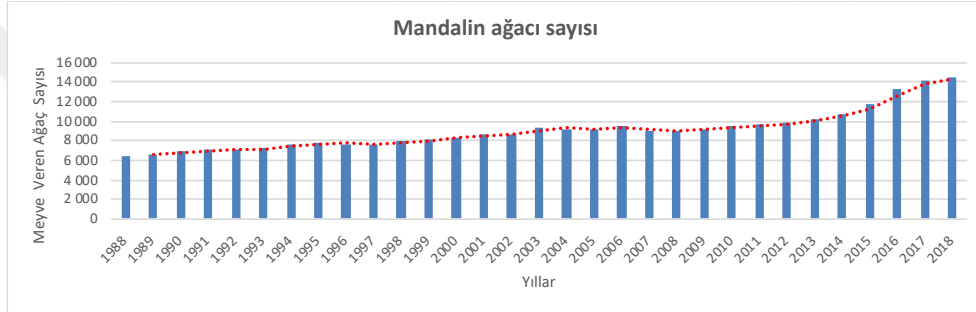
Tablo 16. Türkiye’de yıllara göre meyve veren greyfurt ağacı sayısı (TÜİK, 2022)

Tablo 17. Türkiye’de yıllara göre meyve veren turunç ağacı sayısı (TÜİK, 2022)

Tablo 18. Türkiye’de yıllara göre meyve veren mandalina ağacı sayısı (TÜİK, 2022).

2. METODOLOJİ

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasında izlenen yol ve araçlarla ilişkili bilgilere yer verilmektedir.

2.1 Araştırma Modeli

Araştırma modeli: Araştırmada derinlemesine görüşme aracılığıyla veriler toplanmıştır.

Araştırma ortamı: Antalya ili köylerinde yapılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşülecek kişiler ise köyün yerlilerinden seçilmiştir.

2.2 Araştırma Alanı

Tarımın sanayileşmesi, artan insan nüfusuyla birlikte beslenme şeklinin değişmesi, küreselleşme buna bağlı olarak gıdanın mekânsız ve zamansız hale gelmesi bizim beslenme hayatımıza da farklı ürünlerin gelmesine neden olmuştur. Süper market raflarında gördüğümüz ejder meyvesi, avokado, kivi gibi ürünlerin nasıl ve ne şekilde hayatımıza katıldıkları zihinlerimizde net değildir. Bu araştırmada Antalya yöresinde yeni üretilmeye başlanan ürünler ve azalmaya başlayan narenciye ağaçlarıyla ile arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır, küreselleşmenin güncel olarak yerel gıda sistemine olan etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Üreticinin içinde bulunduğu üretim, tüketim, pazarlama durumlarına genel olarak bakılmıştır. Derinlemesine olarak, üretiminin ve tüketiminin etkileri analiz edilmiştir. Bu çalışma için niteliksel araştırma yöntemi ile veri toplandığından dolayı evren ve örneklemden söz etmek mümkün değildir. Ancak bu anlamda aşağıdaki açıklamalar yapılabilir.

Yapılan araştırma Antalya bölgesinde köylerinde Aksu, Serik, Manavgat ilçelerinde yapılan tarımsal üretim faaliyetlerindeki tutumlar örneklem üzerinden kontrol edilmiştir.

Bölge geneli için kullanılabilir sonuçlar olmuştur ancak Türkiye geneli için yeterli değildir.

Örnekleme 41 kişi olarak seçilmiştir.

Kavramlar, sınıflamalar, vb. gibi: Değişkenler de sınıflandırmalar yapılacaktır

Cinsiyet 1: Kadın 2: Erkek

Antalya’da ev durumu 1: Var 2: Yok

Köyde ev durumu 1: Var 2: Yok

Eğitim Durumu: İlköğretim, Lise, Üniversite ve üstü

Medeni durum 1: evli 2: bekar 3: boşanmış olarak kodlanmıştır.

Ölçüm aracı: Veri toplamak için derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Etik olarak dikkate alınacak noktalar: Kaydedilmek için izin alınmıştır ancak bazı görüşmecilerin kayıt yaparken “neden kayıt alıyorsun” şeklindeki tedirgin yaklaşımından dolayı kayıt alınmayarak notlar tutulmuştur.

Maltepe Üniversitesi Etik Kural’dan gerekli izinler alınmıştır.

2.3 Verilerin Toplanması

Araştırma amaçlarına uygun olarak gözlenen ve kaydedilen “şeyler” (kanıtlar) araştırmanın verileridir. Bunlara ham (işlenmemiş) veri denir. Araştırmada, (olgusal/nitel, yargısal/nitel) verilerin, insanlarla yüz yüze yapılan derinlemesine görüşme veri toplama teknikleriyle, izin veren katılımcılardan ses kayıtları alınarak, yapılmıştır.

Araştırmada nitel veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği açık uçlu soruların sorulmasına ve görüşmenin akışına göre ek sorular sorulabilmesine görüşmenin katılımcının izni ile kayıt altına alınmasına izin vermektedir. Kaydedilerek elde edilen verilerin içerikleri önce bilgisayar ortamında metne dönüştürülmüş, ardından görüşme içeriklerinin irdelenmesiyle veri analizi yapılmıştır. Araştırmanın nitel bir yöntemle dayanıyor olmasına rağmen görüşülen kişilerle ilgili bazı nicel veriler de oluşturulmuştur.

Bu tekniğin uygulanmasının farklı yaklaşımları arasında: enformel sohbet tarzı, rehber görüşme formu ile yapılan görüşme ve standartlaştırılmış açık-uçlu sorularla ilgili yapılan görüşmedir (Kümbetoğlu, 2008, s. 73). Bu araştırmada görüşmeler yarı yapılandırılmış, ucu açık sorulardan oluşan rehber bir görüşme formu tercih edilmiştir. Bu tekniğin yapılmasıyla, görüşme sırasında unutulması olası soruların hatırlanması, görüşme konuları ve soru başlıklarında gerektiğine yeni soruların üretilebilmesi ve görüşme süresince görüşmecilerin başvuracağı bir kontrol aracı olarak kullanılması amaçlanmıştır (Kümbetoğlu, 2008, s. 75). Böyle bir form, görüşmecilerin sınırlı olan görüşme sürelerini en etkin şekilde kullanmalarına da yardımcı olacaktır (Patton'dan akt. Kümbetoğlu, 2008, s. 75).

2.4 Veri Analizi

Bu araştırmada her bir derinlemesine görüşme sonrasında çözümler metin haline getirilerek kâğıda dökülmüştür. Bu süreçte tutulan gözlem notlarından yararlanılarak katılımcıların tavırları, mimikleri de değerlendirilmiştir. Çözümleme sürecinde anahtar temalar belirlenmiştir. Bu anahtar temalar doğrultusunda alt temalar ve kavramlar belirlenmiştir. Elde edilen bu metinler doğrultusunda temalara, tema içlerinde kategorilere ve onların içerisinde de bulgulara ulaşarak verilerin analizi gerçekleştirilerek araştırma bulguları elde edilmiştir.

Bulgular katılımcıların ifadelerinin hiç değiştirilmeden olduğu gibi yansıtılmasından oluşmakta katılımcılara referans verilerek bulgular içerisinde kullanılmaktadır.

3. BULGULAR

Bu bölümde tez kapsamında katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin analizleri, görüşmeler sırasında yapılan gözlemlerin değerlendirilmesiyle erişilen bulgular ortaya konulacaktır. Ortaya koyulan bulguların eleştirel bir üslupla gözden geçirilerek tartışılmasına dikkat edilecektir.

3.1 Tanımlayıcı Bulgular

Antalya' da 41 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelere katılanların özelliklerine bakıldığında: fikirlerine, deneyimlerine başvurulmuş 41 katılımcının 11'i üniversite, 30'u lise ve ilköğretim eğitim düzeyine sahiptir. Erkek katılımcıların sayısı 28 kadın katılımcı sayısı 13 olmuştur. Katılımcıların 36'sı Evli 5'i Bekardır. 41 katılımcıdan 17 tanesinin hem Antalya içinde hem de köyde evleri bulunmaktadır.

41 katılımcıdan 10 tanesinin çiftçilik yanında yaptığı bir işi daha vardır.

Tablo29'da aşağıdaki şekilde kodlamalar yapılmıştır.

Cinsiyet: E=Erkek, K=Kadın

Görüşülen yerler Antalya ilçeleri bazında toplanmıştır buna göre 1: Aksu 2: Serik 3: Manavgat

Medeni Durum 1: Evli 2: Bekar olarak

Derinlemesine görüşmelerde katılımcıların ifadelerinin sonunda verilen parantez içi bilgiler sırasıyla katılımcının katılım sırasını, cinsiyetini, yaşını ve ilçe numarasını (1=sırası, E=Erkek,61=yaş,1=Aksu) simgelemektedir (Ek 1. Görüşmeciler Listesi).

3.2 Araştırma Bulguları

Antalya'nın Aksu ilçesinden 23 katılımcı ile Kundu, Kemerağzı, Topallı köylerinde, Serik ilçesinden 14 katılımcı ile Yukarıkocayatak, Boztepe, Tekke köylerinde ve Manavgat ilçesi Taşağıl köyünden 4 katılımcı olmuştur. Köylerinde derinlemesine

görüşme ve gözlemler yapılmıştır. Araştırma Mayıs 2022 yılında başlamış ve Ekim 2022 yılında sonlanmıştır. Araştırma sonucunda 41 kişi üzerinden elde edilen veriler 10 başlık altında toplanmıştır.

3.2.1 Yapılan tarımsal faaliyetle ilgili olarak ekim yapılan alanların büyüklüğü, ne ekildiğiyle ilgili bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerde köylerde yoğun olarak toprak ekim-dikim işlemi yapılmaktadır, ekilen ürünler çeşitlilik göstermekle birlikte satışı olan ürünler ekilmekte; bir önceki sene satışı kolay olan ürünün ekimine gidilmektedir. Katılımcılar çoğunlukla birden fazla ürün ekmektedirler. Bölgede domates başta olmak üzere mısır, susam, pamuk, zeytin, avokado, muz, badem, ejder meyvesi gibi geniş bir ürün yelpazesi bulunmaktadır. Bölge polü üretim bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Aynı zaman çiftçi gübre, ilaç, yakıt, su, tohum, fide açısından destek aldığı ürünleri ekme eğilimindedir. Tarımsal girdi fiyatlarının yüksekliğinden şikâyet edilmekle birlikte artık çiftçilik meslek olarak kabul edilmiştir. İşçi bulma konusunda yaşanan sıkıntılar ekilen ürünü etkilemektedir. Az işçilik gerektiren ürünler pamuk, karpuz gibi tercih edilmekte bu ürünlerin satışı tarladan yapılmaktadır. Antbirliğin pamuğun fidesinden başlayarak ilaçlama desteği vermesi, az işçilik gerektirmesi ve müşterisinin hazır olması pamuğun yeniden popüler ürün statüsüne sokmuştur. Buna karşılık coğrafi işaretli Manavgat susam ekimi azalmıştır.

Yapılan görüşmelere göre 14 kişi 1-20 dönüm arası, 11 kişi 21-50 dönüm arası, 16 kişi 51+ dönüm olarak üretim yaptığı görülmüştür. 51 ve üzere dönüm üretim yapan küçük çiftçi pozisyonundan çıkmıştır, bunlardan iki tanesinin şirket haline geldiği görülmüştür. Tüm çiftçiler pazar için ürün yapmaktadırlar.

Hibrit tohum üreten yerli ve yabancı şirketler vardır. Yabancı şirketlerin tohumu burada geliştirip Afrika'ya satış yaptığı anlatılmıştır.

Tablo 19. Yapılan ekim alanı ve ürünlerle ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Neler ekiyorsunuz?	Bölgedeki ürün	Bu ürünün hangi	Üretici gübre, ilaç,

Neden bu ürünü ekiyorsunuz? (Açıklar mısınız)	tiplerinin neler olduğu (Domates, Avokado, Ejder meyvesi, Badem, Karpuz, Pamuk, Karanfil, Krizantem...)	amaçla ekildiği	yakıt, su, tohum, fide açısından destek aldığı ürünleri ekme eğilimindedir.
			İşçi bulma konusunda yaşanan sıkıntılar ekilen ürünü etkilemektedir
			Pazarı olan ürünü ekilmektedir.
			Endüstriyel ürün ekilmektedir
			Hibrit tohum amaçlı ürün ekilmektedir
			Müşterisi hazır olan ürün ekilmektedir
Kaç dönüm tarımsal mülkünüz vardır?	Tarımsal alan kullanımına bağlı olarak	Üretici tipleri	Küçük üretici:pazara satan
			Büyük üretici: hal, distribütör, tüccara satan
			Şirket: yurt dışına satan

“9 dönüm sera 150 dönüm tarla bunun 85 dönümü mısır 70 dönümü pamuk. 9 dönüm seram 150 dönüm tarlam var. Serada domates ekiyorum açık arazide 85 dönüm mısır, 70 dönüm pamuk var” (1, E, 54,1).

“Aksu’da 3 tüccar var birine yapıyorum, tüccara yaptığım satışı peşin alıyorum mesela ağustosta satışım başlar ben temmuzda paramı alıyorum” (1, E, 54,1).

“18 dönüm sera 65 dönüm tarla bunun tamamı mısır 70 dönüm. Tarlaya mısır, karpuz ekiliyor. Seraya domates, salatalık, biber kabak, yeşillik ekiliyor 5 dönüm karpuz 10 milyar (10 bin)” (3, E ,62,1)

110 dönüm pamuk var. 15 Nisan- 15 Mayıs arası dikiliyor pamuk. Ekim 10-30 arası toplanır. Tarla ya nadasa bırakılır ya da buğday ekilir arkasından susam ya da mısır. Antbirlik mazot, gübre, pamuk fidesi, ilaç hepsini karşılıyor işçiye de gerek yok (5, E, 62,1).

3 dönüm sera 23 dönüm bahçeye, karpuz marul domates ekiliyor seraya 23 dönüm bahçeye narenciye zeytin avokado ekiliyor. 6 yıl önce avokadoya başladık 5 dönümünü yetiştirdik zaten meyvesini almaya başladı. Bir ağaç 3 yıldan sonra vermeye başlıyor ağaçta yavaş yavaş 40-50-100 veriyor. Her yıl artarak veriyor (6, E, 62, 2).

“120 dönüm pamuk var bu yıl her yıl değişiyor 6 dönüm domates kokteyl var valla ben 40 yıldır çiftçilik yapıyorum 20-25 yaşlarındayken pamuk ekilmedi 10 yıl o ara pamuk kazanç getirmedi 10 yıldan beri yine ekiyoruz” (8, E, 57, 2).

“100 dönüm mısır pamuk ekiyorum geçen sene susam vardı bu sene susamı bıraktık...Tarlaya, mısır, pamuk ekiliyor. Seraya domates, salatalık, biber, kabak, yeşillik ekiliyor” (9, E ,42, 1).

“Karanfil, krizantem ekiyoruz, Antalya’da 130 dönüm burada -200 dönüm icar usulü üreticimiz yaklaşık 250 dönüm Isparta yazları Isparta kışları Antalya” (24, E, 49,1).

“3 dönüm sera ejder meyvesi yarım dönüm pasiflora. Başlangıçta 1 dönüm ejderle başladık şifalı bitki diye...kuru cilde, şekere, bağırsak rahatsızlıklarına çok iyi geliyor... Tarım kredi kooperatiflerine bahçeden tropik meyve alanlar var, Migros var benden kiloyla alıp taneyle satıyor” (20, K, 45, 1).

Zeytin bahçemizi ormana yazıp geçmişler babam 2b’deyken bildirmediği için, sonradan aynı yere kiralama yaptım bana badem yapmayı zorunlu kılarak yerimi

kiraya verdiler, 250 ata ağacım vardı. Onlar alınca 50 adet zeytin ağacımı kestiler ev yıkıldı, sonradan oluru verince ağacın kesmeyi durdurdum 100 ağacı kendi 10 dönüm yerim vardı oraya taşıdım şimdi 200 civarı ağacım var...Badem yapmak istemiyorum su istiyor bakım istiyor zeytin ata zeytin su istemez kendiliğinden olur otlarını biz elle topluyoruz çapalıyoruz (37, K, 62, 1).

Yerli hibrit tohum üretimine başlanmıştır, eskiden kullanılan kendi tohumunun kısa süreli dayandığını uzun raf ömrünün olmadığı anlatılmıştır.

10 dönüm tohum üretmek için domates salatalık acur hibrit tohum üretiliyor, patlıcan Kırıkkale patlıcanı. Patlıcan tohumunu üretiliyor çitir atma deriz oradan başlayıp tohumu üretilip ekiliyor, ata tohumu üretiliyor sonra ekip ürün haline getiriyoruz satışını da yapıyoruz distribütöre veriyoruz, fidesinden ürüne kadar aşama aşama biz yapıyoruz aracı çok yok, gübreyi ilacı dışardan alıyoruz (13, K, 37, 2).

“Bu yıl ilk defa acur tohumu yaptık burası 40 dönüm icarda da yer var 5 dönüm biber var biraz daha büyüme planlama var. Sadece tohumu dağıtıyoruz” (16, E, 36, 2).

“Yerli tohumlar var YÜKSEL in falan... eskiden kendimiz de ürettirdik fakat bizim domatesler yumuşak oluyor. Şimdiki domateslerin raf ömrü var eski domateslerin yoktu” (5, E,62, 1).

Mısırın getirisi yüksek 340-350 dolar bandında dünya genelinde yüksek, gübreleri hazır, Sade gübre 70-75 bin. Geçen sene 425 TL tohumun çuvalı bu sene mısırın çuvalı 1200 TL. 40-45 dönüme sadece 12 milyarlık (12 bin) tohum aldım. Firma yabancı tohumu burada üretiliyor burada ürettiğini Afrika'ya satıyor. Buradaki tohumlar Türk değil Mesela Afrika üretilen Türkiye'ye geliyor (9, E ,42, 1).

Endüstriyel olan ürün tercih edilmektedir. Muz ile Avokadoyu kıyaslamakta; Muzun sadece yenen bir meyve olduğunu ne ağacının ne de kendisinden farklı şekillerde faydalanılmadığını anlatmıştır.

Avokado aşırı sıcaklığı sevmez organik maddeyi seviyor ilk 5 yıl önemli 5.yıldan sonra ticari 5-10 yıldan sonra ürün alma başlıyor, Kaledran' da 1500'e kadar meyve veren ağaç var, hava var orada, arkada dağ var iklim pek ılık burada 600'e kadar çıkar 200-300gr meyve yakalanırsa gr 1.sınıf meyve olur. Geçen sene Kozmetik sektörü için geldi ucuz meyve piyasaya sürüldü ucuza satılan avokado onlar. Muzla kıyaslayınca muz sadece meyve avokadonun arkasında yağı var, çöpünün yağı çıkar, kozmetik adı altında geldi Meksika'dan %1 vergiyle onu pazara sürdüler, avokadonun arkasında endüstri var Meksika'nın belli bölgelerinin çıkma avokadosu burada Migros'ta şeyde satılan ucuz avokado...kozmetik sektörde yağında çöpünde her şeyde meyvesi, yaprağı, çöpü, fidanı her şeyi para olarak kullanılıyor. Bu sebeplerden dolayı muz işine girmedim Avokadonun önü açık (40, E, 36, 3).

Antalyalı çiftçi muz üretimini çok eleştirmiştir. Devlet tarafından verilen hibe ve desteğin iyi kullanılmadığını anlatmıştır. Avokado ile kıyaslayınca Muzun sadece yenen bir meyve olduğunu ne ağacının ne de kendisinden farklı şekillerde faydalanılmadığını anlatmıştır. Ayrıca muz üretmenin başka ülkelerde daha kolay olduğunu bizde örtü altı muz üretiminin çevreyle uyumsuz olduğunu belirtmiştir.

3.2.2 Ürün satışının kime yapıldığıyla ilgili bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere çiftçi tarlada çalışan işçi bulmakta zorlandığı zaman tarlasıyla tüccara satış satmaktadır. Eğer işçi sorununu yoksa o zaman hale götürerek satışını tamamlamaktadır. Ürünü toplamak çiftçiye bir ek maliyet getirmektedir. Bir kısmı da kendi oluşturduğu sosyal çevre üzerinden satışını yapmakta özellikle zeytinyağı satışını tamamen komşuluk-ahbap-tanıdık kanalları üzerinden yapılmaktadır. Badem gibi özel ürünlerin satışı ya direk alıcı şirkete yapılmakta ya da kendi oluşturduğu satış kanalı üzerinden yapılmaktadır. Antalya'da çiftçi satışını doğrudan yapar hale gelmiş; pamuk satışlarını doğrudan Antbirliğe yapılmaktadır. Kooperatif kurarak satış yapmak isteyen çiftçiler bulunmaktadır. Ancak Online satış yapmaya çalışan çiftçiler de bulunmaktadır. Son zamanlarda doğrudan bahçe satışlarında tüccarların dolandırıcılığının arttığı anlatılmıştır. Ürünü alan tüccar bir miktar peşin vermekte geri kalanı ürünü toplayınca diyerek anlaşmakta, çiftçiye hiç görünmeden ürünü

alıp gitmekte ve hiç ödeme yapmamaktadır. Özellikle turfanda karpuz gibi ürünlerde bu durum yaygındır. Hatta görüşülen karpuz çiftçisinin seradaki karpuzu çalınmasın diye ürünün başında nöbet tuttuğu görülmüştür. Satış kısmında alınan destekler var, bazı çiftçiler komisyoncudan tohum, gübre, ilaç desteği aldıklarını hatta sera yaparken bile destek aldıklarını söylediler. Alınan bu desteklere karşılık malı komisyoncuya sattıklarını anlattılar. Komisyoncu olmadan bu işlerin yürümeyeceğini söylediler. Fırtınadan sera zarar gördüğü zaman para desteğinin haldeki komisyoncunun verdiğini anlattılar. Komisyoncu bir çeşit banka görevi de görmektedir.

Tablo 20. Ürün satışının kime yapıldığıyla ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Ürün Satışını kime yapıyorsunuz? Açıklar mısınız?	Ürünün satışı kime yapılıyor	Satışın tipi	Komisyoncuya, hale, Internet-kendisi, Kooperatif, Distribütör, Tüccar, Son müşteri
		Satışın tipinin seçilme nedeni	Ürünü işçiyle toplayarak satmak üreticiye ek bir maliyet getirmektedir
			Doğrudan bahçe satışlarında tüccarların dolandırıcılığı artmıştır, kontrol edilememektedir.
			Komisyoncu Güvenli olandır ve parasını alabilmektedir.
			Antbirlik Tohum, fide, ilaç desteği sağlamaktadır

“Köy içinden, bilinen tanınan tüccarlara (komisyoncu) satılıyor. Bahçeden gelip topluyorlar” (22, E, 55, 1).

“Kendim yapıyorum pazarda zeytinin kilosu 10 TL 10 kg’ dan 1 kg zeytinyağı çıkıyor bu sene zeytinyağı yapıp satacağım. Tavşan yüreği patentli olması lazım bu yöreye” (37, K,62, 1).

“Antbirlik’e satıyorum, fide tohum ilaç hepsini Antbirlik veriyor pamuğu götürüyoruz borcumuz kapanıyor, Antbirlik’e pamuk satmak çok karlı çok cazip değil ama mısır ve diğer hububat göre iyi” (8, E,57, 2).

Hale götürüyorum, komisyoncuya, komisyoncunun olması şart. Muzu 4lira 5 lira yerinde markette 17 TL pazarda 14-15 tı her şey lojistik bir numara lojistik ... Bu mal taşınacak, bu mal geliyor ama bu mal bende durmayacak benim seradan alıp hale götürmem ve gelmem200 TL bir seferde (9, E, 42, 1).

Girdiler çok arttı, seranın dönümüne 30 bin lira masraf istiyor, mısırın dönümüne 4 bin lira pamuğun dönümüne 6500 lira buğdayın dönümüne 7 bin lira masraf oldu. İhracatı Polanya aldı neden bilmiyoruz eskiden Ukrayna alırdı savaşla birlikte Polonyaya gitti hep. Girdiler yükseldi ama kazanç arttı (9, E, 42,1).

Aksu’da 3 tüccar var birine yapıyorum, tüccara yaptığım satışı peşin alıyorum mesela ağustosta satışım başlar ben temmuzda paramı alıyorum 150 dönümün 600 bin masrafı var. Komisyoncu %8 kazanıyor benim için komisyoncunun olması gerekli aksini istemem ne yapacağım tüccar bana hep destek. Pazarcı %100 almadan satış yapmıyor. Seranın dönümünde 30 bin lira Mısırın dönümünde 4 bin lir pamuğun dönümünde 6500 lira buğdayın dönümünde 7 bin lira masrafım oldu. 9 dönüm seram 150 dönüm tarlam var. Serada domates ekiyorum açık arazide 85 dönüm mısır, 70 dönüm pamuk var. Aksu da 3 tüccar var mısır için. Tedarikçi hem de gübre, mazot, tohumu karşılıyor (1, E, 54, 1).

“Ben dereotu yeşil soğan yaptım, pazarda dayımın oğlu satıverdi” (2, K,48,1)

“Aksu’da 3 tüccar var birine yapıyorum, Komisyoncu %8 kazanıyor. %8 para alıp dağıtıyor malım dışarda kalmıyor. Tarım-kredi boş. Domatesin hepsi komisyoncuya komisyoncu olmasa tarım yapamayız” (3, E ,62,1).

“Seradaki satışı tüccar gelip seradan alıyor Karpuz direkt seradan satıyoruz. Domatesi Adananın tüccarları gelip sera dönüm hesabıyla alıyor diğerleri hale komisyoncuya gidiyor” (6, E,62,2).

“Üretici komisyoncuyu tanır bilir, ama Tüccar gelir karpuzu alıyor peşin 200bine satıyorum 50bin kaparo veriyor karpuzu kıracağım zaman gerisini vereceğim diyor sahte çek senet veren oluyor. Mesela akrabam var her sene çarpılıyor. Komisyoncu devam etmeli” (7, E,32,2)

Bizim komisyoncuya toplayıp götürdüğümüzü düşün Adam günde 600-700kg 1 tonda toplayabilir. İşçilik yevmiye 150 TL günlük. Toplanması dizilmesi hale gitmesi halde dizilmesi ayrılması paketlenmesi tekrar kamyonu verilip gönderilmesi İstanbul’a İzmir’e satılması 1 liralık ürünün üstüne 5tl biniyor vatandaşa gidene kadar. Herkes kazanacak (40, E, 36, 3).

“Buradan komisyoncuya gidiyor, buradan mal yapan tüccarda var direkt tarladan İstanbul’a Ankara’ya mal yapıyor. Ödemelerde sıkıntı olabiliyor, Tarlayla veriyoruz, karpuzu parasını daha almadık” (12, E, 55, 2).

Seradaki satışı tüccar gelip seradan alıyor Karpuz direkt seradan satıyoruz. Domatesi Adananın tüccarları gelip sera dönüm hesabıyla alıyor diğerleri hale komisyoncuya gidiyor. Komisyoncu devam etmeli, Üretici komisyoncuyu tanır komisyoncu devam etmeli 100bin liralık mal satarsam komisyoncu %5 kazanıyor komisyoncu kalsın bu üretimin 100 kişiden 3 kişi anca eker insanlar yapamaz komisyoncu mazotumu veriyor fidemi gübremini veriyor odun ihtiyaçsa veriyor desteği komisyoncu veriyor (31, E ,44, 2).

Komisyoncu işi devam etmeli Üretici tarafından bakınca pazardan bakınca farklı. Haldeki işleyici farklı hale getirebilirsiniz. Asıl piyasa Bayrampaşa da kurulur asıl piyasa orada döner talep gelirse 7 liraya gönder derse buradan 5 TL ye çıkar. Komisyoncu olmalı finans kaynağı, bunların yanında komisyoncu

hırsızdır. Komisyoncu 1 milyon parası olan var, 1 komisyoncu bana 100 tane adamın ödemesini yapıyor. Sistemde borçlandırma var bankacılık tefecilik var, halkın bankacılığı adam faizi sevmiyor komisyoncu dursun diyor bedava finans kaynağı herkes 1 er milyon verse kullanır fakir komisyoncu yoktur yönetemezse batır. Hal olmazsa olmaz Orada bir mezat olayına çevrilirse üretici fiyat ayağında fiyat belirleyici pozisyona geçer. %15 alacaksa %20 alacak komisyoncu operasyonu yönetemezse batır hal şekil şemaili değişmeli (40, E, 36, 3).

İnternet üzerinden doğrudan satış yapan var.

“Oğlum şirket kurdu ona yapıyorum” (17, E, 55,1).

“Distribütöre satıyoruz tohumu üretilip müşteriye gidene kadar ki aşamaları yapıyoruz. Fiyatlar çok arttı yol artı masraf yüksek ama adam sadece bir maliyetle kalmıyor. Zaten İstanbul’a kadar 15-20 TL maliyet ekleniyor. Adam 3 kat kar koyuyor” (14, E,35, 2).

“Tarım kredi kooperatiflerine bahçeden tropik meyve alanlar var, Migros var benden kiloyla alıp taneyle satıyor. İhracata gitsin istiyorum” (20, K,45,1).

Antalyalı Çiftçiler kooperatif kurmak istediğini anlatmıştır.

“Online satışta var fideleri satıyor distribüter yapıyor. Hobi bahçelerine distribüter veriyor. Köylüde standart kafa oluşmuş spesifik ürünlere açık değiliz çiftçi açık değil. Kooperatif olsa çok iyi olacak domates ekecekse domates yoksa salatalık kafa aynı” (13, K, 37, 2).

“Dominant bir insanımı araştırırım soruştururum kocam bana yardım eder. Kooperatif kurmak istiyorum 7 kadın olsak kuracağız ikna edemiyorum adamlara diyorum karılarınızın üstüne geçirin her şeyi kooperatif kuralım çok destek oluyorlar diyorum” (20, K,45,1).

3.2.3 Teknik kullanımıyla ilgili bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere üretimin her aşamasında teknik yöntemler kullanılmaktadır. Pamuk üretimi neredeyse birkaç işçi ile yapılır hale

gelmiştir. Ekim yapılırken ürün araçlarla belli mesafeler bırakılarak yapılmakta, çıkan otlar yine ilaç kullanılarak yok edilmektedir. 125 günün sonunda ilaç atılarak yapraklar kurutulmakta ve makineyle pamuk toplaması yapılmaktadır. Su çıkarmak için kullanılan motordaki elektrik güneş enerjisinden elde edilip kullanılabilir. Çiftçi bademleri toplamak için makine ürettirmiş daha sonra İspanya'dan yeni makine satın almıştır. Bademler daha hızlı olarak toplanmakta ve kırma makinesiyle kırılarak ayıklanmaktadır.

51 ve üzere dönüm üretim yapan küçük çiftçi pozisyonundan çıkmıştır, Bunlardan iki tanesinin şirket haline geldiği görülmüştür. Her ikisi de AR-GE çalışmaları yapmaktadır. Biri tohum üretme aşamasında AR-GE çalışmaları yaparak; üretiminin içine dahil etmiştir. Diğer ürünlerini doğrudan özel lojistik sevkiyatıyla yurtdışına pazarlamakta, online ürün takibi yapmakta gerek ürün çeşidiyle ilgili gerekse son müşteriye ulaştığındaki durumuyla ilgili AR-GE çalışmaları yapmaktadır. Tüm çiftçiler pazar için ürün yapmaktadır. AR-GE çalışmalarının amacı pazarda daha iyi yer edinme olarak anlatılmıştır.

Tablo 21. Teknik kullanımla ilgili Temaya ilişkin Sorular, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Teknoloji kullanıyor musunuz? Açıklar mısınız?	Çiftçinin teknoloji kullanımı nasıldır	Teknoloji kullanım amacı nedir	İşçi olmadan ürünü toplamak için yapılmaktadır
			Ürünle ilgili bilgisini artırmak için videolar izlenmektedir
			Arge çalışmaları pazarda daha iyi satış ve daha iyi ürün için yapılmaktadır.
			Ürünü ekerken ve toplarken maliyetleri düşürmek için kullanılmaktadır
			Ürünün ekilme ve toplanma süresini

			hızlandırmaktadır
			Güneş enerjisinden elektrik elde ederek sondaj yaparken kullanılmaktadır

Eylül başı eylülün ilk haftası toplamaya başlıyoruz makine var, makine getirttim İspanya'dan. Daha önce kendi çabamla ürettirdiğim makineyi 5-6 yıl kullandım. Ağaçlar büyüyünce kendi ürettirdiğim makine ağaçları sarmamaya başladı, şimdi şöyle oluyor ağacı sarıyor makine şemsiye ters şeklinde açılıyor, ağacı sarmaya başlayınca bademler dökülüyor.2-3 saniyede topluyor (17, E,55, 1).

“Pamukta çapa yok, 15 cm arayla dikiliyor otomatik ilaç veriliyor pamuk kurumaya başlıyor, yaprağı dökülünce tekrar ilaç veriliyor pamuk açılıyor sonra makineyle toplanıyor” (1, E, 54,1).

Pamukta çapa yok, 15 cm arayla dikiliyor otomatik, sonra ekildikten tam 125 gün ilaç veriliyor pamuk kurumaya başlıyor, yaprağı dökülünce tekrar ilaç veriliyor pamuk açılıyor sonra makineyle toplanıyor. Eskiden 3 sefer çapa yapılırdı. Şimdi sadece sulama için 1 kişi gerekiyor (5, E,62,1).

“Pamukta teknoloji kullanılıyor çapalama toplama hepsi aletle oluyor zaten ot ilacı var atıyorsun tertemiz ot çıkmıyor bir de kurutma ilacı var kurutuyor 15 gün sonra da toplanıyor” (31, E, 44,2).

Yeni bir yer aldım su var fakat elektrik yok güneş paneli kurdurup elektrikle sondaj yaptıracağım ejderden aldığımız parayı çileğe yatıracağız. Topraksız tarım kanal üstünde ot derdi falan yok. İşçilik az, topraksız tarımın ortalaması 1-1,5 kg arasında; yüksek üretim için topraksız tarım üretimi yapılması her durumda avantajlıdır (20, K, 45,2).

“Teknolojiye müsait bir ürün değil, sadece köklendirme ortamında teknoloji kullanılıyor otomatik hasat yapılamıyor bizde sadece köklendirme ortamında yapılıyor. Haftada bir

hasat giriliyor yoğun bitki olduğu içinde gözle kontrolle hasat yapılabilir” (24, E, 49,1).

Kendi çabasıyla ürün üzerinde çevrelerinden, you-tube videolarından destek alan çiftçiler de vardır.

“İngilizcem yok videoları anlamıyorum ama çok araştırdım yapanlardan dinledim, videolarda her şey anlatılıyor. 2019’dan beri ejder var 4.yıla girdik” (20, K,45,1).

Sürdürülebilirlik için Biyolojik mücadeleyi kullanan çiftçi bulunmaktadır

“Böceği böcekle öldürüyoruz her böceğin için başka bir böcek mücadele için kullanılıyor. Her hayvanın bir yiyicisi var hiç kimyasal kullanılmıyor bizde” (9, E, 42,1).

3.2.4 ÇKS’den veya danışmanlık olarak alınan hizmet ve desteklerle ilgili bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerde katılımcılar kendi imkanlarıyla ya da İl Tarım Müdürlüklerinden eğitim ve danışmanlık hizmeti almaktadır. Bundan 5-10 yıl önce adı dahi bilinmeyen ürünlerin ekimi yapılmaktadır. Arania, Ejder meyvesi gibi. Elbette bu ürünlerin tanıtılıp ekilmesinde, Tarım ve İl müdürlüklerinin eğitim programlarının çiftçileri yönlendirmesinden etkin olduğu anlaşılmaktadır. Devletin ÇKS üzerinden çiftçiye yaptığı destek sadece mazotla sınırlıdır. Buna karşılık haldeki komisyoncu mazot, tohum, fide, ilaç ve para desteği sağlamaktadır. Antbirlik mazot, tohum, ilaç desteği sağlamaktadır.

Tablo 22. ÇKS’den veya danışmanlık olarak alınan hizmet ve desteklerle ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
ÇKS’den veya başka yerden destek alıyor musunuz? Açıklar mısınız?	Alınan destek tipleri	Desteğin nereden alındığı	ÇKS
			Tarım İl Müdürlüğünden

			Ürün Özel Danışmanlık desteği
			Antbirlik'ten destek alınmaktadır
			Komisyoncudan destek alınmaktadır
		Desteğin hangi amaçla alındığı	Mazot,Fide,tohum,ilaç,para olarak Komisyoncudan destek alınmaktadır
			Ürün hakkında eğitim desteği alınmaktadır
			Sürdürülebilirlik için Biyolojik mücadele desteği alınmaktadır
			Ürün verimini arttırmak için gübre, ilaç desteği alınmaktadır
			Antbirlikten tohum, ilaç, gübre desteği alınmakta üretilen pamukla geri ödenmektedir
			ÇKS'den mazot desteği alınmaktadır

“Aksu da 3 tüccar var mısır için. Tedarikçi hem de gübre, mazot , tohumu karşılıyor. Pamuğu Antbirlik’e satıyorum. Antbirlik tohum pamuk ihtiyacını veriyor mazot, tohum, ilacını veriyor” (1, E,54,1).

“150 dönümün 600 bin masrafı var. Komisyoncu %8 kazanıyor benim için komisyoncunun olması gerekli aksini istemem ne yapacağım tüccar bana hep destek” (1, E, 54, 1).

Bunun için kiralayıp, sözleşme yapıp ÇKS'ye bildirilmesi lazım. Köyde 500 dönüm tarla var bildirilmeyen. 100 dönüm buğday gösterip destek almıştım. Eskiden gübre desteği için fiş toplanırdı ancak çiftçilik yapmadan sahte faturayla destek alıp borcunu ödeyenler oldu. Bu duruma nasıl engel olunur bana göre ekilen yer su işlerine bildirilecek beyanname zorunlu kılınacak. Muhtar onay veriyor kira sözleşmesine, sahte sözleşmeler alınıyor muhtardan (3, E,62, 1).

“ÇKS'ye kaydettiriyorum. Muhtardan sözleşme yapıyorsun destek almak için telefonla bile tarla tutuyorlar ÇKS den destek almak için her şeye açık sistem” (4, E,62,1).

Devlet yevmiyeye 8-9 TL destek veriyor. Tohum desteği yok...Türkiye genelinde araziye destek veriyor benim kaç dönüm yerim var...100 dönüm yerim var bana destek yok ben sadece tarla hazırlığa 600 litre mazot yakmışım, tarlayı sürerken yapmışım tohum var, ilaç var gübre var tohum 750 mazot 23 TL Tohum fiyatını 400'e çeksin (9, E, 42,1).

“ÇKS 'den destek alıyorum 900 lira veriyor 1 depo traktörde ama yeterli değil tabii” (17, E,55,1).

“Muhtardan sözleşme yapıyorsun destek almak için telefonla tarla tutuyorlar ÇKS den destek almak için” (2, E,62,1).

“Hükümet hiç destek vermiyor Devlet demeyelim hükümet diyelim çıkıp %100 destek veriyoruz diyorlar verdiğiyle bir depo traktör dolduramıyorum Maalesef çıkıp çiftçiye destek diyorlar ama verdikleriyle 1 depo mazot dolmuyor” (31, E,44,2).

Antbirlik gibi kuruluşların denetiminde pamuk üretimi yapılmakta tüm masraflar kuruluş tarafından karşılanmaktadır çiftçi bir çeşit emek ve toprağını kuruluşa kiralamaktadır.

“Aksu'da 3 tüccar var mısır için. Tedarikçi hemde gübre, mazot, tohumu karşılıyor. Pamuğu Antbirliğe satıyorum. Antbirlik pamuk ihtiyacını varıyor mazot, tohum , ilacını veriyor . Ödeme pamukla oluyor” (1, E,54,1).

“Antbirlik mazot, gübre, pamuk fidesi, ilaç hepsini karşılıyor” (5, E,62,1).

“Antbirlik’e satıyorum, fide tohum ilaç hepsini antbirlik veriyor pamuğu götürüyoruz borcumuz kapanıyor, antbirliğe pamuk satmak çok karlı çok cazip değil ama mısır ve diğer hububat göre iyi, Mısır geçmiş yıllarda çok kazançlı değil” (8, E, 57,2).

Tarım İl Müdürlüğü kadın çiftçilere eğitimle destek vermektedir.

“Arania Eğitimini aldım. Antalya Tarım il müdürlüğü kurslar düzenliyor öncü kadınları kursa alıyorlar” (20, K,45,1).

Özel danışmanlık olarak çalışan çiftçiler vardır.

Danışmanlık hala alıyorum ilk başta da aldım bademcilikten önce portakal greyfurt bahçem vardı orda bize danışmanlık veriyordu o mesela badem bilmemesine rağmen yine de Teknik destek oldu. Badem fikri oluştuğunda bunu nasıl makineli sisteme dönüştürürüm fikri vardı. İşçi olmadan nasıl üretim konusu önemliydi (17, E,55,1).

“Daha evvel arkadaşlar aracılığıyla ya da pazarda satıyordum şimdi sadece zeytinyağı yapıp şişeleyerek, Ürün satışlarını online üzerinden yapmayı planlıyorum bunlarla ilgili destek alıyorum” (37, K,62,1).

Sürdürülebilir ve organik üretim için Biyolojik Mücadele desteği alan çiftçi bulunmaktadır.

Biyolojik mücadele yapıyoruz bizde kimyasal hiç yok. 100 dönüm mısır pamuk ekiyorum geçen sene susam vardı bu sene susamı bıraktık. Kurtarmadı. Böceği böceklerle öldürüyoruz her böceğin için başka bir böcek mücadele için kullanılıyor. Her hayvanın bir yiyicisi var hiç kimyasal kullanılmıyor bizde, bununla ilgili destek alıyorum organik oluyor (9, E,42,1).

3.2.5 Tarımsal sulama ve iklim değişiklikleriyle ilgili bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerde sulamayla ilgili sorun yaşamadıklarını kuyu suyu, sondaj yaptıklarını söyleyerek, sulamayı genel olarak damlama sulama sistemi ile yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak DSİ’den ücretli olarak, kanallardan üzerinden sulama yapan çiftçi de bulunmaktadır. Antalya bölgesinde sondajın 50-80 metrede çıktığını

hemen hemen herkesin sondaj yaptığını anlatmışlardır. Ancak çiftçiler bir önceki sene suyun sorun olduğunu herkesin artık sondaj yapmaması gerektiğini söylemişlerdir.

Geçen sene kışın çok güçlü olduğunu seraları ısıtmak durumunda kaldıklarını sera ısıtmada kullanılan odunun tonu sene başı 1500 TL iken ilkbahar mevsiminde 3000 TL kadar çıktığını burada hiçbir kontrolün olmadığını hatta bir-kaç tüccarın tüm piyasayı yönettiğini anlatmışlardır. 2021 yılında çıkan Büyük Manavgat yangınından sonra ihale edilen yanık ağaçlarını alan tüccarların tüm odun piyasasını istedikleri gibi yönlendirdiklerini burada herhangi bir kontrol olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 23. Tarımsal sulama ve iklim değişikliğiyle ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Sulama ilgili sorun yaşıyor musunuz? İklim değişikliği eski zamana göre var mı? Bu sizi nasıl etkiledi? Açıklar mısınız	İklim değişikliğinin çevreye etkileri	Sulamayla ilgili sorun yok	Su sorunun olmadığı anlatılmıştır Artezyan, DSI kanalet, sondajla su sağlanarak damla sulama yapılmaktadır
		Isı Artışı var	Güneş panelinden elektrik üreterek sondaj yapılmaktadır
			Ürün tipinde değişiklik var Subtropik ürün üretimi (Ejder, Ananas Avokado, Papaya, Longan) yapılmaktadır
			Mevsimler iki ay kaymıştır
		Yapılan üretimin çevreye etkisi	Örtü altı muz üretimi çevreyi ve su havzalarını bozmakta, hortumlara

			sebebiyet vermektedir
		Soğuk artışı var	Antalya'ya kar yağdığı için seraları ısıtmak gerekmektedir. Buna karşılık odunun, ton fiyatı artmıştır

“Sulama parası var DSİ bildirim yapılıyor kanalet üzerinden sulama yapılıyor” (5, E,62,1).

“Yok su ile ilgili bizim köyde sıkıntı yok sondaj var, Avokado bahçesinde kanalet var DSİ’den alıyoruz suyu. Motorla pompayla alıyoruz, damlama sistemiyle sulama yapıyoruz” (20, E,62,1).

“Su ile ilgili bizim köyde sıkıntı yok artezyen var 15 metrede sabit su çıkıyor.50 metre kuyu kazdırdık 15 metre sabit suyla. Damla sulama yapıyoruz sürekli sulama var” (17, E, 55,1).

“Kuyu suyu var burada 10metre de çıkıyor. Seracılıkta en büyük masraf ısıtma bu sene 40-ton kömür yaktık çok soğuk oldu” (1, E, 54,1).

“Serada ısıtma var sobaları çalmazlarsa, odun-kömürle ısıtma yapılıyor” (3, E,62,1).

“Serada ısınma lazım, soğuktan koruyucu ilaç atıyoruz 15 gün ömrü var. Avokado poyrazı sevmez çok soğuğu sevmez” (6, E,62,2).

“Soğuklar başlayınca odunun tonun 800’den satılırken tonu 3 bine çıktı. Ürünü yetiştirmişsin 5 de dese alacaksın 10 da dese alacaksın emeği çöpe mi atacaksın” (7, E,32,2).

“4-5 gün yerine 20 gün soba yaktık” (38, E,27,2).

“Mevsim 2 ay kaydı” (1, E,54,1).

“Tropik meyve bimus diğeri, aymuz yapıyor. Papaya, longan, ananas, yıldız meyvesi tropiksepeti diye bir internet adresi var” (40, E,36,3).

Isınma ihtiyacının artmasıyla ve talebin artmasıyla birlikte artan oduna rağmen yükselen fiyatlarından şikâyet etmişlerdir

Devlet üreticinin yanında değil geçen yıl çok kötü orman yangınları oldu. Odun ucuz mu olması lazım pahalı mı? Odunları 3 şirkete ihale etmiş adam istediği gibi kesiyor istediği gibi satıyor. Kimse dur demiyor. Girdi fiyatları düşük olsun pahalılık herkes için rezalet bu... (6, E, 62,2).

Kadın çiftçinin suya karşı hassasiyeti daha fazla, kadın çiftçi sulamayla ilgili sorun olmaması için ata zeytini diktiğini anlattı bir başkası da suyu az tüketen bir ürün olan Ejder meyvesine yöneldiğini bir sonraki yeni ekeceği yerde kanallar üzerinde damla sulamayla yapılan çilek üretimine geçeceğini anlatmıştır.

“Sulama yok bizde eski ata zeytini doğal olduğu için ben bu işin peşindeyim, bu iklim krizinde sulanan ağaca karşıyım ben” (37, K, 62,1).

“Yok su ile ilgili bizim köyde sıkıntı yok az sulama istiyor 20 günde bir su kışın su istemez havadan nemi alıyor sulamayı unutsan bile havaya saçak atıyor suyunu alıyor” (20, K, 45,1).

Evet 3dönüm sera var, çilek fidelerim var elimde kaldı serayı kiralayıp çilek ekmek istiyorum. Yeni bir yer aldım. Su var fakat elektrik yok güneş paneli kurdurup elektrikle sondaj yaptıracağım ejderden aldığım parayı çileğe yatıracağız. Topraksız tarım kanal üstünde ot derdi falan yok. İşçilik az, topraksız tarımın ortalaması 1- 1.5 kg arasında, her durumda avantajlı (20, K,45,1).

Çiftçi, Antalya bölgesindeki iklim değişikliklerinin ve hortumların bir sebebinin de Muz tarlaları olduğunu söylemiştir. Muz plastikleri hortuma sebebiyet verip çevreye zarar verirken hortumda muz seralarını sökmektedir. Muz seraları 15m yüksekliğinde plastik kaplı seralardır. Hortumun söküp attığı bu seraların tamirinin oldukça zor olduğu anlatılmış ve bunu yapacak organize şirketler olmadığı belirtilmiştir.

Muzun sürdürülebilirliği yok örtü maliyeti yok muzun çekirdeği olsa kendiliğinden çıkacak açıkta ekvatora insanlar örtü maliyeti yok senin en kaliteli muzundan daha iyi muzuyu yetiştiriyor. 1 dekar yerde 600 kg çift kat plastik var 51-60 lira arasında değişiyor. E 5 yılda bir plastik değişmeli. Örtü altında ayrı bir iklimlendirme yaparak 2-3 sıfır geriden başlıyorsunuz. Çevre yönetimini bozuyor havza yönetimini bozuyor bir tarla var 150 dekar alanın suyu tek bir havzaya toplanıyor taşkın oluyor. Plastik hava akımını bozuyor (40, E,36,3).

3.2.6 Ürüne destek amaçlı kullanılan kimyasallarla ilgili bulgular

Antalya bölgesinde kimyasal destekler tüm ürünlerde kullanılmaktadır. Bütün çiftçiler bunu açık yüreklilikle aktarmışlardır. İşçinin zor bulunması ve işçiliğin pahalı olması ürünün daha verimli hale gelmesi, zararlı böceklerle karşı korunması sebebiyle kimyasal ürünlerin kullanımını artmıştır. Ayrıca bu tür kimyasal ürünleri satın almak kolay görünmektedir. Doğal yollarla ot temizliği yapmak, ürünü toplamak için insan gücü gerektirmektedir. Diğer taraftan iklim krizi sebebiyle hava ısısının artmasının böceklerin daha hızlı üremesine sebep olduğu anlatılmıştır.

Tablo 24. Ürüne destek amaçlı kullanılan kimyasallarla ilgili Temaya ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Tarımsal üretimde ilaçlama ve kimyasal destek yapıyor musunuz? Açıklar mısınız	Kimyasal kullanımı nedenleri	İşçilik sorunu	İşçi maliyetinden kaçmak için kimyasal kullanımı yapılmaktadır, ot ayıklanamamak için kimyasal ilaç atılarak otlar yakılmaktadır
			Pamuğun kuruması için kimyasal ilaç verilmekte, pamuğun yaprağının dökülmesi için kimyasal ilaç verilmekte, yaprağı

			dökülünce tekrar kimyasal ilaç verilerek pamuğun açılması sağlanmaktadır
			İşçi bulma konusunda yaşanan sıkıntılar yüzünden kimyasal kullanımı yapılmaktadır
		Üretimi arttırmak	Üretimi arttırmak için kimyasal gübre kullanımı yapılmaktadır (Toprak kapasitesinden fazla kullanılıyor)
		İklim Değişikliği	Hava ısının artmasından dolayı artan böcekleri yok etmek için kimyasal kullanımı

En büyük sorun gübre, 25 kg'lık gübre çuvalları var eski fiyat 800ken 1 milyon 200 oldu şimdi 1milyon 500. 250 gr. ilaç 600 TL .1 kg LAZER kelebek ilacı 4 milyon (sıfır atılmamış) 5 yıldır tuta kelebeği var 7 günde yavruluyor bunun için 5 günde bir ilaç atılıyor (1, E, 54,1).

Antbirlik mazot, gübre, pamuk fidesi, ilaç hepsini karşılıyor işçiye de gerek yok. Pamukta çapa yok, 15 cm arayla dikiliyor otomatik, sonra ekildikten tam 125 gün ilaç veriliyor pamuk kurumaya başlıyor, yaprağı dökülünce tekrar ilaç veriliyor pamuk açılıyor sonra makineyle toplanıyor. Eskiden 3 sefer çapa yapılırdı. Şimdi sadece sulama için 1 kişi gerekiyor (5, E, 62,1).

TUTA böceği ilacı pahalı hava sıcak olunca artıyor. Başka böcek 1 yaprakta 100-150 yumurta yapar sonra ölür. Bu tuta kelebeği bir oraya bir öbür tarafa... ilaç olmadan olmuyor bu litresi 1500tl ilacın, Yunanistan üzerinden geldi. Soğuk

havada 3 – 5 tane olur hava ısınınca bu her yere yumurta bırakır. 1 kelebek 250 yere yumurta bırakıyor (9, E, 42,1).

“Dönüm başı olarak hesaplarız onu da kaba taslak mpk olarak dönüm başı 500kg kullanırız, yaklaşık 20-25 çuval kullanıyoruz. Temel gübre mpk olarak bunun yanında organik gübreleri var sıvı azot sıvı patozlar var var” (31, E,44,2).

Çiftçi üretimde kimyasalları düzenli olarak kullanmaktadır. Bunun üretim için gerekli olduğunu düşünmektedir. Gıda güvenliği konusunda ise hiç bilgisi bulunmadığı anlaşılmıştır. Gıda güvenliği üretici ve tüketici için sürdürülebilirlik bağlamında çok önemli ve bağlayıcı bir kriter olmakla birlikte Antalyalı çiftçiler için önemi fark edilebilir durumda değildir.

3.2.7 Tarımsal işçi bulmada yaşananlarla ilgili bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerde domates üretenden badem üretene, çiçek üretene kadar bütün çiftçiler işçi bulamamaktan yakınmaktadırlar. Sadece Suriyeli, Afgan ya da Türkiye’nin doğusu Urfa, Mardin gibi illerden gelenler işçi olarak çalışmaktadırlar. Çiftçiler hatta mümkünse tüm işleri makineyle ya da kendileri yapmaya çalışmakta işçi olmadan yapılan üretimi tercih etmektedirler. Suriyeli ve Afgan göçmenler tarım kesimine tamamen entegre olmuş durumdadırlar. Onlarda ucuz işçi olarak çalıştırılmaktadırlar. Ancak onlarda geçici olarak görülmekte bir şekilde ülkeden gidecekleri düşünülmektedir. Yetişmiş çiftçiye ihtiyaç olunacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan işletme olanlarda ise ciddi şekilde çalışacak nitelikli çiftçi bulma sorunun bulunmakta devletin bu konuda çözüm getirmesi beklenmektedir. Görüşülen 41 çiftçiden 20’si gençleri üniversitede ziraat okuması konusunda yönlendirmektedir.

Tablo 25. Tarımsal işçi bulmada yaşananlar Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
İşçi çalıştırıyor musunuz? kolay bulunuyor mu? Nerelerden	Tarımsal faaliyette kullanılan göçmen işçiler	Tarlada çalışan kesim	Suriyeli ve Afgan göçmenler çalışmaktadır. Sürekliliği sağlamak için ev, eşya sağlanmakta 1/4

geliyorlar? Açıklar mısınız İşçileriniz mevsimlik mi? Açıklar mısınız			icarla iş sağlanmaktadır.
			Suriyeli ve Afgan göçmenler düşük ücret istedikleri için çalıştırılmaktadır.
			Suriyeli göçmenlerin işi beğenilmemektedir
			Yerli halkın tarlada işçilik yapmak istemediği anlatılmıştır. Bu işçilik modeliyle büyümez icarda çalışanın %70suriyeli %10 yerli onlarda doğunun insanı olduğu belirtilmiştir.
			Köyün genç insanı aynı zamanda turizmde çalışıyor, sahile yakın köylerde taksiciliği yaygın yapıldığı anlatıldı
		Tarladan ürün çalma	Hırsızlık artmıştır bu durum Suriyeli, Afgan göçmenlerin çoğalmasına bağlanmaktadır
	Tarımsal işletmelerde çalışan kesim	Tarımsal işletmelerde çalışan kesim	Yerli halkın tarımsal işletmelerde çalıştığı aktarılmıştır

“Suriyeliler var onlar olmasa çalışacak insan yok... kimse açız demesin köye gelip çalışan yok, Suriyeliler kışın burada mevsim bitti mi yaylaya gider Korkuteli, Elmalı, Söğüt Ekim gibi geri gelirler” (1, E,54,1).

“Eskiden Kürtler vardı çalışırdı. Şimdi sadece Suriyeliler var. İş çok çalışan yok. Mevsimlik buradalar, ev verimiz çeşitli eşyalarını verimiz buzdolabı, çamaşır makinesi, yatak, odun, kömür gibi. Elektriklerini ödemeyiz sularını öderiz tüm mevsim çalışırlar yaz başı yaylaya giderler” (3, E ,62,1).

“İşçiye gerek yok pamukta, 1 kişi oda sulamada” (5, E,62,1).

“Şu anda kendimiz ekiyoruz serayı işçi sıkıntısından dolayı genelde serayı kar ortağı olarak veriyoruz, dörtte bir. Burada Suriyeliler Urfa’dan Mardin’den gelenler var bizde işçiler kalıcı olarak çalışıyor kar ortağı olarak ev yer veriliyor. Elektrik su her şey veriliyor” (6, E, 62,2).

“Şu anda kendimiz yetiyoruz Mardin’den gelenlere 4 de birle veriyoruz” (8, E,57,2).

Suriyeliler var onlar olmasa çalışacak insan yok. Onlar da her an her şey olabilir gidebilirler, İşleri bitsin gidecek diyorlar orda yeri yurdu olan gidecek. Zorunlu gidecek Savaş olmayan yerden gelenler gitmeyecek. Burada güzel kazanıyorlar, çilek yeri alıp eken var. Suriyeliler ev yaptılar yer yaptılar Köşedeki market Suriyeliler işletiyor. Köyde oturuyorlarsa köylüyü geçiyorlar Aile düzenleri farklı Suriyelilerin adam evleniyor olmadı mı seni beğenmedi mi hemen gönderiyor kadını çocuğuyla beraber (9, E, 42,1).

“Antalya’dan getiriyorum Antalya’ya yerleşmişler ihtiyaç duyunca zaman zaman Türkmenistanlı, Azerbaycanlı ya da Afganlı getirip çalıştırıyorum. Zaman zaman Suriyeli çalıştırıyorum” (17, E, 55,1).

“Eleman bulamıyoruz. Her yerde eleman aranıyor ama işsizlik oranı çok yüksek Valilikle görüşüyoruz Suriyelilerin durumuyla ilgili onunla bununla görüşüyoruz organize sanayide herkes eleman arıyor ama telefon kuşağında kimse mavi yakalı olmak istemiyor herkes beyaz yakalı olmak istiyor” (24, E, 49,1).

“İşsizlik oranının bu kadar yüksek olduğu bir ülkede neden eleman arayınca bulamıyorsunuz, çözülüyor sosyolojik bir sıkıntı” (23, E,32,1).

“Suriyeliler, Afganlar var 3 bakkaldan biri Suriyelilere çalışıyor” (11, K,27,2).

“İcarda çalışanın %70suriyeli %10 yerli onlarda doğunun insanı, sektörün büyümesi için alternatif teknolojik ürünler bulunması lazım pazarlama potansiyeli var ama kalifiyeli eleman az” (24, E,49,1).

Suriye mültecileri olmasa ne yapacakmışız bilmem. Bunlar piyasadan çekilse ne olacak bilmem. İşi beğenen yok Bahçemi sulatmak için adama 300 vereyim dedim maksimum çalışma süresi 4 saat 5 kez sulama yapsan yeter 1500 TL su parasını peşin vereyim dedim adam kabul etmedi Yapacak adam bulamayınca kendim yaptım gece 2 de kalktım gittim sabaha kadar suladım. Sabah 8 de işte olduktan sonra sorun yok. Sulama yapacak insan yok. Büyük alanlara sulama sistemleri otomasyona girilmesi lazım (40 E,36,3).

Bazı çiftçiler Suriyeliler ve Afgan göçmenlerin düşük ücret istedikleri için çalıştırıldığını anlattılar. Bazıları hırsızlık olaylarındaki artışı Suriyelilere bağlamış durumdalar. Bu nedenle Suriyeli ve Afgan işçileri çalıştırmaya karşı bulunmaktadır.

“Hatay İskenderun’dan gelenleri oturttum kira almıyorum onlarda bana işçilik yapıyor. Suriyeli çalıştırmak istemiyorum Allah karşılaştırmasın ama içlerinde hırsız olanları var geçen çocuk bahçeden meyveleri toplayıp çaldı tabi ki iyileri de var” (20, K, 45,1).

Komşum yapıyor oğlu çalışıyor. Çocuğa 100 se 150 veriyorum ben gidip Suriyeliye iş yaptırmam arkasından toplamam lazım, devlet onlara çok yardım yapıyor zaten. Gelip çalışacak olan normal yevmiyesini istiyor Suriyeli ucuz çalışıyor. Geçen komşumun serasını icar tutmuş demiş ki serayı benim üstüme yap ben elektriği daha ucuza kullanıyorum onlara elektrikte indirim yapıyorlar bizim kendi vatandaşımıza yok (37, K, 62, 1).

“İki ton domatesi de çaldılar. Sera az biraz köyün dışında gece toplayıp girmişler, eskiden sahilden yol yoktu köye giren çıkan görülürdü sahil tarafından gelmişler 10-15

kişi olsa 2 şer kasa paylaşıp gitmişlerdir. Köyde kamera var çalışmıyor, devlet kamera sistemini niye koymuyor” (3, E,62,1).

“Geçen sene benim 2 karpuz serası boşaldı” (6, E, 62,2).

“Hırsızlık oluyor bu sene bol oluyor karpuzu dahi seradan topluyorlar, Eskiden yoktu hırsızlı, araba bile kilit bilmezdi şimdi evimizin önünde kilitliyoruz 1 araba karpuzu 1 saatte yolar gidersin çok yabancı geldi TOKİ inşaat yaptı az ilerde oradan geliyorlar” (12, E,55,2).

İşletme tipi olanlar yerli halktan işçi bulup çalıştırabilmektedirler.

Şu an 10 kişiyiz melezleme döneminde 50 kişi oluyor 1 ay sürüyor o dönem yoğun bu dönemde rahatız. Yerli tohum üretiyoruz Lojmanlarda kalan 3 dahili çalışan var var herkes köyden geliyor ulaşım servis imkânımız yok burada hep köyün kadını çalışıyor 6-7 tanesi kadın (13, K,35,2).

3.2.8 Pandemi sonrası yapılan tarımsal arazi satışları hakkında bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerde Pandemi 'den sonra yapılan toprak alımlarının daha çok köy dışından gelenler tarafından olduğunu, pandemiyle birlikte ortaya çıkan Gıda krizinin herkesin dikkatini toprak alımına çektiğini anlatmışlardır. Enflasyonist ortamda likitide değersizleşince emtianın değerlendirildiğini, likiditen kaçanların toprak alımına döndüğünü ve toprak fiyatlarının 5 katına çıktığı anlatmışlardır. Devletin ucuz kredi desteğinin cazip geldiğini çiftçi olmayanların bu kredilerden faydalanmak için toprak alımı yaptığını belirtmişlerdir. Sonuçta herkesin çiftçi olabileceğini ama çiftçilik yapamayacağını yine toprağın ekim dikim işinin köylüye icar olarak verildiğini köylünün bu toprakları da ekip dikmeye devam ettiğini anlatmışlardır. Muz seralarının özellikle Pandemi sonrası büyük artış gösterdiğini bunun sebebinin de devletin örtü altı muz üretimi için verdiği hibe olduğunu anlatmışlardır.

Tablo 26. Pandemi sonrası yapılan tarımsal arazi satışı Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Pandemi sonrası	Pandemi sonrası	Tarımsal arazi	Pandemi sonrası ölüm

köyde tarımsal arazi satışı oldu mu? Açıklar mısınız	Tarımsal arazi değerlendirme	satış nedenleri	sebebiyle çok ortaklı tarlaların, tarım yapılamaz hale gelmesi satılması
			Pandemide tarıma gereksinimin hiç bitmeyeceği anlaşıldıktan sonra toprağa yatırımın artması
			Devletin muza hibe desteğinin olması,
			Dışardan gelenlerin devletin verdiği ucuz tarımsal krediden faydalanmak için tarla alımı yapılmaktadır
			Çiftçilik belgesi 15 dk da isteyen herkese veriliyor
		Enflasyonun artışı tarımsal araziye değerlendirdi	Enflasyonist ortamda likitide değersizleşince emtia değerlendirildi. Likitiden kaçınca toprak değerlendirildi
		Çiftçi olmayanların tarla alımı yapması sonucu arazi değerlendirildi	Herkesin çiftçi olmaya kalkıyor sonra beceremeyince köylüye icar olarak veriyor

“Dışardan gelen var şurada, İstanbullu bir bayan üniversite yer aldı Muz serası kuruyor 50 dönüm muz serası yapıyor, şimdilerde ejder meyvesi yetiştiriliyor. İyi de getirisi var ejder meyvesinin” (6, E, 62).

“Muz serasındaki artış özellikle pandemi sonrası olmuştur” (40, E,36,3).

“Yabancılar alıyor, ihale var bedeli var ihalenin belirlenen rakamı yatırırsın girersin, 100 milyarlık yer 200-250 oluyor. Devletin ihaleleri daha zor oluyor. Herkes çiftçilik yapıyor ben öğretmenlik yapıyor muyum bilen bilmeyen herkes çiftçiliğe heves ediyor” (9, E, 42,1).

Köyden köy dışına satılan yer bizim beğenmediğimiz yerleri Elmalıdan gelen adam alıyor, işliyor , Elmalıdan adam geliyor bizim beğendiğimiz yeri alıyor çeri domates ekiyor hem de bizim gibi falan değil öyle böyle çalışıyorlar değil gece-gündüz çalışıyor silo küçük domates ekiyor ilk ürünü onlar çıkarıyor işçileri bile az, havalanın oralar başka şey olunca buralarda yer aldı ,gelip burada işliyor, kışın da burda yazın Elmalıda çalışıyor bir hırs bir azim var köydeki insanlardan çok çalışıyor (11,K,27,2).

“Tarla çok satılıyor köyden olmayana, köyden alan nadir oluyor, mülk zengini iki apartman satıyor gelip burdan tarla alıyor, ekim dikim yapıyorlar yapmazlarsa kiraya veriyorlar, bizim tuttuğumuz yerler Antalya’nın zengininin yatırım olsun diye alıyor 8-10 senedir de ben ekiyorum” (8, E, 57,2).

“Burada 15bin dönüm arazi vardı köylünün elinde 2bin dönüm kaldı hep satıldı yabancılar kaldı 15-20 sene içinde 10bin dönüm arazi gitti kirayla ekiyor insanlar yabancılar gelip alıyor İstanbul’dan var şurada” (31, E, 44,2).

Gidip Ziraat odasına varın başkan beni çiftçi yapın deyin 15dk sonra çiftçisiniz hazır her türlü tarımsal destekten krediden faydalanabilirsiniz Türkiye’de böyle bir meslek yok hiçbir yerde. Bunun önüne geçilmediği sürece otelci gelir kaçıracağı vergilerle muz serasını diker, kredisini çeker gider gelir gösterir diğer tarafta gider gösterir (40, E,36,3).

Benim müşterinin 250 dönüm tarlası vardı inşaat sektörü durunca müteahhit kamyon satıp çiftçi oldu. Öngördü tarıma döndü ilk dekar maliyeti ilk tesis maliyeti 150-200 civarıydı şimdi 450-500’e çıktı ilk satış 50 bin di şimdi 250 bin oldu. Toprağın fiyatı katladı. Sonuç planlamasının bozulmasından muz çöp oldu kilosu 8-9 liradan satılıyor (40, E,36,3).

Pandemide tarıma gereksinimin hiç bitmeyeceği anlaşıldıktan sonra toprağa yatırım başladı bürokrasiden siyasetten güç alıp Ankara'dan gelenler var Anamur'dan gelenler var. Gelenler oldu. Enflasyonist ortamda likitide değersizleşince emtia değerlendirildi. Likitiden kaçınca toprak değerlendirildi Pandemiden sonra ciddi anlamda toprak satışı oldu (40, E,36,3).

Başka bir açıdan pandemiyle birlikte özellikle yaşlı kesimde meydana gelen toprak bölünmelerinin de toprak satışlarını arttırdığını belirtmişlerdir.

“Ölüm ve yaşlanmayla birlikte çok ortaklı olduğu için ekilip dikilemeyen yerler satışa gitti yerler küçüldü, satışa giden çok yer oldu dışardan gelip-alanlar çok oldu” (40, E,36,3).

Çiftçi kartının çiftçilikle hiç ilgisi olmayan kişilere 15 dakika içinde Ziraat Odası tarafından verilebildiği anlatılmıştır. Bu durumun da çiftçilik mesleğini itibarsızlaştırdığı anlatılmıştır.

“Geçmiş 5 yıla ait sürdürülebilirliğini belgelemeyen kişiye çiftçilik belgesi verilmemeli. Gidip Ziraat odasına varın başkan beni çiftçi yapın deyin 15dakika sonra çiftçisiniz hazır her türlü tarımsal destekten krediden faydalanabilirsiniz Türkiye 'de böyle bir meslek yok hiçbir yerde” (40, E, 36, 3).

3.2.9 Ailelerde gençlerin çiftçilik mesleği dönmesi hakkında bulgular

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerde çiftçiliğin bir meslek olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan 41 kişiden 4 aynı zamanda Ziraat Mühendisidir. Köylerde genç nesilde çiftçilikle beraber yapılan turizmle ilgili taksicilik işi tercih edilmektedir. Aileler tarafından gençleri Çiftçilik işine devam ettirmek düşünülmektedir. Köyde aile içinde erkek evladın ve gelinin işi devam ettirmesi beklenmekte, kız ev dışı bırakılmaktadır. İlaveten çiftçiliğin meslek olarak devlet tarafından ciddiye alınarak kabul görür şekilde, sınırları olan bir statü olması beklenmektedir. Çiftçi kartının çiftçilikle hiç ilgisi olmayan kişilere 15 dk içinde Ziraat Odası tarafından verilebildiği anlatılmıştır. Bu durumun çiftçilik mesleğini itibarsızlaştırdığı anlatılmaktadır.

Tablo 27. Ailelerde gençlerin çiftçilik mesleğine dönme Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Ekonomik durum hakkında neler düşünüyorsunuz? Açıklar mısınız	Ekonomik durum	Çiftçinin ekonomik durumu	Çiftçinin mazot, ilaç, gübre maliyetlerinin artmasına rağmen kazançları artmıştır
			Her şey çok pahalı gelmektedir keşke hiçbir şeyin fiyatı artmasaydı ve ucuza satılabilir olsaydı düşüncesi vardır
			Köyde yaşayan çiftçi tasarruf zihniyetlidir
		Ülkenin ekonomik durumu; döviz artışının etkileri	Döviz arttığı için mazot, ilaç, gübre fiyatlarında çok artış olduğunu anlattılar her şeyin çok fiyatlandığını 3-5 katına çıkmıştır
			Mazotun artmasının ürünün transfer maliyetini arttırmıştır bunun sonucunda İstanbul'daki Ankara'daki tüketici çok etkilenmektedir
			Mazotun artmasından dolayı bunun ürünün kalitesinin etkilediğini 2 kez tarla sürüyorlarsa 1 kez sürüyorlar sonuçta bu verimi etkilemektedir

“Gelin yeni doğum yaptı bu sene faydası olmadı kafası zehir gibidir; bütün ilaçları markalarıyla bilir, hangi vakit yapılacak çok iyi bilir” (2, K,48,1).

“10-15 kişi mevsim bitince otelde taksiciliğe dönerler bizim köyde. Gençler otelle serayla taksiyle uğraşıyor. Sera yapıyor sonra taksicilik yapıyor otellere” (1, E, 54,1).

Köyden çok az insan dışarda çalışıyor dışarda çalışan da otelde çalışanda köye döndü. Adam inşaat mühendisi ama burada seracılık yapıyor. Üniversiteyi bitiriyor yapmıyor işini gelip burada çalışıyor. Annesinin babasının dükkanları var adamın, niye 8-9 milyona çalışayım diyor gelip burada bir sezonda alıyor. Türkiye’nin yüzölçümü değişmiyor ancak nüfusu her yıl değişiyor (6, E, 62,2).

“Çocuk diyor ki “anne ablam öğretmen oldu 7 bin lira alıyor nasıl geçinecek diye düşünüyorsunuz ben öyle olmayacağım, o kadar oku çalış ayda 7bin lira ben bu işi yapacağım dedi” (2, K. 48,2)

Evet eşim oğlan Antalya’da oturuyor hafta sonları gelip yardım ediyor Oğlanın ziraat mühendisi olmasından memnunum geleceğin mesleklerinden popüler oldu, oğlan 150bine girdi sınavda eczacılık falan istedi mühendislik mimarlık tutuyordu ben dedim ki mesleğimizi yap dedim ben kaç yıl daha yapacağım bu işi.7-8 sene daha yaparım dilini geliştirir bir şirkete girersin ya da burada bir ilaç bayisi falan açarız dedim (31, E, 44,2).

“İşimizi büyütmek istiyoruz kardeşim ziraat mühendisliği okuyor” (38, E, 27,1).

Sahile yakın köylerde Aynı zamanda serada çalışan gençlerin otelde taksiciliğe çıktığı anlatılmıştır.

“10-15 kişi mevsim bitince otelde taksiciliğe dönerler bizim köyde. Gençler otelle serayla taksiyle uğraşıyor. Tarla eken genç yok. Sera yapıyor sonra taksicilik yapıyor otellere” (1, E,54,1).

“Gençler taksicilik yapıyor” (3, E,62,1).

“Arkadaşlar taksicilik yapıyor, duraktalar, her dil konuşuyorlar bizde her dil var” (9, E,44,1).

“Köyde otelcilik işinde de çalışan var ama bizim evde yok. Gençler BIM toptancı mağazası, taşımacılık, tohum üreticisi gibi işlerde de çalışıyorlar” (11, K,22,2).

3.2.10 Ekonomik durum ve kazançla ilgili bulgular

Antalya bölgesinde görüşülen çiftçiler ürünle ilgili çok yüksek maliyet artışlarından şikâyet etmişlerdir, özellikle tohum, ilaç, gübrenin dövizle bağlantısı nedeniyle çok yükseldiğini açıklamışlardır. Mazotun artmasından dolayı bunun ürünün kalitesinin etkilediğini 2 kez tarla sürüyorlarsa 1 kez sürdüklerini bununda verimi etkilediğini söylemişlerdir. Devletin destek olmadığını anlatmışlardır. Ülkenin ekonomik durumunda döviz arttığı için özellikle tohumun, gübrenin, ilacın, mazotun masraflarının arttığını buna karşılık ürünlerinin de fiyatlarının arttığını ama keşke bu hiçbirinin fiyatı bu kadar artmasaydı” şeklinde yorumlamışlardır. Köyde yaşayan çiftçinin tasarruf zihniyetli olduğunu anlatmıştır.

Tablo 28. Ekonomik durum ve kazanç Temasına ilişkin Soru, Kategori ve Bulgular

SORU	TEMA	ALT TEMA	BULGULAR
Ekonomik durum hakkında neler düşünüyorsunuz? Açıklar mısınız	Ekonomik durum	Çiftçinin ekonomik durumu	Çiftçinin mazot, ilaç, gübre maliyetlerinin artmasına rağmen kazançları artmıştır
			Her şey çok pahalı gelmektedir keşke hiçbir şeyin fiyatı artmasaydı ve ucuza satılabilir olsaydı düşüncesi vardır
			Köyde yaşayan çiftçi tasarruf zihniyetlidir
		Ülkenin	Döviz arttığı için mazot,

		ekonomik durumu; döviz artışının etkileri	ilaç, gübre fiyatlarında çok artış olduğunu anlattılar her şeyin çok fiyatlandığını 3-5 katına çıkmıştır
			Mazotun artmasının ürünün transfer maliyetini arttırmıştır bunun sonucunda İstanbul'daki Ankara'daki tüketici çok etkilenmektedir
			Mazotun artmasından dolayı bunun ürünün kalitesinin etkilediğini 2 kez tarla sürüyorlarsa 1 kez sürüyorlar sonuçta bu verimi etkilemektedir

En büyük sorun gübre 25 kg gübre çuvalları var 800'dü 1milyon 200 oldu şimdi 1milyon 500. 250 gr. ilaç 600 TL. 1 kg LAZER kelebek ilacı 4 milyon (sıfır atılmamış) 5 yıldır tuta kelebeği var 7 günde yavruluyor bunun için 5 günde bir ilaç atılıyor. Fide girdisi çok yok. Tohum, ilaç, gübre yüksek (1, E,54,1).

“Köyde yeni yer alanlar var ama şöyle aynı çayı sabah içerler akşam içerler sabah ne ekmek, zeytin yer kalkar işe giderler hiç dışardan işçi gelmez tüm işi kendileri hallederler” (2, K,48,1).

“Sulama parası var DSİ bildirim yapılıyor kanalet üzerinden sulama yapılıyor. 100 dönüme verilen su parası 8300'dü geçen sene bakalım bu sene ne olacak. Aşılı domates fidesi 5lira fiyatlar çok arttı” (5, E,62,1).

Dikkat ederseniz herkesin evinin önünde 3 tonluk 5 tonluk tanker vardı evinin önünde, tankerler vardır. Çiftçi hiç acımadı mazota. Toprağını 2 kat süreceğine 4 kat sürerdi şimdi 1 kat anca sürebiliyor toprağı havalandıramıyor. Tankerleri

doldurmuyor, 20 litrelik bidonlarla mazot alıyor onunla sürüyor. Bu sefer ürün kalitesi düşük oluyor (6, E, 62,2).

TUTA böceği ilacı pahalı hava sıcak olunca artıyor. Başka böcek 1 yaprakta 1001-150 yumurta yapar sonra ölür. Bu tuta kelebeği bir oraya bir öbür tarafa... ilaç olmadan olmuyor bu. Litresi 1500tl ilacın, Yunanistan üzerinden geldi. Soğuk havada 3 – 5 tane olur hava ısınınca bu her yere yumurta bırakır. 1 kelebek 250 yere yumurta bırakıyor” (9, E,42,1).

“Şimdi makine yapıyor çapayı Makine demek akaryakıt demek 7 liradan Mazot 23 TL. Tohum 400’dü şimdi 1200TL çarpı 3 katına çıktı. Gübre ben geçen 125’ten şimdi 750 aynı gübre 5 katı oldu” (9, E,42,1).

“Girdiler çok arttı, seranın dönümüne 30 bin lira masraf istiyor, mısırın dönümüne 4 bin lira pamuğun dönümüne 6500 lira buğdayın dönümüne 7 bin lira masraf oldu” (1, E,54,1).

“Üretimin maliyetinin yanında geçirilen operasyon süreci pahalı transfer süreci pahalı... bu işin üretim maliyetinin yanında operasyondan sonraki süreç var” (40, E,36,3).

“Rusya’daki akaryakıt krizi nedeniyle mazotun litresi 35-40 lira olacak, çiftçi ne yapacak” (9, E,42,1).

Her şeyin fiyatının çok arttığını ve keşke hiçbir şeyin fiyatı artmasaydı biz de ucuza satsaydık demişlerdir.

Bu sene çok kötü fiyatlar ilk başta çok iyi değildi ama sonradan biraz toparladı. Ama girdi maliyetleri çok yüksek. Geçen seneki fiyattan dometezi satsaydık girdi fiyatları bu kadar artmasaydı. Geçen sene gübreyi 220 yil almıştım şimdi 1000tl, gübre 4-5 kat arttı (31, E,44,2).

Yüksek girdilere rağmen çiftçilerin içinde satıştan memnun olanda vardır.

“Girdiler yükseldi ama kazanç arttı” (1, E,54,1).

“Kimse dur demiyor. Girdi fiyatları düşük olsun pahalılık herkes için rezalet bu ...Üretici pahalı satmak istemiyor 6 liralık mazot 23 liraya çıktı” (6, E,62,2).

Domates bu sene 20-25’e halde satıldı ancak şöyle geçen yıl 150 liraya alınan bir çuval gübre 800-1000-1200 liraya kadar satıldı.5 katına çıktı...ilaçlar 150 liraydı şimdi 600’e filan alındı. Üretici geçen seneki kar kadar almadı. Soğuklar başlayınca odunun tonun 800’den satılırken tonu 3bine çıktı. Ürünü yetiştirmişsin 5 de dese alacaksın 10 da dese alacaksın emeği çöpe mi atacaksın üretici bunları geçen yıl domates 10 oldu bu sene 20-25 satıldı (7, E,32,2).

“Girdiler çok arttı, domates iyiydi üç-beş kuruş domatesten şunu kazandım şuraya yatırım yapayım zor” (8, E,57,2).

“Eğer Pamuğun fiyatı bir indirirlerse aşağıya çok zor, kimse ekmez. Maliyet üçe katladı” (9, E ,42,1).

Şöyle destek verirsın fidanın tanesini 3 TL’den aldım seneye 9-10 TL olacak %300 zam gelmiş fideyi fide şirketlerinden alıyorum ben dönüme 2000 fidan ekiyorum bir senede 500bin liralık gübre atıyorum arıya destek ol desteğin burada olması lazım. Arının yarısını ver destek ol bende o zaman ucuza satayım (31, E,44,2).

Üretimin maliyetinin yanında geçirilen operasyon süreci pahalı transfer süreci pahalı bu işin üretim maliyetinin yanında operasyondan sonraki süreç var dekadaki birim maliyeti portakal için 3,5 TL nar için 3 TL, ticaret yapan %kaç karla çalışmalı. Bu malın kasa+işçilik+nakliye+depo dalından 2 TL’ye alınan mal 5 TL oldu. Burada suluk maliyeti 1,5 TL (meyve suyu maliyeti). İstanbul da Bayrampaşa’daki birkaç kişi piyasa suluk meyve fiyatını belirler (40, E,36,3).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın temel amacı küreselleşmenin, politikalar, (neo-liberal politikalar, ekonomi politikaları, tarımda destekler) köy ve köylülük sürecindeki değişimler, iklimsel değişiklikler, göç ve Covid-19 pandemisiyle birlikte Antalya bölgesinde yetiştirilen ürünler üzerinden etkilerini saptamaya çalışmaktır. Niteliksel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışmanın bulguları genellenemez ancak yine de Antalya ilinde 3 farklı ilçede yaşayan 41 çiftçi üzerinden bir kesit sunmaktadır. Araştırmanın bulgularından yola çıkarak sonuçlar tartışılacaktır.

İlk olarak çiftçilerin ürün tercihlerine bakıldığı zaman toprağın durumundan daha çok pazarın durumu ile ilgilenilmektedir. Yapılan üretimde toprağın durumu, iklim, sulama, işçilik parametreleri önemli olsa da tüm çiftçiler için ürünün alıcısının olup olmadığı, kolay satılması ve bunların sürekliliği birinci seviyede önemlidir. Diğer taraftan 10-15 yıllık aradan sonra tekrar başlatılan pamuk üretimi Antbirlik için yapılmakta, aldığı desteklerin karşılığını çiftçi ürettiği pamukla ödemektedir. Çiftçinin üzerinde komisyoncu olmazsa bu işin yürümeyeceği inancı vardır. Komisyoncunun yüzde 8’le çalıştığı ama verdiği desteklerin çok önemli olduğu aktarılmıştır.

KMÜ tanımı “*Küçük meta üretimi dolaysız üreticinin üretim araçlarına sahip olduğu, kendi ve ailesinin emeği ile kısmen veya tamamen piyasa için, fakat kendi tüketimi ve yeniden üretimi için kâr amaçlı olmayan üretim yaptığı durumdur*” (Boratav, 1981, s. 44’ den akt. Öztürk, 2014, s. 193) şeklinde tanımlanmaktadır.

Tarihselci-yapısalcı kaynakların mülkiyetini ve kontrolünü incelemeyi merkeze almaktadır. Ayrıca bu yaklaşım girdilerin ve ürünlerin alım-satımını tarım ekonomisi içinde inceleyerek üretimin metalaştırılması yoluyla küçük çiftçilerin tarihsel süreç içerisinde ulusal ve uluslararası pazarlara eklenmesine vurgu yapmaktadır. Üretimin metalaşması, kırsal dönüşümde pek çok yerde gözlemlenebileceği gibi üretimin kendi kullanımı yerine, değişim ya da pazar için yapılması, küçük çiftçinin en azından bazı temel ürünlerin alım-satımında daha büyük pazar ilişkilerine bağımlı olması sonucunda

neden olmaktadır. Bu durumda, üretimin metalaşması, küçük çiftçinin kapitalist üretim ilişkilerine eklenmesine neden olmaktadır. Tarihselci-yapısalcı yaklaşıma göre kırsal alanların değişiminde karşılaşılan en önemli konudur (Wolpe, 1980; Taylor,1979; Palmer,1977; Mouzelis, 1980'den akt. Öztürk: 2014, s. 187).

Bölgede ürünleri küresel anlamda pazarı olan ürünlere özel destek ve teşvikler söz konusudur. Özellikle 2000'li devletin tarım sektörünü düzenleme ve destekleme politikalarına bakıldığında üretici merkezli yerine ürün merkezli yaklaşımları benimsediği görülmektedir. Tarımsal destek ve teşviklerde Türkiye'nin performansı, tarımsal modernizasyonu ve özellikle ihracat potansiyeli için önemli olduğu varsayılan tarımsal faaliyet ve ürünlere öncelik verilmektedir. Örneğin: devlet tarafından verilen düşük faizli tarımsal krediler hayvancılığın yansira örtü atı tarımı, iyi tarım uygulamaları ve organik tarım, sertifikalı tohum, fide, fidan üretimi ve kullanımı gibi alanlarda faaliyet gösteren üreticilere verilmiştir. Ayrıca tarımsal üreticiler arasında modern basınçlı sulama kullananlar ya da kullanacak olanlara bu önemli teşvikten faydalanabilmektedir (Yıldırım, 2012'den akt. Keyder, Yenal, 2015, s. 188)

Araştırmanın bulgularından birisi de AR-GE çalışmalarıdır. Bölgede tohumculuk önemli bir faaliyet olmuş hibrit tohum üreten yerli ve yabancı işletmeler açılmıştır. AR-GE faaliyetleri gerek tohumculuk işletmelerinde gerekse yurt dışına doğrudan satış yapan şirketleşmiş üreticilerde yapılmaktadır. Hepsinde amaç kaliteyi verimi artıracak ürünlerin üretilmesidir.

Bölgede çiftçi yerli ata tohumu beğenmemekte raf ömrü olmadığı için Ata tohum kullanmayı tercih etmemektedir. Yerli Yüksel tohum, Nadide tohum gibi hibrit tohum ve fide üretimi yapıp satan yerli tohumculuk gelişmiştir. Sadece yurtdışına bağlı olan Syngenta gibi uluslararası tohumculuk firmaları da bölgede yayılmış ve üretime geçmiştir. Hibrit tohumculuk yayılmış ve hibrit tohum çiftçi tarafından tercih edilir olmuştur. Bilindiği gibi hibrit tohum laboratuvar ortamında melezleme yöntemiyle geliştirilen tohumdur.

Tarım biyolojik temellerin ayrılmış durumdadır artık. Özellikle ekoloji, kapitalist gelişme ve kırsal dönüşüm ilişkileri üzerine yoğunlaşan sosyal bilimciler tarafından kullanılan "metabolik yarılma" kavramı, iki uçlu bir ayrılmayı anlatmaktadır. Buna kavrama göre

tarımda biyolojik temellerinden ayrılırken, insan da doğadan kopmamaktadır. (Foster 1999, Moore 2010, Scheneider ve MCMicheal 2010:461' den akt. Keyder ve Yenal, 2015, s. 22).

Tohumun raf ömrü kadar iklime karşı dayanıklı olması çiftçi için önemlidir. İklim krizi sebebiyle hava ısısının artması, zararlı böceklerin daha hızlı üremesine sebep olmaktadır bu durum kimyasal desteklerin kullanımını arttırmıştır. 5-6 yıllık süreç içinde küresel ısınmayla birlikte ortaya çıkıp, çoğalan zararlı böcek türleri vardır. Bunlar düzenli kimyasal ilaçlar kullanılarak domatesten yok edilebilmektedir. Sadece sıcaklıklar değil işçinin zor bulunması ve işçiliğin pahalı olması nedeniyle ürünlerde ot temizliğinin yapılamamakta ot temizliği için kimyasal ilaçlar kullanılmaktadır. Çiftçi tarafından düzenli kimyasal destek kullanımları vardır. Gıda güvenliği kapsamında çiftçinin yaptığı uygulamalar yoktur. Gıda güvenliği üretici ve tüketici için sürdürülebilirlik bağlamında çok önemli ve bağlayıcı bir kriterdir ancak Antalyalı Çiftçi yaptığı üretimin nasıl bir sürecin içinde olduğu sonucunu bilmemektedir, gıda güvenliği kavramından habersizdir; yaptığı ve bildiği sadece ürettiğinin Pazarda satılması kriteridir. Bu sebeple Gıda güvenliği kapsamında devlet tarafından yapılması gerekenler bulunmaktadır. Ancak konunun önemi ve derinliği açısından Gıda güvenliği ve çiftçinin bu olaya bakışı bu tez kapsamında değerlendirmeye alınmamıştır.

Diğer taraftan iklim sıcaklıkları böceklerin artmasını etkilediği gibi yetiştirilen ürün tiplerini de etkilemiştir. Subtropikal ürünler olan ejder meyvesi, longan, ananas, yıldız meyvesi, avokado gibi ürünler yetiştirilmeye başlanmıştır. Sıcaklıklar karşı soğukların seviyesi de artmış, geçen sene bölgeye kar yağmıştır. Bu durum örtü altı ürünlerin ısıtılmasını gerektirmiş ısınma için odun, kömür gibi fosil yakıtlar kullanılmıştır.

Bölgede sulama konusunda sondajla kuyu açma halen devam etmektedir. Aynı zamanda kanalet üzerinden DSİ'nin verdiği baraj suyu kullanılmakta ve damla sulama yapılmaktadır. Su sıkıntısı görünmemekle birlikte suyun tedarikinde sıkıntılar vardır, bu durum suyun maliyetini arttırmaktadır. Avokado ve muz özellikle yaz dönemi düzenli sulama isteyen ve su tüketen ürünlerdir.

Antalyalı çiftçi, muz üretimini çok eleştirmektedir. Devlet tarafından verilen hibe desteği iyi kullanılmamaktadır. Avokado ile kıyaslayınca Muz sadece yenen bir meyvedir ne

ağacından ne de kendisinden farklı şekillerde faydalanılmamaktadır. Ayrıca muz üretimi başka ülkelerde iklim şartlarından dolayı daha kolaydır. Antalya’da örtü altı muz üretiminin çevreyle uyumsuzluk gösterdiği belirtilmiştir. Çiftçiye göre Avokadonun arkasında endüstriyel bir üretim olması avokado yağı, avokado kremleri gibi yapılan üretimin daha güvenilir olmasını sağlamaktadır. Çiftçi yaptığı üretimin sanayiye eklemlenmesini olumlu bir durum olarak nitelemekte ve Avokado üretimini tercih etmektedir. Hibrit veya genetik olarak değiştirilmiş tohumların ve zirai kimyasal ürünlerin kullanımı da dahil olmak üzere Yeşil Devrim tarafından tercih edilen büyük teknoloji kullanımı, verimli toprakların bozulmasına, biyolojik çeşitlilik ve gıda egemenliğinin kaybına, geleneksel kolonilerin marjinalleşmesine, çölleşmeye, sularda kirliliğe ve yerli tohumların kademeli kaybına neden olmaktadır. (Soldi, Aparicio, Guareschi, Donati, Ortiz, 2019, s. 2).

Çiftçi yaptığı üretimde ürüne güvenmek ürünün satılacağını bilmek istemektedir tıpkı avokadoda olduğu gibi. 1980 sonrası Türkiye’de tarımsal üretimin ve gıda üretimin liberalleşmesi ve uluslar arasılleşması, sermaye ve yoğun üretimin tarımsal ürünlerde yaygınlaşmasını, tarımda ve gıda üretiminde sanayileşmenin üst düzeylere çıkmasına neden oldu, ülkede metabolik yarılma derinleşirken; bir yanda bolluk diğer yandan risk ve güvensizlik gözlemlenir olmuştur (Keyder ve Yenal, 2015, s. 24).

Çiftçiler kullandıkları pazarlama şekiller değişmektedir. Pazarda satan, dönümüyle tüccara satan ya da hale götürüp satan, oğlu şirket kurup satan, sosyal çevre aracılığıyla satan ya da şirketleşerek satış yapanlar vardır. Tüm çiftçiler ekim, dikim, sulama, toplama, paketlenme, depolama adımlarında çeşitli şekillerde işçilik kullanarak ürünlerini pazara hazırlamaktadırlar. Sadece pamuk ekiminde ekim, dikim, toplama adımlarında tamamen makineleşmeden bahsedilmiştir. Çiftçi gerek kullandığı teknikler gerekse aldığı destekler sayesinde bölgede zenginleşmiştir. Küçük tarım işletmelerinin tarımsal ürün pazarlarıyla daha çok buluşturulması tarımsal üretimin artmasına ve yoksulluğun kırsal alanda azalmasına katkı sağlayacağı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır (Jaffe ve Morton 1995’ten akt. Öztürk, 2014, s. 196)

Antalya ilinde Avokado, Badem, domates, Ejder, Muz, Pamuk gibi yüksek Pazar değeri taşıyan ürünler üretilmekte narenciye ürünlerinden hiç bahsedilmemektedir. Yüksek

pazar değeri taşıyan ürünlerin küçük tarım işletmeleri tarafından üretilmesi ve bunların pazarda satılması bu alanda pazarlama girişimlerini de beraberinde getirmektedir. (Öztürk, 2014, 196).

KMÜ'nin genişleyen meta ilişkilerine ve küçük meta üreticileri olarak kendi varlıklarını sürdürme koşullarına uyum sağlama belirli ölçülerde farklılık gösterse bile her emeği kullanabildikleri ve ürünlerini metaya çevirebildikleri sürece varlıklarını devam ettirmektedirler. (Öztürk, 2014, s. 193)

Ayrıca Çiftçinin anlattığına göre burada üretilen tohumlar Afrika ülkelerine satılmakta, Afrika'da üretilen de buraya gelmektedir.

Kapitalist üretim tarzı ve kapitalist yayılmayı üç aşamalı olarak ele almaktadır. Sırasıyla bu aşamalar;

1. Aşama, 15.yüzyıl'dan 19.yüzyıla kadar devam eden, tarımın ticarileştiği, merkantilist aşamadır. Bu aşamadan sermaye ve proletarya oluşmaktadır.

2.Aşama, sanayide kapitalist üretim ilişkilerinin geliştiği 19.yüzyıl vardır.

3.Aşama da ise tarımın sanayileştiği 20.yüzyıl bulunmaktadır. Bu dönemde tarım sanayileşir ve kapitalist işletmeler tarım sektörüne hâkim olmayan başlar. Bu dönemin önemli özelliklerinden birisi tarım alanında küçük aile işletmelerinin kapitalist büyük işletmelerin hâkim olması tarım emeğinin aile içi emekten ücretli emeğe dönüşmesi şeklindedir. Bu dönemde sermaye her alanda küreselleşmektedir. Bu aşama dünya sisteminin tekelci sermayenin kanadı altında kurulduğu dönemdir. Zaman içinde çevre tarım sektörü kapitalizmle bütünleşip onun egemenliği altına girmiştir. Aslında kapitalizm tarihsel süreç içerisinde ekonomik, politik, bilimsel ve estetik düşünce anlamında yeni oluşumları kapsayan toplumsal bir düzen olarak ortaya çıkmıştır zamanla ise sadece ekonomik olguyu ifade eder hale gelmiştir. Ekonomik yönüyle kapitalizmi belirleyen unsur, mal ve hizmet üretiminin (meta üretiminin) yaygınlaşarak küresel hale gelmesi olmuştur. İnsan emeğinin de bir metaya dönüştüğü kapitalizmde mal ve hizmetler pazarda satılmak üzere üretilen ürünler olarak nitelendirilmektedir (Andreff, 1997:27' den akt. Öztürk, 2014, s. 189).

Antalya bölgesinde yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere üretimin her aşamasında teknik yöntemler kullanılabilmektedir. Pamuk üretimi neredeyse birkaç işçi ile yapılır hale gelmiştir. Su çıkarmak için kullanılan motordaki elektrik güneş enerjisinden elde edilip kullanılabilmektedir. Çiftçi bademleri toplamak için makine ürettirmiş daha sonra İspanya'dan yeni makine satın almıştır. Bademler daha hızlı olarak toplanmakta ve kırma makinesiyle kırılarak ayıklanmaktadır. Çiftçi you-tube üstünden video izleyerek tanımadığı ürünler hakkında bilgi almaktadır. Sürdürülebilir tarım için biyolojik destekler alınmaktadır. Çiftçilerden iki tanesinin şirket haline geldiği görülmüştür. Her ikisi de AR-GE çalışmaları yapmaktadır. Biri tohum üretme aşamasında AR-GE çalışmaları yaparak; çalışmaları üretiminin içine dahil etmiştir. Bir anlamda üretimi ve yeniden üretimi yapmaktadır. Diğer; ürünlerini doğrudan özel lojistik sevkiyatıyla yurtdışına pazarlamakta, online ürün takibi yapmakta gerek ürün çeşidiyle ilgili gerekse son müşteriye ulaştığındaki durumuyla ilgili AR-GE çalışmaları yapmaktadır. AR-GE çalışmaları da pazarda daha iyi yer edinme amaçlı olarak anlatılmıştır.

Kapitalist değişim konusu ile ilgili Kautsky, kapitalizm ve KMÜ (Küçük Meta Üretimi) arasındaki ilişkiyi öne çıkartmaktadır. Kautsky 'göre tarımsal gelişme ile kapitalist gelişme aynı süreci izlemez birbirlerinden farklıdır, ancak kapitalizm ve KMÜ birlikte olabilir ve birliktelik gereklidir. Çünkü tarımda var olan büyük ve küçük işletmeler kaçınılmaz ve ilerlemeci olarak sürekli dönüşüm içinde bulunurlar. Değişim her iki kutbu birbirine yaklaştırdığı gibi bazen de uzaklaştırabilir. KMÜ ile kapitalist üretimin bir arada bulunmaları mümkün ve gereklilik şeklindedir. Aynı zamanda karşılıklı ilişkilerinin olması eklemlenme kuramını hatırlatmaktadır, Kautsky'e göre KMÜ büyük işletmelere emek sunduğu sürece kapitalist sistemde ayakta kalmaya devam edecektir. (Öztürk, 2014, s. 194).

Antalyalı çiftçiler küresel düzende yapılan ürün ve üretim tarzlarına eklemlenmişlerdir. Çiftçi kimyasal ilaç ve gübre, tohum gibi girdileri yurtdışı kaynaklı şirketlerden sağlarken aynı zamanda yurtdışına emeğini, ürünle ve girdilerle birleştirdiği bütünleşmiş ürünü pazarlamaktadır.

Wallerstein'e göre kapitalist dünya sistemi, merkez-çevre ilişkilerinin hâkim olduğu bir dünya ekonomisi ve devletlerarası bir sistem çerçevesi içerisindeki egemen devletlerin

oluşturduğu bir siyasi yapı tarafından kurulmuştur. Kapitalist sistemin temel çelişkileri, sistem süreci içinde, bu çelişkileri sınırlamaya hizmet etmiş bir dizi döngüsel ritimle ifade edilmektedir. En önemli iki döngüsel ritim, birincil kar kaynaklarının üretim alanı ve finans alanı arasında gidip geldiği 50-60 yıllık Kondratyef döngüleri ve küresel düzenin art arda gelen, her biri kendine özgü bir kontrol şekline sahip garantörlerinin yükseliş ve çöküşlerini içeren 100-150 yıllık hegemonik döngüleri olmaktadır. Wallerstein, Kondratyef evrelerden kaçınmak için devletlerin politik önlemler aldığını ve daralma evresinden çıkmak için de sanayiler temelinde canlandırabilecek tedbirlerin geliştirildiğini belirtmektedir. Ayrıca, söz konusu çevrimin daralma süreçlerinde, şirketlerin maliyetlerinin arttığını, bunu azaltmak için tedbirlerin alındığını, talebin daraldığını ve bunu aşmak için üretim yerlerinin değiştirilerek, önde gelen ürünlere yeterli müşteriye sağlamanın amaçlandığını anlatmaktadır (Wallerstein, 2012, s. 44-46).

Wallerstein'e göre dünya ekonomik sisteminde her parçanın birbiriyle ilişkili olduğunu ve bu ilişkilerin belirli bir hiyerarşik sırada olduğunu ve buna göre düzenlendiği konusuna vurgu yapar. Wallerstein, çevredeki düşük üretken yapıdaki ülkelerin, tarımsal üretime ve bunların ihracatına yoğunlaşması nedeniyle az gelişmiş ülkeler olarak kalmaya devam ettiğini belirtmektedir. Wallerstein'in "Dünya sistemi" olarak nitelendirdiği bu ekonomik yapılanmaya göre ekonomik ilişkiler, dünya ekonomisi ile ülke devletlerin arasındaki ilişkilerden oluşmaktadır. Bu duruma göre "Dünya devleti" kavramı kalmamıştır, onun yerine "ülke devletlerin" oluşmuş bulunmaktadır. Her bir ülke devleti iki ayrı alanda varlığını sürdürmeye çalışır; ülke içindeki sınıf dengeleri, sermaye grupları, bunların baskıları ve talepleriyle birlikte diğer devletlerle olan hiyerarşik sistemin zorlama ve baskıları şeklindedir. (Keyder, 1984' den aktaran Öztürk, 2014:189). Ülke içerisindeki sermaye grupları, ticari ilişkiler bakımından uluslararası kuruluşlarca belirlenen kurallara ve çok uluslu şirketlere bağımlı olarak faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu şartlar altında ülkelerin ulusal politikalarını belirleme gücü kalmamaktadır kısaca her bakımdan merkeze bağımlı bir çevre bulunur. Az gelişmiş ülkeler merkezin çıkarlarının odaklandığı dünya ekonomisi içerisinde yer almaya çalışırken "*periferi*" haline gelmektedirler. "*Periferileşme*" ise merkezde yer alan ülkelere ekonomik ilişkiler bakımından bağımlı hale gelmektir. Çünkü ekonomik üretim, uluslararası alanda egemen sermaye güçlerinin çıkarları doğrultusunda şekillenir (Öztürk,2014, s. 189).

Foster-Caster (1978) ve Rey (1978) gibi Eklemlenme kuramcılarının Wallerstein’la ayrıldıkları nokta ise dünya ekonomisinde var olan tüm üretim tarzları birbiriyle eklemlenmiştir. Ekonomik alanda ortaya çıkan gelişmeler eklemlenmeyi zorunlu kılmaktadır. KMÜ küresel kapitalist sisteme eklemlenmek zorundadır çünkü kendi kendine yetinememektedir. KMÜ doğrudan ya da dolaylı olarak kapitalizmle ilişki kurmalıdır ki böylece ürettiği ürünü satabilsin ve elde edeceği gelirle yeniden üretim için gerekli olan ihtiyaçlarını pazardan karşılayabilir durumda olsun (Öztürk, 2014, s. 190).

Antalya bölgesindeki yerli halk tarım işçisi olarak çalışmayı istememekte, yerli halk turizm sektöründe ya da mavi yakalı olarak çalıştığı işletmeleri tercih etmektedir. Bu durumda çiftçinin meydana gelen işçi bulamama sorunu göçmenler tarafından çözülmüştür. Doğudan gelen yurt içi göçmenler ya da yurt dışından gelen Suriyeli, Afgan göçmenler çözüm olmuştur. Bu durum şu an için yeterli olmakla birlikte devamlılığın olup olmayacağı belli değildir. Göçmenlerin emeğine karşılık yer-mekân verilmekte, tüm ailenin kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere iş gücü kullanılmaktadır.

Merkez ülkelerin konumlarını koruması ya da geliştirmesi, az gelişmiş olarak nitelenen ülkelerin toplumsal artının önce yağmalanması (kolonileştirme süreciyle) sonra da sistematik olarak bu artının gelişmiş ülkelere eşitsiz mübadele ve kar transferleri yoluyla aktarılmasına(emperyalizm) dayanmaktadır. Bu nedenle azgelişmiş toplumsal artının ülke dışına çıkmasının ve eşitsiz aktarımın bir sonucu şeklinde olmaktadır. Böylece kapitalizm dünya geneline yayılması sürecinde bir tarafta gelişmişlik diğer tarafta ise az gelişmişlik şeklinde ortaya çıkmaktadır (Savran, 1986:54’ den akt. Öztürk, 2014, s. 190) Eşitsiz mübadele gelişmiş ülkelerin tekelleşmiş ürünleriyle az gelişmiş ülkelerin rekabet gücü zayıf olan ürünleri arasında gerçekleşmektedir, çevredeki üreticilerden merkez üreticilere sürekli bir artı değer akışı bulunmaktadır. (Öztürk, 2014, s. 190)

Ancak bölgede işçi bulma konusunda yaşanan sıkıntıların Suriyeli ve Afgan göçmen işçilerle çözülmüştür. Göçmen işçiler için yapılan evler işçinin sürekliliğini sağlamak için yapılmış yatırımlar olarak öne çıkmaktadır. Ancak yine de çiftçiler bu çözümü soru işaretli bulmakta ileride nelerle karşılaşılacağına belli olmadığını düşünmektedir.

Wallerstein’e göre iş yapmak için işçilerin varlığı oldukça önemlidir. İşçiler bulunması malın üretimi ve pazarlanması hem bir dağıtım sistemini hem de mal almak için yeterli

kaynakları olan bir alıcılar grubunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Wallerstein’a göre böylesi bir yapılanma da Modern Dünya Sisteminin formunu oluşturacak olan yarı- çeper, çeper ve merkez ülkeler bütünlüğünün yapı taşı oluşturmaktadır. Bu sistem böylesi üçlü bir yapılanma içerisinde sadece değiş-tokuş süreçlerinde değil, üretim, dağıtım ve yatırım süreçlerinde de ciddi bir “Metalaştırma” yöntemine gitmektedir. Ancak bu toplumsal süreçlerin metalaştırılması da yeterli olmayıp, üretim süreçleri de bir meta zinciri halinde birbirine bağlanmıştır. (Oktik ve Kökalan, 2002, s. 130)

Tüketim alanının bu denli genişlemesiyle birlikte birikim peşindeki üreticinin de iş gücünü yaratma konusunda karşılaştığı iki sorunla, birlikte-bulunabilirlik, maliyet - üretim ve bunun için iş gücünün yaratılmasında bir yaygınlık söz konusu olur. Bu da daha çok sermaye birikiminin yapıldığı ülkelerdeki yetersizlikten dolayı çeper ve yarı- çeper ülkelere doğru bir yayılmayı sağlar. Böylece çekirdek ülkeler yani sermayeyi elinde bulunduran grup, hem iyi bir alıcı grubu yaratmak hem de malları üretecek işçi kaynaklarını oluşturup aynı zamanda ham madde için kaynak olarak gördükleri yarı - çeper ve çeper ülkelere yeni pazarlar oluşturmaya yönelmişlerdir. Çekirdek yarı- çeper ve çeper ülkelerden oluşan bu üçlü bir yapıda, sistem, bir zincirin halkaları gibi (ancak her halkanın eşit büyüklükte olmayıp daha çok büyükten küçüğe doğru sıralanan bir zincirleme) birbirine bağlanıp bir bütünlük oluşturmaktadır (Ragin-Chirot, 1999; 290’ den akt. Oktik ve Kökalan, 2002, s. 131).

Diğer taraftan Antalya bölgesindeki işgücü sürekliliğinin sağlanması için göçmen işçilerin bölgeye gelişlerinin sağlanması gerekmektedir. Başka bir deyişle Merkez ülke ve çevre ülke arasında ilişki sömürge kurma yolunun sağlanmasının gerekliliğini gündeme getirmiş ve bu nedenle merkez ülkeler ‘beğeni yaratma’ yöntemini geliştirmişlerdir. Beğeni yaratma işlemlerinde kullanılan yöntemlerden birisi “etnikleştirme” olmuştur. Wallerstein, coğrafi olarak yakın yerlerde yaşayan insanlara, diğer gruplara göre belli İktisadî rollerin verildiği büyüklükteki grubu, ‘etnik’ grup olarak tanımlamaktadır (Wallerstein, 1996:64’ten akt. Oktik ve Kökalan 2002, .s 132). Bu bağlamda ‘beğeni yaratma’ işlevi için, dünya işçilerinin etnikleştirilmesi önemli bir hareket noktası olmaktadır. Her bir etnik grupta yer alacak yeterli miktarda işçi sağlamak için işçilerin yeniden üretiminin sağlanması gereklidir; etnikleştirme, bir yandan, işçilere kendi içinde eğitim ve örgütlenme hakkı verirken, öte yandan bu durum, devletin bu alanlara yatırım

yapmasını önler. Daha da ötesi etnikleştirme, ekonomik rollerdeki tabakalaştırmayı zamanla katılaştırmakta ve genel gelir dağılımı için meşrulaştırılmış kolay bir kodlama sağlanmış olmaktadır (Wallerstein, 1998a'dan aktaran Oktik ve Kökalan 2002, s. 133).

Antalya bölgesinde çiftçilerin içinde sadece köyde yaşayanlar olduğu gibi evi şehirde tarlası köyde olup buraya çalışmaya gelenlerde bulunmaktadır. Kırdan-kente göçte değişiklik olmuş göçün yönü değiştirmiştir.

Türkiye'de büyükşehir yasası değiştirilerek, ülke yerleşme sisteminde kent ve kır ayırımına dayanan kavramlaştırmayı bir kenara iten çok önemli bir adım atılmıştır. Büyükşehir yasasını değiştirenlerin yerleşme yapılarına ilişkin olarak yaptıkları düzenlemelerin, nasıl bir temsil değişikliği olduğu özdeşleştirilmiştir. Kentin mekânsal temsili, harita üzerindeki nokta olarak temsilden uzaklaşmış, alanın temsili haline getirilmiştir dolayısıyla, kent ve kır ayırımı da ortadan kaldırılmıştır (Tekeli, 2016, s. 59). Antalya ve ilçeleri o kadar iç içe geçmiştir ki, şehirde oturup köyde çalışan ya da tam tersi kırdan oturup kentte okuyan-çalışan genç grupları bulunmaktadır. Kır ve kentte ikili yerleşim yapıları ya da çoklu yaşam yapıları üretilmiştir. Çiftçilik yaparken gelir getiren sürekli bir işi olanların sayısı 41 kişi de 10 kişidir. Emekli olup çiftçilik yaparak da köyde yaşayan bulunmaktadır.

Türkiye'de yaşam yapılarının belirlenmesiyle ve göç yoluyla, toplumsal olarak köy yeniden tanımlanmakta; sermaye ve neoliberal politika tarafından belirlenen bağlamda köyün inşası devam etmektedir (Öztürk ve Hilton, Jongerden, 2014, s. 372).

Tekeli'ye göre kırdan yaşayanların köylülüğündeki özdeşlik bozulmuştur. Köylünün nitelik değiştirmesiyle gerçekleşmiştir Kırdan oluşan yeni tarımsal üretim biçiminin köylerde yaşayanların zihniyetlerinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Büyük toprak sahipleri, işletmelerini yönetirken kapitalist sistemin mantığına göre rasyonel kararlar vermekte, bununla ilişkili davranış kalıplarını izler hale gelmektedir. Yalnız büyük toprak sahipleri değil, küçük toprak sahipleri de kendi varlık profillerine uygun şekilde rasyonel davranış kalıplarını izlemektedir. Köylerde yaşayan küçük toprak sahiplerinin önemli bir kısmı tarım ya da tarım dışı kesimlerde emekçi haline gelmiştir (Tekeli, 2016, s. 62).

İkili yerleşim ve çoklu yaşam yapılarına bakıldığında basit bir genellemeden kırsal kesimin nüfus azalması ve yoksullaştırılması gibi, kırsal / kentsel karışmasının daha kompleks bir resmine geçilmeye başladığı görülür. Kırsal yerleşim ile tarım arasındaki ilişkinin zayıflamasıyla; modernitenin varsayılan mekânsal ürünü giderek savunulamaz hale gelmektedir. Tarımla uğraşan insanların önemli bir kısmı artık ya köyde yaşamamakta ya da her zaman köyde bulunmamaktadır, köyde yaşayanların çoğu ise ya her zaman çiftçilikle uğraşmamakta ya da hiçbir zaman çiftçi olarak çalışmamaktadır. Artık yeni köylü biçimleri vardır (Öztürk, Hilton ve Jongerden, 2014, s. 382).

Geçmişte olduğundan farklı olarak çiftçilik olmak meslek olarak görülmekte aileler tarafından gençlerin bu işi devam ettirmesi beklenmektedir. Bu değişken durumlar bölgeye özgü olarak değerlendirilmelidir.

Akdeniz ve Ege'nin özellikle kıyı bölgelerinde ticari tarım ve turizmden kaynaklanan fazla emek talebi ve bu talebin saptadığı fırsatlar bu bölgedeki ailelerin oynak bir strateji izlemesine neden olmaktadır. Nüfus yoğunluğu yüksek ve demografik çeşitlilik açısından zengin kıyı şeridinde yeni ve değişik emek-yoğun ürünleri yetiştirmeye, tarım dışı iş olanakları değerlendirmeye ve girişimcilik gerektiren ticari faaliyetlere dair ilgi, arayış ve denemeler daha sık görülmektedir (Keyder ve Yenal, 2015, s. 157).

Covid-19 pandemisi sonrasında tarımsal arazi satışlarında artışlar olmuştur. Pandemi sonucunda ölümlerin olması, tarla paydaşlarının artması bu durumda olanlar için ekim-dikim alanlarının azalmış, satılmalar olmuştur. Alıcıların ise köy dışından oldukları belirtilmiştir. Devletin muz üretimi gibi tarımsal ürünlere verdiği hibe destekleri tarıma olan ilgiyi arttırmıştır. Köy dışından çiftçi olmayan alıcıların gelmesiyle birlikte tarımsal arazi fiyatları pandemi öncesine göre 5 katına çıktığı belirtilmiştir. Pandemi sürecinde gıda tek üretimi durmayan sektör olmuştur, bu durum tarıma olan ilgiyi ve yatırımı arttırmıştır.

Girdiler artmıştır fakat çiftçilerin anlattıklarından anlaşılan odur ki gelirlerde artmıştır. İhracatın artması, ürünlerin yurt dışına satışının ve ürünlerin endüstriyel olarak kullanılabilir olması, girdilerin sağlanmasında kolaylıklar olması çiftçiliğe gelişimini hızlandırmış görülmektedir. Neredeyse 10-15 yıl ara verilen pamuk üretimine yeniden başlanmıştır. Tarımsal girdiler giderek artan bir biçimde metalaşması dış ticaret ve sermaye rejiminin

liberalleşmesi tohum, gübre ve tarım ilaçları girdilerle ilgili pazarların hızla ticarileşmesine ve uluslararasılaşmasına neden olmuştur (Keyder, Yenal, 2015, s. 155).

Covid-19 Pandemisiyle birlikte küreselleşmiş meta bağlantılarında kopmalar olmuş küreselleşen gıda üretiminde oluşan krizler, tüm Dünya’da artan gıda fiyatlarıyla ve açlık sorunlarıyla yüzleşmeyi hızlandırmıştır. Pandemi dönemi gıda güvencesinin belirlenmesinde yerli üretimin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Covid-19 küresel salgının, küresel önlemlerle değil, ancak ulusal ve bölgesel önlemlerle kontrol altına alınması gerekmiştir. Bu süreçte ulus- devletin müdahalesine ihtiyaç doğmuştur, ki bu durum, küresel ve ulus-üstü kurumların acil durumlardaki etkinliğini ve yeterliliğini tartışmaya açmaktadır. Covid-19 pandemisinde süreci yönetmek için gerekli kaynaklara ve bu kaynakları kullanabilme becerisine sahip olan yapılar ulus-devletler olmuş, bu süreçte hükümetler tarafından çeşitli ekonomik paketlerle ve uygulamalarla kitleler desteklemiştir. Ulus-devletler, kitlelerin krizden en az şekilde etkilenmesini sağlayan adımlar atmış, sosyal ve ekonomik politikalarla, kendi konum ve etkinliğinin öne çıktığı yeni bir reel politika uygulamaya almıştır (Aslan, 2021, s. 1736-1748’den akt. Albayrak ve Oktik, 2022, 288).

Sonuç olarak, küreselleşme Covid-19 öncesi ve sonrasında ekonomik boyutta uygulanan politikalar, yaşanan değişim ve dönüşümler Antalya civarındaki köylerin gelişmesini olumlu olarak arttırmıştır. Bölgenin turizm amaçlı kullanılıyor olması, köylülerin kırsal/kentsel hibrit yaşam yapıları, genel eğitim ve öğretimin özellikle üniversitede eğitimin desteklenmesi, teknolojik olanakları kullanabilmeleri, teknik destekler alabiliyor olmaları köylüleri zenginleşmiştir. Köylerin gelişmesi ve zenginleşmesi dış göçlerin buralara akmasına neden olmuştur. Göç bölgede çiftçilere destek veren boyutta gerçekleşmiş, işçi sorunlarına çözüm getirmiştir. Uygulanan ekonomik politikalar yapılan tarımsal üretimin ve arazilerin ekonomik olarak değerini artmıştır.

Küreselleşme denilen kavram ekonomik, politik, kültürel birlikteliğinden oluşan sistemin küreselleşmesidir. Küreselleşme içinde tüm ülkeler merkez, yarı-çevre ve çevre kavramlarıyla birbirleriyle bağımlılık ilişkileri içerisinde. Tarım sektöründe uygulanan Neoliberal politikalarla birlikte kapitalizmin küresel anlamda sergilediği yayılcı tutum, Meksika, Türkiye, Arjantin, Şili ve Brezilya gibi tarımda belirli bir iç ve dış pazar

kapasitesine erişmiş ülkelerde devlet destekleme alımlarının ortadan kalkmasına tarımsal girdiler için modernizasyonu, küresel pazar için üretimi, serbest ticareti ve köylülüğün tasfiyesini belirleyen politikalara sebep olmuştur.

Küresel Pazar politikaları ve serbest ticaret çiftçiler tarafından benimsenmek zorunda kalmıştır. Beklenenin tersine çiftçilerin tasfiyesini değil KMÜ yapan çiftçinin kapitalist sisteme eklemlenerek ürün seçeneklerini değiştirmesine sebep olmuştur. Küresel pazar için üretim yapan çiftçi, değişen şartlarla ekonomik anlamda güçlenmiştir. Tarım sektöründe gelir artışlarına yol açarak kırsal-kent ilişkilerinde göç sürecinin yönünde değişiklik yaratmıştır.

Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında aile çiftçiliği işletmesi şeklinde yapılan KMÜ'nün küreselleşmenin etkisiyle kapitalizme eklemlendiği tarımsal alanda hem kalkınmayı sağlamada hem işsizliği önlemede hem de kente göçü azaltma da rol oynadığı görülmektedir. Aile işletmelerinde çalışanların verimliliği fazladır ve tasarruf etme yaklaşımı vardır. Dışardan gelen göçmenlerle yerli halk arasında dengeyi sağlayandır. İklim krizinin giderek artacağı bilinen bir gerçektir; aile işletmelerinin çevreye duyarlılığı çok daha fazladır. Aile işletmeciliğinin ulusal bazlı politikalarla desteklenmesi ve devamlılığının sağlanması önemlidir. Tohum, gübre, ilaç gibi girdilerin dövizle bağlı olması aile işletmelerinin en önemli sorunudur. Buradaki girdi artışlarının devlet tarafından sübvansiyon edilerek çiftçiye yansıtılması, İl Tarım Müdürlükleri tarafından yıl bazında üretilecek ürünlerin köy bazında, çiftçi bazında kontrol edilerek yönlendirilmesi, hem çiftçinin yapacağı ürünün değerini bilmesi hem de toprağın verimliliğinin sağlanması ve sürdürülebilirlik açısından gerekli ve zorunludur. Bölgedeki turizm amaçlı toprak alımlarına kontrol getirilmesi ekim dikim yapılan alanların kaybının önlenmesi gerekmektedir. Çiftçinin yaptığı üretimin verimliliği ve geçerliliğinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Muz gibi sadece hibe alma amaçlı yapılan örtü altı tarımcılığına izin verilmemelidir.

Covid-19 pandemisiyle birlikte gıda üretiminin metalaştırıldığı küreselleşme içinde, çiftçi ve tarımsal üretimin değersizleştirildiği durumdan farklı bir pozisyona geçilmiştir. Çiftçi tam olarak kapitalist sisteme eklemlenmiş ve bu durumdan memnun ve güçlü hale gelmiştir.

Pandemi gıda krizini, tüm Dünya’da artan gıda fiyatlarını ve açlık sorunlarıyla yüzleşmeyi hızlandırmıştır. Gıda güvencesinin belirlenmesinde yerli üretimin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Antalya bölgesinde yerli üretim yapan çiftçinin ulus-devlet politikalarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Çiftçi açısından halde komisyoncunun yaptığı gübre, ilaç, tohum ve para desteğinin ne kadar gerekli olduğu ve çiftçinin vazgeçilmezi olduğu ortaya çıkmıştır. Devletin yapması gereken yükümlülükleri komisyoncu yüklenmiş ve çiftçi tarafından bu durum kabul görmüştür. Devletin yapmadığı yükümlülükler çifti tarafından sorgulanmamakta oluşan duruma eklemlenerek üretim sürecine devam edilmektedir. Ancak devlet tarafından yapılması gereken destek ve yükümlülükler Tarım İl Müdürlükleri aracılığıyla uygun şartlarda çiftçiye yapılabilir. Gıda güvenliği konusunda çiftçinin yönlendirilmesi ve bilgilendirilmesi devlet tarafından yapılması gerekmektedir. Sürdürülebilirlik ve gıda güvenliği açısından kimyasal ilaçlamanın kontrollü yapılması gerekmektedir. Hibrit ve aynı zamanda kimyasal ilaçlara maruz kalmış ürünlerin denetimsiz olarak serbest piyasaya çıkmasının kısa ve uzun vadede etkileri bulunmaktadır. Tarımsal alanda reformlara, gıda güvenliği ve güvencesinin ulus-devlet politikalarıyla sağlanmasına ve sağlamlaştırılmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Akşit, B. (2006). Köy, Kırsal Kalkınma ve Kırsal Hane Halkı/Aile Araştırmaları. A. Eraydın (Dü.) içinde, *Değişen Mekan: Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalar Toplu Bakış* (s. 213-163). Ankara: Dost Yayınları. doi:ISBN: 975-298-224-7
- Albayrak, Ö., ve Oktik, N. (2022). Teoriler Işığında Devletin Dönüşümü ve COVID-19 Sonrası Dünyadaki Durumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Sosyolojik Bağlam*, 3(3), 277-293. doi:<https://doi.org/10.52108/2757-5942.3.3.5>
- Aysu, A. (2008). *Küreselleşme ve Tarım Politikaları*. İstanbul: Su Yayınevi.
- Bayram, S. (2010). *Avokado Gelişim Raporu*. Antalya: BATEM. 3 5, 2020 tarihinde <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/batem/Belgeler/Kutuphane/Teknik%20Bilgiler/2010%20Avokado%20gelisim.pdf> adresinden alındı
- Boratav, K. (1969). *100 Soruda Gelir Dağılımı: Kapitalist Sistemde, Türkiye'de, Sosyalist Sistemde* (1. b.). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Climate.org İnternet Sitesi, (2022). 1880-2021 arasındaki 20. yüzyıl ortalamasına kıyasla yıllık yüzey sıcaklığı 6,5,2022 tarihinde <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-temperature> adresinden alındı
- Dahlman, L., ve Lindsey, R. (2023). *Climate Change: Global Temperature*. 1 20, 2023 tarihinde Climate, Science-Information for a Climate-Smart Nation: <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-temperature> adresinden alındı
- De Landa, M. (2013). *Çizgisel Olmayan Tarih- Bin Yılın Öyküsü*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Direk, M. (2012). *Tarım Tarihi ve Deontoloji* (2. b.). Konya: Eğitim Kitabevi.

- Eraydın, A. (2003). Mekansal Süreçlere Toplu Bakış. A. Eraydın (Dü.) içinde, *Değişen Mekan: Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003* (s. 123-163). Ankara: Dost Kitabevi.
- Erbas, M., ve Arslan, S. (2012). Açlığın Önlenmesi ve Gıda Güvencesinin Sağlanması. *Gıda Mühendisliği Dergisi*, 36, 50-59.
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP, ve WHO. (2017). *Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu. Barış ve Güvenlik İçin Dayanıklılık İnşa Etmek*. Roma: FAO. 10 1, 2022 tarihinde https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kuruluşlar/SOFI_2017_TUR.pdf adresinden alındı
- FAO-Hunger. (2022). *Sustainable Development Goals*. 9 19, 2022 tarihinde Food and Agriculture Organization of the United Nations: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals/indicators/211/en/> adresinden alındı
- Fit-55. (2022). *Green Deal*. 9 19, 2022 tarihinde European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> adresinden alındı
- Halfacree, K. (2007). Trial by space for a ‘radical rural’: Introducing alternative localities representations and lives. *Journal of Rural Studies*(23), 125-141. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.10.002>
- Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2017). *Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması*. T.C. Sağlık Bakanlığı. Ankara: Tiraj Basım ve Yayın. 10 1, 2022 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Yayinlar/kitaplar/TBSA_RAPOR_KITAP_20.08.pdf adresinden alındı
- Keyder, Ç., ve Yenal, Z. (2015). *Bildiğimiz Tarımın Sonu / Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıray, M. (1964). *Ereğli : Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

- Kıray, M. (1968). Values, Social Stratification and Development. *Journal of Social Issues*, 24(2), 85-100. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1968.tb02655.x>
- Kıray, M., ve Hinderink, J. (1968). Interdependencies between agroeconomic development and social change: A comparative study conducted in the Cukurova region of Southern Turkey. *The Journal of Development Studies*, 4(4), 497-528. doi:10.1080/00220386808421272
- Kıray, M., ve Hinderink, J. (1970). *Social Stratification As An Obstacle To Development- A study Of Four Turkish Villages*. New York: Praeger Publishers.
- Koç, M. (2013). *Küresel Gıda Düzeni*. İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019). *Kentsel Devrim*. (S. Sezer, Çev.) İstanbul: Sel Yayınları.
- Maslow, A. (2022). *Maslow*. 9 19, 2022 tarihinde Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi adresinden alındı
- Medium, (2022) Medium/Dünya nüfus artışı grafiği 6,5,2022 tarihinde https://www.researchgate.net/figure/The-growth-of-world-population-after-industrial-revolution-Source-United-Nations-World_fig1_353821660 adresinden alındı
- MGM. (2020). *Resmi İstatistikler*. 6 1, 2020 tarihinde Meteoroloji Genel Müdürlüğü: <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/yagis-raporu.aspx?b=k#sfB> adresinden alındı
- Moutafi-Galani, V. (2013). Rural space (re)produced e Practices, performances and visions: A case study from an Aegean island. *Journal of Rural Studies*(32), 103-113.

- Naamani, G. (2007). Developments in the Avocado World. *California Avocado Society*, 90, 71-76. 5 22,2020 tarihinde http://avocadosource.com/CAS_Yearbooks/CAS_90_2007/CAS_2007_V90_PG_071-076.pdf adresinden alındı
- NOAA. (2022). *Climate*. 6 5, 2022 tarihinde National Oceanic and Atmospheric Administration: <https://www.noaa.gov/climate> adresinden alındı
- Oktik, N. (2011). Relationship Between Second Homes and Tourism. M. Kozak, ve N. Kozak (Dü) içinde, *Sustainability of Tourism: Cultural and Environmental Perspectives* (s. 255-272). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Oktik, N., ve Kökalan, F. (2002). Immanuel Wallerstein: Tarihsel Kapitalizmin Analizi ve Dünya Sistemi. *Doğu- Batı Düşünce Dergisi*, 127-139. 12 10, 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/340647305_Immanuel_Wallerstein_Tarihsel_Kapitalizmin_Analizi_ve_Dunya_Sistemi adresinden alındı
- Olivieri, F. (2019). *How demand for avocado is causing Chile's water to run out*. 6 5, 2020 tarihinde Lifegate: <https://www.lifegate.com/avocado-chile-water> adresinden alındı
- Öztürk, M., Hilton, A., ve Jongerden, J. (2014). Migration as Movement and Multiplace Life: Some Recent Developments in Rural Living Structures in Turkey. *Population, Space and Place*, 370-388. doi:10.1002/psp.1828
- Öztürk, Ş. (2014). *Yeni Köy Sosyolojisi Tartışmaları*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Ranganathan, J., Waite, R., Searchinger, T., ve Hanson, C. (2018). *How to Sustainably Feed 10 Billion People by 2050, in 21 Charts*. 5 7, 2019 tarihinde World Resources Institute: <https://www.wri.org/insights/how-sustainably-feed-10-billion-people-2050-21-charts> adresinden alındı
- SDG. (2022). *Take Action for the Sustainable Development Goals*. 9 30, 2022 tarihinde Sustainable Development Goals: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> adresinden alındı

SDG-Climate. (2022). *Climate Change*. 9 16, 2022 tarihinde Sustainable Development Goals: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change/> adresinden alındı

SDG-Hunger. (2022). *Hunger*. 9 30, 2022 tarihinde Sustainable Development Goals: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/> adresinden alındı

SDG-Population. (2022). *UN projects world population to reach 8.5 billion by 2030, driven by growth in developing countries*. 9 29, 2022 tarihinde Sustainable Development Goals: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/07/un-projects-world-population-to-reach-8-5-billion-by-2030-driven-by-growth-in-developing-countries/> adresinden alındı

Soldi , A., Aparicio, M. J., Guareschi, M., Donati, M., ve Ortiz, A. I. (2019). Sustainability Assessment of Agricultural Systems in Paraguay: A Comparative Study Using FAO's SAFA Framework. *Sustainability*, 11(3745), 1-30. doi:<http://dx.doi.org/10.3390/su11133745>

Stirling, P. (1965). *Turkish Village*. London: Weidenfeld and Nicolson.

Sürer, A. G. (2021). COVID-19 Sürecinde Kentten Kırsala Dönüş. *Kapadokya Coğrafya Dergisi*, 1(3), 1-12.

Tarım Kütüphanesi. (2020). *Yüzey Sulama Yöntemleri*. 6 1, 2020 tarihinde Tarım Kütüphanesi: https://www.tarimkutuphanesi.com/yuzey_sulama_yontemleri_00547.html adresinden alındı

Tekeli, İ. (2016). *Dünya'da ve Türkiye'de Kent-Kır Karşıtlığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*. Ankara: İdealkent Yayınları.

Tomlinson, J. (2013). *Küreselleşme ve Kültür*. (A. Eker, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

TÜİK, (2022) Tarımsal İstatistikler 6,5,2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=tarım> adresinden alındı

Urry, J. (2018). *Mekânları Tüketmek*. (R. G. Ögdül, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

USAID. (2019). *About Us*. 4 20, 2019 tarihinde USAID From The American People: <https://www.usaid.gov/who-we-are> adresinden alındı

Vikikaynak. (2019). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. 1 5, 2020 tarihinde Vikikaynak: https://tr.wikisource.org/wiki/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Evrensel_Beyan_namesi adresinden alındı

Wikipedi. (2020). *Avokado*. 1 3, 2020 tarihinde Wikipedi Web Sitesi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Avokado> adresinden alındı

Wallerstein, I. (2012). *Bildiğimiz Dünyanın Sonu*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Wikipedia. (2015). *Paris Anlaşması*. 9 19, 2022 tarihinde Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Paris_Anla%C5%9Fmas%C4%B1 adresinden alındı

Wikipedia. (2022). *Yeşil Devrim*. 9 19, 2022 tarihinde Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ye%C5%9Fil_Devrim adresinden alındı

Young Yücel, Ş. (2007). Hyper-Traditions/Hip Villages: Urbanite villagers of Western Anatolia. *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 18(2), 29-41. 2,4,2020 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/41758326> adresinden alındı

Zoğal, V., ve Emekli, G. (2020). The changing meanings of second homes during Covid-19 Pandemic in Turkey. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 168-181.

EKLER

Ek 1. Görüşmeci Listesi

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, SOSYOLOJİ "ANABİLİM DALI KÜRESELLEŞMENİN YEREL GIDA SİSTEMİ VE KÖYLÜLÜK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE ANTALYADA YAPILAN NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA												
KOD	AD	SOYAD	YAŞ	KÖY	Cinsiyet	Medeni	Okul	Mesleği	Metin içi belirteç	Köyde ev Antalya'da ev		
1			54	Kemerağzı	Aksu	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(1,E,54,1)	1	2
2			48	Kemerağzı	Aksu	K	1	İlköğretim	Çiftçi	(2,K,48,1)	1	2
3			62	Kemerağzı	Aksu	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(3,E,62,1)	1	2
4			24	Kemerağzı	Aksu	E	1	Lise	Çiftçi	(4,E,24,1)	1	2
5			62	Kemerağzı	Aksu	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(5,E,62,1)	1	2
6			62	Boztepe	Serik	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(6,E,62,2)	1	1
7			32	Boztepe	Serik	E	2	Üniversite	İnşaat Müh-Çiftçi	(7,E,32,2)	1	1
8			57	Boztepe	Serik	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(8,E,57,2)	1	2
9			42	Kundu	Aksu	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(9,E,42,1)	1	2
10			37	Kundu	Aksu	K	1	Lise	Çiftçi	(10,K,37,1)	1	2
11			27	Yukarıkocayatak	Serik	K	1	Üniversite	İşçi-Çiftçi	(11,K,27,2)	1	2
12			55	Yukarıkocayatak	Serik	e	1	Lise	Emekli-Çiftçi	(12,E,55,2)	1	2
13			35	Tekke	Serik	e	1	Üniversite	İşçi-Ziraat teknikeri	(13,E,35,2)	1	2
14			37	Tekke	Serik	k	1	İlköğretim	İşçi-	(14,K,37,2)	1	2
15			35	Tekke	Serik	e	1	İlköğretim	İşçi-	(15,E,35,2)	1	2
16			32	Tekke	Serik	K	1	Üniversite	İşçi-Ziraat Müh	(16,K,32,2)	1	2
17			55	Topallı	Aksu	e	1	Lise	Çiftçi	(17,E,55,1)	1	1
18			30	Topallı	Aksu	e	1	Lise	Çiftçi	(18,E,30,1)	1	1
19			49	Topallı	Aksu	K	1	İlköğretim	Çiftçi	(19,K,49,1)	1	1

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, SOSYOLOJİ "ANABİLİM DALI KÜRESELLEŞMENİN YEREL GIDA SİSTEMİ VE KÖYLÜLÜK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE ANTALYA'DA YAPILAN NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA												
KOD	AD	SOYAD	YAŞ	KÖY	Cinsiyet	Medeni	Okul	Mesleği	Metin içi belirteç	Köyde ev	Antalyada ev	
20			45	Topallı	Aksu	K	1	İlköğretim	Çiftçi	(20,K,45,1)	1	2
21			48	Topallı	Aksu	e	1	İlköğretim	Çiftçi	(21,E,48,1)	1	2
22			55	Boztepe	Serik	e	1	Lise	Çiftçi	(22,E,55,2)	2	1
23			32	Topallı	Aksu	e	1	Üniversite	Ziraat müh-	(23,E,32,1)	2	1
24			49	Topallı	Aksu	e	1	Üniversite	Ziraat müh	(24,E,49,1)	1	1
25			60	Kemerağzı	Aksu	K	2	Üniversite	Emekli-çiftçi	(25,K,60,1)	1	1
26			48	Kemerağzı	Aksu	K	1	İlköğretim	Emekli-Çiftçi	(26,K,48,1)	1	1
27			62	Kemerağzı	Aksu	E	1	İlköğretim	Emekli-Çiftçi	(27,E,62,1)	1	1
28			63	Topallı	Aksu	K	1	Lise	Çiftçi	(28,K,63,1)	1	2
29			16	Kemerağzı	Aksu	E	2	Lise	Çiftçi	(29,E,16,1)	1	2
30			16	Topallı	Aksu	E	2	Lise	Çiftçi	(30,E,16,1)	1	2
31			44	Boztepe	Serik	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(31,E,44,2)	1	2
32			72	Boztepe	Serik	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(32,K,42,2)	1	2
33			52	Kundu	Aksu	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(33,E,52,1)	1	1
34			45	Kundu	Aksu	K	1	Lise	Çiftçi	(34,K,45,1)	1	1
35			67	Taşgüç	Manavgat	E	1	İlköğretim	Çiftçi	(35,E,67,3)	1	2
36			59	Yukarıkocayatak	Serik	k	1	İlköğretim	Ev hanımı-çiftçi	(36,K,59,2)	1	1
37			62	Topallı	Aksu	K	2	Lise	Çiftçi	(37, K, 62,1)	1	1
38			27	Boztepe	Serik	E	1	Üniversite	sosyolg-Çiftçi	(38,E,27,2)	1	1
39			40	Taşgüç	Manavgat	E	1	Üniversite	Ziraat Müh-ekmlak-çi	(39,E,44,3)	2	1
40			36	Taşgüç	Manavgat	E	1	Üniversite	Ziraat müh-Çiftçi	(40,E,36,3)	1	2
41			36	Taşgüç	Manavgat	K	1	Üniversite	Eczacı-Çiftçi	(41,K,35,3)	1	2

Ek 2. Etik Kurul Kararı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Nazan Didem SAMURKAŞ

Eğitim

Derece	Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı
Yüksek Lisans	2017	Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji
Lisans	1981	Hacettepe Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği

İş/İstihdam (Varsa)

Yıl	Görev
2022-	Ekolojist-Blog Yazarı

